

Beretning for tiden høsten 1944-1945
av Henning Jonassen (fra Vesterålen)

Det var høsten 1944. Oktobermørke og nedrullede blendingsgardiner i by og bygd. Men en usedvanlig mild og fin høst. Jeg befandt meg i Oslo og sammenmedlet par andre ruslet jeg rundt i gatene. Det glimtet som lynblaff fra elektriske utladninger i ledningsnettene når trikkene kom kjørende. På lang avstand kunne man se dette blåhvite gnistregn, det lyste godt opp og var til stor hjelp når man skulle orientere seg i byens mørklagte gater.

Vi som nu er blitt eldre har vel en tendens til å minnes og mimre litt om denne tiden. Men vi var unge den gangen, og som barn av tiden levde vi fullt med i dagens begivenheter enten man stod på den ene eller andre siden i de politiske stridsspørsmål. Det var storkrig, men vi skjønnte at det nu etter fem års blodige kamper gikk mot slutten. De vestallierte nærmet seg de tysk-østerrikske grenser både i vest og syd, og sovjetrusserne fra øst. I nord hadde Finland kapitulert og det var bare et tidsspørsmål om når ~~XIX~~ russerne ville rykke frem over grensen til Nord-Norge, i Finnmark og Troms.

For vel en uke siden hadde jeg hjemme i Vesterålen fått en skrivelse fra en NS- og Hirdleder i Svolvær om å møte frem en bestemt dato på kontoret hans. Sammen med to andre, Bjørn og Abel, som hadde fått lignende innkallelse møttest jeg til fastsatt tid og vi blev utstyrt med billetter på hurtigruten til Trondheim, hvor vi skulle melde oss på et kontor for nærmere beskjed. I Trondheim kom det flere til, fra Helgeland og Trøndelag, Troms og Finnmark og vi fikk igjen utlevert billetter, denne gang med toget til Oslo, hvor vi ~~skulle~~ skulle melde oss på et tjenestested for nærmere ordre. Vi var nu blitt en 18-20 stykker i følge og hadde fått en reiseleder med nestkommanderende, en trønder og en nordlending, begge frontkjempere. Der var også et par andre med som hadde vært ved østfronten en tid.

Vi lurte litt på hva det kunne være denne reisen egentlig gjalt, og det blev pratet og spekulert endel, men selv ikke reiselederne syntes å vite noe sikkert, og heller ikke på kontorene i Svolvær og Trondheim lot de til å ha ordentlig rede på det. Vi fikk ordre om ikke å snakke med uvedkommende om denne ekspedisjonen og det vi eventuelt måtte få greie på. Det hele var ytterst hemmelig og hysj-hysjpreget, men også spennende og interessant syntes vel de fleste av oss. Stemningen og humøret var utmerket blandt oss. Dessuten

følte vi oss nok litt smigret fordi det blev sagt at vi var spesielt utsøkte karer til et oppdrag som krevde dyktighet og intelligens, mot og beslutsomhet.

I Oslo kom det enda flere som sluttet seg til gruppen, fra Øst- Sør- og Vestlandet, slik at vi tilsammen blev noen og tredve mann. Vi fikk utlevert SS-uniformer og blev inkvartert i en bygning på Akershus festning hvor den tyske Wehrmacht holdt til. Det blev opplyst at vi skulle til Tyskland for å delta i et kurs som ville vare ca. en måned, og iantil videre måtte vi vente på et troppetransportskip som skulle bringe oss over til Danmark. Ingen syntes å ha noe særlig mot dette, snarere tvert om. De fleste av oss var jo ganske unge og med en god del eventyrlyst i blodet, jo mere spenning jo bedre var det. Riktignok hadde vi hørt om torpederinger og om båter som blev bombet i senk på dette havstykket, men tanken på dette skjøv vi helst fra oss.

Det oppstod et rykte om at vi skulle delta i noe som blev kaldt "Total Einsatz". Altså i en slags "selvmordskommandoer" som skulle organiseres og utdannes og settes inn nu når den militære stilling for Tyskland efterhånden begynde å bli stadig mere prekar. Hitler hadde jo i en tale kunngjort den totale krig og var begyndt å mobilisere de siste reserver. Det hadde også vært snakk om et nytt og hemmelig våpen som skulle snu krigens gang i tysk favør, men efter at de hadde tatt i bruk sine V-1 og V-2raketter, som vi antok var det nye og hemmelige våpen de siktet til, og som hadde vist seg ikke å være særlig effektivt, så hadde vi mistet troen på en militær seier, selv om den offentlige propaganda for å opprettholde disiplinen naturligvis sa noe annet. For de fleste av oss i gruppen som mere eller mindre delte Quislings og Hitlers politiske synspunkter forekom det kanskje å være bedre å omkomme i kamp med våpen i hånd enn å oppleve nederlaget og den lite lystelige fremtid som grev oss i møte. Vi som hadde radioer og av og til lyttet på London og Moskva visste jo hva de bortrønte politikerne hadde i sinne mot oss når de vendte tilbake; det var bare snakk om de aller hardeste straffer, om dødsstraff, de lange knivers natt, og om forvisning til Bjørnøya i Nordishavet og så videre i den duren. Selv om vi holdt mye av dette for å være skremselspropaganda og psykologisk krigføring så høstes det illevarslende nok ut, og de hadde også klart å skape en viss stemning og opphisselse hos endel av folket, især nu da det så ut til å gå mot slutten av krigen og alle skjønnte hvilken vei det bar. Dog var det langt fra slik som London-propagandaen fremstilte det, at hele det norske folk stod som en urokkelig mur av motstand, fiendtlighet og raseri imot oss.

Efter noen dagers venting fikk vi plutselig beskjed om å gjøre klart til avreise. Vi blev samlet på Loenga godsstasjon hvor det var satt opp et langt troppettransporttog, og sammen med omkring 1200 tyske soldater som skulle tilbake til Tyskland gikk første etappe det vesle stykket til Moss. Ut på *kvelden* marsjerte vi ned til havnen i Moss hvor båten "Mars" lå stor og dyster og ruvet med sine flekkete kamuflasjefarger. Avsperrret havneområde, mørkt og stille duskregn, dempede kommandorop og oppstilling på geledd, kontroll av papirer og opptelling av mannskaper, og så i lange rekker over landgangen og ombord. Vi fikk plass i et lasterom sammen med noen hundre andre hvor det var laget et slags hyllesystem i flere etasjer over hverandre og hvor man kunne ligge ganske tett i rad og rekke på halmmadrasser med uniformskappen over seg og med hver sin redningsvest til hodepute. Vi fikk opplyst at det ville bli avholdt en prøvealarm en tid etter at vi var stukket til havs og da måtte alle ta på seg redningsvestene og komme seg på dekk så snart som mulig. Risikoen for torpedering eller minesprengning var stor, og sjangene til å redde seg hvis ulykken varrute heller små, det var vi klar over, så stemningen var nok en smule trykket. Jeg hadde flere ganger reist langs norskekysten med hurtigruten under krigen og det hadde alltid gått bra, skjøndt flere hurtigruteskip var blitt torpedert av engelskmennene med store tap av norske sivile passasjerer og mannskaper. Men her ombord i "Mars" følte jeg meg allikevel mere innesperret da det bare var et par stiger som førte opp til lukekarmen fra det overfylte lasterommet.

Imidlertid sovnet vi fort fra alle bekymringer, og da vi neste dag kom opp på dekk var det strålende vær med sol og speilblank sjø. Vi fikk land i sikte, først bare som en aning av en svak strek medhusøgetrær som stakk opp over horisonten, vi passerte Skagen med sitt store fyrtårn, og en tid etter klappet vi til kaien i Fredrikshavn.

Det som først og fremst stod i hodet på oss da vi gikk i land var å se om det stemte det vi hadde hørt om Danmark, at det var et land som fløt av melk og honning, hvor det nesten ikke var rasjonering på matvarer. Så snart vi fikk anledning begav vi oss derfor ut i byen for å få tak i noe spisendes. Bjørn og jeg som var gamle kjendte fra før oppsøkte nærmeste konditori og kjøpte oss hver vår diger iskrem til å begynne med. Det viste seg at her i Danmark var alt ganske riktig omtrent som i fredens dager, med kjøttforretninger som bugnet av flekk og skinker og pølser, bakerier og konditorier fulle med de lekreste kaker og brødvarer, noe som vi ikke hadde sett stort av på år og dag. Humøret kom på topp, ja vi pratet og vitset og lo av alt mulig og var svært så opprømt. Livet var dog ikke verst, her hadde vi kommet velberget fra båtreisen, været var pent og vi befant oss i et nytt og fremmed,

men vakker land helt anderledes enn gamle nor Norge. Vi kom i samtale med et par dansker og fremholdt hvor godt og fint det ~~xxxxxxxxxxxx~~ lot til å være her i Danmark, men dette var de ikke riktig enig med oss i, det var 'sgu' meget harde og vanskelige tider her nu, det hadde vært nye bedre før, svarte de nokså grettent ~~xxxxxx~~ og tvert. Vi forlot dem og gikk tilbake til konditoriet hvor Bjørn og jeg i rent overmøt og glupskhet bestilte en hel bløtkake. Damen ved disken var nok litt stram i ansiktet og rettet det til "flødeskumskage" og hun satte kaken og kaffekoppene og serviset litt hardt på bordet til oss, og svarte heller ikke da vi forsøkte å innlede en flørt med henne. Bjørn dro bajonetten og hugg den i kaken og delte den broderlig i to deler, noe som vakte munterhet og latter hos de andre av oss som var der inne samt endel tyske soldater,

Ut på dagen blev vi samlet på jernbanestasjonen hvor vi entret et troppetog og reisen fortsatte sydover. Fra kupevinduet nød jeg synet av det frodige og bølgende danske landskapet med sine vakre hvitkalkede bindingsverks bondegårder, kanskje med et storkerede på taket, og en vindmølle her og der, og av de små koselige landsbyer vi passerte. Bøndene arbeidet ute på markene i det fine høstværet, og store kuflokker gikk ågbeitet. Man merket at her var det en mere kontinental stil og tradisjon over det hele.

Det blev kveld og det blev natt og vi tøffet og rystet oss nedover Jylland, passerte grensen og Flensburg, Schleswig og Neumünster. Inni-mellem forsøkte vi å få oss en blund, men uti ~~de~~ de små timer var vi fremme i Hamburg, og litt trette og støle kom vi oss ut på perrongen. Vi blev imponert over dimensjonene på denne jernbanestasjonen hvor det var stor trafikk selv midt på natten. Lokomotiver hvislet ^{of} stønnet og spydde røk og damp overalt og det var stor travelhet. Avskjermede lamper sendte et svakt og spøkelsesaktig lys over området. Vi slo oss ned i jernbanerestauranten og tok et glass øl og litt mat mens våre reiseledere oranet med plass på et tog til Berlin.

Det var ennu ikke blitt ordentlig lyst om morgenen da vi kjørte ut av stasjonen med kurs for Berlin. Tåke og grått var gjorde også sikten dårlig, men vi fikk allikevel et rystende inntrykk av ødeleggelsene efter flyangrepene på denne store byen. Ruiner og utbrendte bygninger i lange rekker. Vi befandt oss nu på et vanlig sivilt rutetog, et ekspressetog som holdt en voldsom fart og som bare stoppet på de største stasjonene. Det var ganske overfylt både av soldater og sivile, kvinner og barn. Vi slo oss til så godt det lot seg gjøre på bagasjen vår ute i korridorene, eller rett og slett stod hele veien, og overlot sitteplassene til de sivile. Folk var hyggelige

og høflige og hjelpsomme mot hverandre, og man pratet og lo tilsynelatende fullstendig utvunget og fritt. For oss som kom utenfra og hadde hørt mye av den antityske agitasjon som var i omløp, virket dette første møtet med tyskerne i deres eget land overaskende. Især måtte jeg beundre kvinnene for deres naturlige og liketille vesen, det var en blanding av moderlig modenhet og barnlig oppriktighet over dem, syntes jeg.

Folket her tilhørte jo og var formet av en stor nasjon i en vanskelig og utsatt stilling midt i Europas hjerte, og det var vanskelig å finne noen bekræftelse på påstanden om at tyskerne var verdens mest usiviliserte og barbariske folkeslag. Det lot heller ikke til å stemme at folket var totalt terrorisert og underkuet av nazismen og at de var fratatt retten til å tenke og tale. Forholdet var vel snarere at det var Hitler og nasjonalsosialismen som stort sett representerte folkeviljen her, og at det var bare de venstre-radikale brushoder og kommunistene, samt endel tilhengere av Weimarrepublikkens parodi av et demokrati som følte seg undertrykket. Der jeg stod ute i korridoren tenkte jeg at hvis passasjerene hadde snakket norsk istedet for tysk så kunne man ha tatt dem for å være ekte nordmenn, de lignet til forveksling oss selv og oppførte seg akkurat som oss, bortsett fra at de kanskje virket en smule mere omgjengelige.

Ute i tåkedisen skimtet vi gjennom togvinduet etlaldedes flatt landskap, det vekslet i avhøstede kornåkrer, grønnsak- og potetarealer og enkelte skogstrekninger hvor trærne stod som på geled, de var tydeligvis plantet og pleiet av dyktige forstfolk. Her var det rød murstein og bindingsverk som dominerte i byggeskikken. Jeg blev meget begeistret over mange rene Hans og Grete-idyller av noen hus og bondegårder med mosegrodde stråtak og vakre haver rundt med blomster og frukttrær.

Efterhvert som vi suste fremover lettet tåken og da vi nærmet oss Berlin var det blank sol og varmt. Vi kikket spenat ut for å se innkjøringen til hovedstaden i "das Reich"! Omegnen så nokså karrig og øde ut, men opp av slettene i det fjerne vokste det frem en silhuett av store bygninger og fabrikker efter som vi nærmet oss. Vi kjørte inn gjennom bydelen Spanaau og stoppet på Bahnhof Zoo. Vårt besemlested var Neustrelitz, en by ca. 100 km nordⁿfor Berlin, og vi måtte derfor skifte tog igjen. Da det viste seg at vi hadde god tid til toget skulle gå, så tok endel av oss en tur ut i byen for å se oss om. Bjørn og jeg var som vanlig i følge og vi tok undergrunnsbanen inn mot sentrum. Vi blev storligen imponert over denne u-bahn og s-bahn med de veldige underjordiske stasjoner hvor togsettene kom og gikk presis på sekundet i flere etasjer over hverandre og på kryss og tvers, og med rulletrapper opp og ned hvor det gikk en stadig strøm av mennesker. Vi fant frem

til Unter den Linden og Brandenburger Tor, og der sluttet vi oss til et følge under ledelse av en guide, en eldre gråhåret mann med uniformslue som viste rundt og pekte og forklarte om de viktigste bygninger og severdigheter. Resteparten var bombeskadet eller lå i ruiner. Etterpå ruslet vi litt rundt på egen hånd og vi kom forbi flokker med arbeidere og krigsfanger av forskjellige nasjonaliteter som med spader og hakker drev og ryddet i ruinhaugene i et forsøk på å gjøre gatene og fortauene mere farbare. På oss virket det som et hensiktsløst Sisyfosarbeide, men berlinerne hadde åpenbart ikke gitt opp ennå, livet syntes å gå sin gang på en mirakuløs måte fremdeles. Siden vi var i uniform så hadde vi hilseplikt på befal og offiserer som vi stadig passerte, men det forekom at vi glemte oss eller også av og til unnlot å gjøre vår plikt og da kunne vi få et barskt blikk mot oss. Det hendte også at vi overdrev og gjorde honnør for et postbud eller en trikkekonduktør da disse bar uniformer som var ukjente for oss, med noen striper som gjorde at vi tok ^{dem} for et slags befal. De så nok litt forundret på oss, og vi skjønnte fort feiltakelsen og fikk oss en god latter, og anledning til å slå noen vitser.

- 2 -

Vel fremme i Neustrelitz blev vi inkvartert i en kaserne i en stor militærleir, den var som en hel bydel for seg. Pene treetasjes bygninger i lys murstein og med røde pandestein på takene. Grønne plener og beplantninger og blomsterbed rundt husene, og store lyse mannskapsrom med køyer i to etasjer. Et riktig utmerket sted for soldater og så bra som man kunne ønske det.

Den følgende dag fikk vi en nærmere orientering om kurset og vår tiltenkte fremtidige oppgave. Vi skulle først og fremst lære de mest elementære ting i spionasje og sabotasje. Etter fullført kurs var det meningen at vi skulle bli sendt opp til Nord-Norge og settes inn bak de russiske linjer når Den Røde Arme rykket inn i Finnmark og eventuelt videre nedover. Der skulle vi utspeide fiendens bevegelser, forøve sabotasje og gjøre det så vanskelig som mulig for bolsjevikene.

Kurset startet med en gang under ledelse av forskjellige eksperter, og vi lærte grundig om allslags tidsinnstilte bomber og ellers alt til faget henhørende. Irett og militært hinderløp øvet vi stadig på for å gjøre oss fysisk sterk, samt endel vanlig linjeksersis og skyteøvelser. Dessuten fikk

vi undervisning i ridning i leirens tilhørende rideskole med sin utmerkede stall av ridehester. Men dette var nok bare for n ro skyld og kanskje for å holde hestene i trim. Vi skulle neppe ha ridehester med oss til Finnmark.

Det var en hel del andre militære avdelinger i garnisonen, men vi blandet oss ikke noe særlig med dem. Spesielt husker jeg en stor gruppe med kroaterne i noen gråbrune uniformer. Hver morgen f r vi hadde fått klærne skikkelig på oss stod de allerede oppstillet på appellplassen utenfor kasernen og avholdt enslags katolsk morgenmesse, under ledelse av gammel hvit-skjegget patriark i uniform. Det var noen meget sympatiske folk disse kroatene, og jeg har mange ganger lurt på hvordan det gikk med dem etter krigen. Vi har jo hørt endel om at Tito og serberne gikk hardt og ubarmhertig tilverks mot kroatene fordi de ville løsrive seg fra serbisk overhøyhet og av den grunn søkte støtte hos tyskerne.

Efter en tid viste det seg at ikke alle i gruppen v r var like begeistret for det oppdraget vi skulle ut på. Det begyndte med at et par av de eldste som var gift og hadde kone og barn å tenke på kom med innsigelser og mente de ikke egnet seg som spioner og sabotører, og dessuten burde deltakelsen være en frivillig sak, fremholdt de. De hadde vel noe rett i det, men på den annen side så skjønte vi jo at saken ikke var så enkel og grei heller. De som hadde unnfanget ideen og iverksatt dette med "Total Einsatz"-grupper kunne jo ikke godt henvende seg ^{til} hver enkelt på hans hjemsted og legge frem detaljerte planer og spørre om vedkommende var ^{it}interessert i å bli med. Resultatet og eventuell success avhang jo i høy grad av hvor hemmelig alt kunne holdes. En annen sak er spørsmålet om vitsen med å sette i gang med slikt mot slutten krigen, men dette er etterpåklokskap, og vi diskuterte ikke det da. Det blev etterhvert flere som muket og gjorde innsigelser, slikt ^{at} det tilslutt var en gruppe på 5-6 som gjerne ville bli fritatt, ^samtliges litt eldre og visstnok gifte og med barn hjemme, pluss en som hadde dårlig helse og gikk og hostet og skrantet. Det endte med at v re norske sjefer måtte si fra til de tyske lederne om hvordan det lå an. ^{Dét} blev da bestemt at de som ønsket det kunne trekke seg fra videre deltakelse i kurset, men de så helst da at man meldte seg til vanlig krigstjeneste på  stfronten, ellers ~~ne~~ kunne det bli aktuelt med internering for krigens varighet for at ingen ^{skulle} kunne røpe noen hemmeligheter. Da jeg hørte at det var anledning til [ ] få gjøre tjeneste som vanlig soldat på  stfronten så meldte jeg meg straks på, da dette falt mere i min smak. Hele tiden efter at kampen mot Stalins bolsjevikdespoti tok til hadde jeg hatt stor

lyst til å bli med, men av forskjellige grunner hadde det hittil ^{ikke} blitt noe av. Jeg fikk følge av Bjørn og en ung gutt fra Helgeland ved navn Ole som også foretrakk dette, fremfor spionyrket. Men det viste seg at det ikke lot seg gjøre å få oranjet papirer og formaliteter her, slik som vi hadde håpet på, og å reise direkte herfra til en militærutdannelsesleir for Waffen-SS. Vi måtte vente til kurset var ferdig og dra sammen med de andre tilbake til Norge for å ordne det i Oslo.

Vi var vel kommet omtrent halvveis i kurset da dette hendte, og mens de andre fortsatte med sine øvelser og rideturer så blev vitre som hadde meldt oss til Waffen-SS og de 5-6 mann som hadde trukket seg gående å rusle i leiren. Men for ikke bare å drive dank så fikk vi forskjellige arbeidsoppgaver som måtte gjøres innen garnisonsområdet. Ellers så fordrev vi tiden for det meste med å spille poker og bridge og sjakk og slikt på kasernen, mens vi diskuterte endel frem og tilbake ^{om} dette problemet som var oppstått. Vi skjønnte at vi hadde skaffet våre ledere et vanskelig problem på halsen. De hadde tatt sjansene på å samle en flokk som de regnet med ville være lojale, men så viste det seg ^{at} ikke alle var like entusiastiske og offervillige, dog var det 75 prosent som fullførte kurset og det var jo ikke så dårlig resultat. Vi var litt flau, og vi merket at de andre så med en smule forakt på oss. Ja dettesgjalt ikke så meget Bjørn, Ole og meg, vi skulle jo ut på en minst like risikabel oppgave som de. Og for de fem seks ^{andre} ~~resten~~ var spørsmålet om de ville bli internert eller ikke, eventuelt om de kom til å bli internert i Tyskland eller i Norge, så hos dem var stemningen nokså laber. Det var ikke fritt for at vi drev litt spøk og gjøn med dem ved å antyde at vi hadde hørt rykter om at de ville bli hentet en natt og ført ~~til et ukjent sted~~ *av gårde til et ukjent sted.*

Heldigvis hadde vi med oss noen ukuelige optimister og spøkefugler som alltid var i godt humør og fulle av vitser, især var min gamle kjenning Bjørn full av liv og spillopper. Han var også fra Vesterålen og hadde vært folkeskolelærer tross sin unge alder og uten å ha gått lærerskolen. Men han hadde tatt realskole og gymnas og det var mangel på fullt utdannede lærere. Han var høy og lys og litt av en sjarmør og kvinnebedårer og pikenes Jens, men også et usevanlig realt og greit mannfolk. Det var blitt til at han og jeg samt den før omtalte Abel og Ole fra Helgeland for det meste holdt sammen og dannet en klikk. Abel var merkelig nok av jødisk avstamning, midtveis høy og mørk og med tydelige semittiske trekk, en ganske hyggelig og omgjengelig mann, som drev en forretning på sitt hjemsted. Han var blandt dem som hadde trukket seg fra kurset, ~~og jeg hadde hørt at han var gift og hadde barn~~. Han var noe eldre enn oss andre tre, var gift og

hadde barn. Vi vitset og hadde litt moro med ham fordi han var så iherdig til å besøke den tyske soldatbordellen i Dronningens gate mens vi var i Oslo, og fordi han hver gang bare tok med seg femten kroner i lommeboken. Når han ~~skulle gjøre opp med den franske gledespiken~~ så viste han henne at lommeboken var tom bortsett fra disse kr. 15,- og lot som han var en stakkars fattig soldat, men det hendte at damen blev litt skuffet og fornærmet. Etter noen gangers besøk måtte han visst slutte fordi han blev gjenkjendt av damene og de holdt seg unna ham.

Ole var den yngste av oss, han var ~~var~~ bare atten år, og var sønn av en storbonde, høy, kraftig og lyshåret og en meget intelligent gutt. Det var visst ingen på kasernen som slo ham i noe slags spill, det være seg med kort, sjakk eller andre brikker, og han vant som oftest de konkurranser og hinderløp som vi deltok i. Men han hadde forelsket seg kraftig i en søt pike under oppholdet i Oslo og gikk nu mye og lengtet og drømte om å treffe henne igjen. Han satt ofte å skrev brev og dikt som han sendte henne med feldt-posten. Ellers var han en meget stø og avbalansert kar.

Neustrelitz lå som sagt ikke langt fra Berlin, og det blev fortalt at man om nettene hvis det var klarvær og flyangrep kunne se flammeskjæret på himmelen av brannene i den tyske hovedstaden. Neustrelitz var derimot helt uskadet ennu. Det var en meget vakker og fredelig by med sitt noe mosegrodde middelalderpreg. Det hvilte en stemning av gammel kultur og tradisjon over den. Gatebroleggingen bestod av runde, brune kuppelsteiner som ~~det~~ ^{mange steder} grodde gress mellom, og som var nedslitt i hjuvsporene efter århundrers trafikk. Vi var noen ganger ute på byen om kveldene og så oss om og stakk innom et eller annet gasthaus og tok en seidel øl. Men noe å spise var det ikke mulig å få kjøpt uten rasjoneringskort på kafeene, ikke slik som i Danmark, ja selv i Norge lot ^{det} til å være bedre stillet slik.

Omsider var kurset ferdig og vi startet på tilbakereisen, som til å begynne med bare gikk til byen Güstrow, ett par timers togtur i nordvestlig retning. Vi hørte ikke mere snakk om internering og vi var allesammen med, bortsett fra vår nestkommanderende, en frontkjemper fra Troms som var forlovet med en tjekkisk pike og som nu benyttet anledningen til å ta seg en tur til Tsjekkoslovakia for å besøke henne. I en store militærleiren i Güstrow, som blev brukt til oppsamlingsted for transporter til Norge og Danmark, skulle vi nemlig bli værende noen dager, og på det vis fikk han sjansen til å returnere og slutte seg til oss igjen.

Efter noen dagers forløp ^{var} en hel del soldater ^{samlert} som skulle nordover og reisen fortsatte. Foreløpig bestemmelsested denne gang var Ålborg i Danmark, og turen gikk greit inntil grålysningen neste morgen da toget plut-

selig saknet farten og stoppet på en øde hedestrekning i nærheten av Åbenra i Sønderjylland. Vi fikk ordre om å forlate toget og begi oss tilfots videre fremover. Da viste det seg ^{at} danske sabotører og motstandsfolk i nattemørket hadde vært i aksjon og sprengt jernbanelinjen på fire, fem steder slik at skinner og sviller lå hulter til bulter på en strekning av omtrent hundre meter. Som sakkyndig på dette område nu så nikket vår reiseleder og bemerket at det var fagmessig og godt utført arbeide de danske dreng^{er} hadde utført. Han fikk oss til å sette i en latter, men vi hadde neppe fått grunn til å le hvis alt hadde gått etter beregning for de danske sabotører og vi var kjørt inn i bruddstedet med full fart. Et nytt tog kom og hentet oss på den andre siden av bruddet og reisen fortsatte til Ålborg.

I Ålborg ^{blev vi} igjen inkvartert i en stor gjennomgangsleir for transporter til og fra Norge. Vi skulle vente her til det blev ordnet med båt til oss fra Frederikshavn til Oslo. Det blev mye venting og køståing, men vi hadde allerede lart og vennet oss til at en vesentlig del av soldatens liv og tilværelse består i å vente på ett eller annet og å stå i kø for å få ordnet eller hente ditt og datt. Kostholdet var atskillig bedre her enn i Tyskland og vi fikk også utbetalt mere i "Wehrsold" eller lønnepengar. I leiren var det lite å foreta seg, bortsett fra enkelte arbeidskommandoer som vi var med på. Om kveldene var vi ofte ute på byen, for det meste gikk vi på den store soldatrestauranten i sentrum hvor vi fikk rimelig mat og drikke, den lille lønnen vår tillot ~~videre utskielser~~ ingen videre utskielser. Bjørn var som vanlig i stor form og vi ruslet litt rundt og kikket på de danske pikebørn. Jeg må mange ganger le når jeg tenker på alle de påfunn og utrolige innfall Bjørn var oppnavsmann til under oppholdet i Ålborg, og de eventyr og pikehistorier han klarte å komme oppi både her og i Güstrow og andre steder. Som den mer sindige av oss to ~~sa~~ måtte jeg av og til bremse ham ned litt, men som oftest var jeg med på leken. Av en eller annen grunn hadde han fått de danske dreng^{er} i vrangstrupen, og han gledet ^{seg} storveies hvis han kunne få gjort dem et pek. Kanskje kom det av attentatforsøket vi hadde vært utsatt for.

Så en dag var alt ^{klart} kjørt videre, og turen gikk med tog til Frederikshavn og med skipet "Bretagne" til Oslo. Men denne gang gikk det ikke like glatt som på nedoverturen. Vi våknet midt på natten ved et merkelig støt og en kraftig rystelse i båten, men da intet videre skjedde la vi oss til å sove igjen. Etter en tid blev vi imidlertid vekket og beordret opp på dekk. Vi så nu at skipet hadde fått endel slagside og lå stille. Det blev opplyst at vi hadde berørt grunn^{en} like utenfor Drøbak i Oslofjorden og at båten var begynt å ta inn vann gjennom en flenge i bunnen. Motorbåter og fiskeskøyter fra Drøbak blev organisert og de gikk i penneltrafikk og satte oss i land. Det

gikk greit unna og alle blev berget takket vare Drøbakfolkets hjelpsomhet. På land samlet vi oss i en skolebygning på stedet, og ^{vi}fordrev tiden resten av natten med allsang og forskjellige ablegøyer for å holde oss våkne. Om morgenen da det begynte å lysne kom en lang kolonne av lastebiler som kjørte oss innover til Oslo.

Turen endte for vårt vedkommende på Akershus Festning ved den samme bygning som vi hadde startet fra. Vi som ikke hadde fullført kurset, især de som ikke hadde meldt seg til fronttjeneste, var nok litt spent nu og bar på endel bangø anelser. Så vi blev igrunnen ikke så veldig overasket da vi like etter ankomsten blev utskilt fra de øvrige og puttet inn i en innelukket bil og kjørt avgårde til et ~~sted~~ ^{annet} sted. Vi stoppet inne i en bakgård, hvor på vi blev ført opp noen trapper og inn på et rom hvor det var lagret endel kontormøbler som var stablet sammen. En sivilkledd nordmann blev satt til å passe på oss. En hyggelig og grei kar forresten, og han undret seg over hva vi mon hadde vært borti. Vår munn var imidlertid lukket med syv segl om den tingen, ja det var ikke fritt for at vi utnyttet situasjonen litt og lot ham forstå at vi satt inne med dype og mystiske hemmeligheter, slik at han var vel nok så sprekkerferdig av nysgjerrighet til slutt, og han behandlet oss med ~~stor~~ ^{stor} respekt. Vi fikk bragt inn mat, og mot kvelden fikk vi inn noen madrasser til å ligge på. Allerede dagen etter blev vi overflyttet til Frogner militærleir og der tok Bjørn, Ole og jeg avskjed med de andre, som fikk utgangsforbud av denne leiren i Frognerparken inntil krigen var slutt, som det het. Han som var blitt syk på turen blev sporenstreks kjørt på sykehus, hvor han efter kort tid avgikk ved døden, efter hva jeg senere fikk vite, Han led av gallopperende taring blev det sagt. Jeg har også senere fått vite at de i Frognerleiren efter en tid fikk sendt et brev til Quisling, og han tok da saken opp med tyskerne med det resultat de satte dem fri og lot dem reise hjem hver til sitt. Om de som fullførte kurset og blev med i "Total Einsatz"-gruppen har jeg fått høre at de efter tilbakekomsten fra Tyskland gjennomgikk et kurs i radiotelegrafi og radiosending før de blev sendt med en ubåt til Finnmark og satt iland bak de russiske linjer. De fleste kom fra det med livet i behold, men lederen vår begikk selvmord ved å skyte seg den 8. mai 1945. En annen blev dømt til død og skutt. ~~Under~~ "rettsoppgjøret". Andre igjen blev tatt tilfange av russerne der oppe og ført til fangeleire i Sovjet. Jeg har bare hørt om en som efter flere år fikk vende hjem igjen.

- 3 -

Hjemme i Norge var det skjedd store ting mens vi hadde vært borte. Den sovjetrussiske røde arme var rykket inn i Finnmark og var på vei nedover mot Troms. For å vanskeliggjøre den russiske fremrykningen hadde tyskerne tatt i bruk den brennte jords taktikk, og evakuert hele befolkningen mens de svidde av all bebyggelse. Nu var jo byene i Finnmark allerede på forhånd stort sett nedbombet av sovjetfly, men det som var igjen blev sprengt og satt fyr på. I Oslos gater vrinlet det av evakuerte som var kommet nedover. Det var trauste fiskere i sjøstøvler og skinnluer og tykke islandstrøyer, som med kone og store ungeflokker ruslet rundt i gatene, samt endel samer i fargesprakende drakter. Hele det tyske armekorps som hadde kjempet i Finnland og Lappland syntes også å være havnet i Oslo. Det var noen brunbarkede og krigsvante karer med nye utmerkelse og dekorasjoner på uniformsjakken, og de var meget pratsumme og opprømte etter sine opplevelser i de Lapplandske ødemarker og på den berømte marsjen deres gjennom Nord-Norge, som syntes å ha gjort et stort inntrykk på dem.

Bjørn, Ole og jeg var igjen installert i forlegningen på Akershus Festning, og vi fikk nu ordnet de papirer som skulle til, og fikk utlevert hver sin "Soldbuch". På kontoret hvor vi fikk ordnet disse tingene var det en hel liten kø med ^(norske) unge gutter som ville til fronten og dette fikk Bjørn til å bemerke med en latter at det så ut til å være flere selvmoraskandidater enn oss tre.

Og så var det bare å vente på transport sydover igjen, denne gang til Graz i Østerrike. De første par dagene, inntil vi hadde fått ordnet papirene, hendte det at vi fikk en vakt med for å passe på oss når vi skulle ut, men siden kunne vi gå helt fritt omkring som vi ville. Det var en pussig situasjon når vi hadde vakt med, han ante ikke hvorfor han skulle bevokte oss og vi kunne ikke hjelpe ham med noen forklaring. Han var meget lei seg og nesten bad om unskyldning, så vi måtte ~~xxxxx~~ trøste ham og be om ikke å ta det tungt.

På rommet vårt i forlegningen hvor det var 15-20 køyeplasser blev det en nokså internasjonal forsamling etterhvert. Foruten nordmenn, ^{tyskere} ~~østerrikere~~ ^{østerrikere} var der 4-5 dansker og hollendere som skulle reise hjem, det var sjøfolk eller arbeidere fra Org. Todt. En dag kom det også to svensker som hadde stukket over grensen for å melde seg på til Østfronten. Den ene, som vi kan kalle Gøran, var sersjant i den svenske hær og kom i full uniform. Den andre var en meget ung gutt som virket litt overspent og nervøs og syntes alt var så "hemskt skønt". Han var sønn til en av Gøteborgs "mere fremtredende

enkle og praktiske personer

menn", som reuaktør Syversen i Trangviksposten pleide å uttrykke det, *men* han blev der bare et par dager. En morgen da vi våknet var han forsvunnet og hadde tatt med seg Gørans svenske armepistol. Han ville nok forsøke å komme seg tilbake til Sverige igjen. Men Gøran bannet og var ikke særlig blid på sin vinglete kammerat. Kort tid etterpå kom det enda en svenske, denne gang en kaptein i det svenske flyvåpen, han også i svensk uniform, inn på rommet vårt. Han var fra Stockholm og utdannet ingeniør og flykonstruktør og han ønsket å melde seg til ordentlig krigsinnsats mot Sovjet. Dette fikk en av danskene til å utbryte: "I svensker er 'sgu' ikke riktig kloge, ^{cy} I som har det så godt i Jeres land, han for sin del fant nu tiden inne til å komme seg hjem, sa han. Ja vi var alle virkelig overrasket ved å få disse svenskene sammen med oss, det var noen riktige kjernekarer.

Dagene gikk og vi var kommet ut i desember, vinteren var kommet med sne og kulde. Av ^{og} til var vi ute på arbeidskommandoer, og om kveldene satt enten på rommet og spilte kort, eller på soldatkantinen og tok et glass øl ^{cy} diskuterte. Det vil ~~si~~ somoftest ^{si} Bjørn og jeg, Ole hadde ingen fri-tidsproblemer, han var fullt opptatt med piken sin, og var glad til for hver dag som gikk uten at det blev noen avreise. Vi var forresten også blitt kjend ^{et} med noen jenter, to venninner av Oles, de gikk alle på sykepleiekurs, og vi besøkte dem av og til, uten at det akkurat blev ^{et} den store kjerligheten av det. Søte og kjekke piker, og de var også politiske meningsfeller av oss.

Men en dag var det oppbrudd igjen, og det bar avsted med gamle, gode "Mars" over Skagerak. Da vi skulle gå ombord i båten oppdaget vi at vi hadde med oss en hel avdeling finske lotter i uniform. De hadde fulgt med de tyske tropper etter at Finnland kapitulerte og aktet seg nu til Østfronten for å gjøre tjeneste der. Det virket oppkvikkende å høre litt kvinneglam blandt ~~blant~~ oss, men vi så ikke noe særlig mer til dem på reisen videre.

Denne gang dro vi ikke i sluttet tropp med transportfører og slikt, men på den måten at hver mann hadde ansvaret for seg selv og måtte ta seg frem som best han kunne. Bjørn, Ole og jeg hadde fått oppdrag å oppsøke det norske Frontkjemperkontoret i Potsdam utenfor Berlin, for å ta med endel julepakker til de norske soldatene som befant seg i Graz. Vi hadde følge med de to svenskene og endel andre nordmenn til Berlin, men der skilte vi lag, og vitre gav oss igjen i byen ett par dager for å se oss litt om, Det var nu blitt ennu mere ruiner og ødeleggelse ^{et} ennsist vi var her, så ~~et~~ etter ett par dager fant vi ut at det ikke var noget blivende sted, dessuten kunne vi risikere å bli kontrollert av en feldtgendarm som ville se

papirene våre. Egentlig skulle vi ta hurtigste og korteste veien til bestemmelsesstedet. Etter å ha hentet julepakkene i Potsdam rystet vi derfor Berlins støv av våre føtter og tok raskeste veien over Prag og Wien til Graz, ganske nedlesset med pakkenelliker.

- 4 -

En disig og kjølig morgen i midten av desember ankom vi til Graz og fant frem til SS-leiren som lå i utkanten av byen, i en forstad ved navn Marienfelde, og meldte oss for vakten i porten. Etter endel formaliteter og innskrivninger blev vi anvist en foreløpig plass i øverste etasje i en kaserne. Det var en svar sal, nærmest et loft uten særlige bekvemmeligheter, hvor

vi måtte ligge på gulvet på madrasser. Her traff vi igjen de andre norske og svensken Gøran som var med oss fra Oslo til Berlin. Den svenske flykapteinen ville tyskerne heller ha som flykonstruktør enn som soldat ved fronten så han var havnet på en flyfabrikk ett eller annet sted. På salen var det dessuten en hel del hollendere, et par dansker og flamlendere og noen såkalte volksdeutsche. Vi leverte julepakkene, bortsett fra en til hver av oss selv, men jeg tror ike det var noen som ventet til juleaften med å åpne dem. De inneholdt bl. a. en flaske brennevin, og en hollender bød meg et armbandsur i bytte for flasken og jeg slo til. Foruten oss nykommere var det kun noen få nordmenn i leiren, og blandt disse var det et par underoffiserer som virket som instruktører.

Leiren i Graz virket litt mer mørk og dyster enn de i Neustrelitz Güstrow. De store massive kasernene var malt i en mørk grågrønn farge. Alle gulv og trapper var belagt med solid skiferstein og fliser, og veggene i korridorer og trappeoppganger dekorert med bilder og ordsprog og gamle visdomsord i gotisk skrift. Helt inntil leirens østside, og bare adskilt med et piggetrådgerde, lå en stor leir med engelske krigsfanger. Da alle kaserner og mannskapsrom var opptatt av rekrutter måtte vi nykommere bli værende en tid på salen i loftsetasjen, inntil et kompani blev ferdig med utdannelsen og sendt avgårde til fronten. Det strømmet stadig inn nye frivillige fra alle kanter av Europa, men mest hollendere, jeg tror 70-80 prosent av leirens belegg var hollendere, og salen var fyltes fort.

Da vanlige mannskapsrom omsider blev ledige kunne eksersisen og øvelsene ta til. Men først måtte vi som kom fra Norge levere inn våre nye og prima uniformer og alpejegerstøvler som var beregnet til bruk i det kalde nord, og som vi hittil hadde gått og bløret oss med og vakt oppsikt og kan-

skje endel misunnelse både hos soldater og offiserer i leiren. Istedet fikk vi, slik som de andre, noe velbrukt og litt tyanslitteklar og såkalte "knochenbecher" (støvletter) til fottøy. På depotet fikk vi også utlevert gevarer, ammunisjon og annet utstyr. Bjørn som knapt nok hadde tatt i et gevær før, lot som om han blev forskrekket da han fikk det i hånden og sa: "Jøsses, skal vi ha gevarer også, jeg tror fanden er løs, hva skal vi med dem?" Han lot sjelden en anledning gå fra seg til å slå witsers, og vi andre fikk oss en kjærkommen latter.

Det blev satt opp et nytt kompani av oss fra loftsalen, og etter en første prøveoppstilling utenfor kasernen blev vi fordelt på rommene. Nu var det slik at de "gutta" som havnet sammen på et rom utgjorde en gruppe i kompaniet under ledelse av en "rottenführer", og hvem som skulle plaseres hvor blev avgjort under den oppstilling av kompaniet. Det var mye å ta i betraktning, ~~xxxx~~ detaljer ~~xxx~~ som kan synes uvesentlige, men som virket meget viktige for oss dengang. Gøran, Bjørn, Ole og jeg hadde bestemt oss for å forsøke å holde sammen slik at vi om mulig kunne følges ad ut til fronten. Vi skulle stille opp etter størrelsen, med de høyeste foran og så jevn som mulig nedtrapping bakover slik at når man siktet efter hodene så fikk man en tilnærmet rett linje. Dette tok seg jo unektelig bedre ut i geledet enn med små og store om hverandre, men samtidig førte det til endel små personlige "tragedier", slik som at kammerater som gjerne ville holde sammen blev skilt fra hverandre. Vi for-~~te~~ annevnte fire var alle høye av veket, med svensken som den desidert lengste, han inntok sin uomtvistelige plass aller forrest i en gruppe i kompaniets første tropp, og vi andre prøvde, i rotet som oppstod, å få oss en plass bak ham i samme gruppe. Det lyktes for Bjørn og meg, men Ole blev trengt ut og over i en annen gruppe av ^{en} litt oppblåst og brautende hollender, som efter sin størrelse egentlig skulle ha vært i troppen bakom. Men han hadde ^{vel} et par høye kammerater som han også ville være sammen med, og ved å strekke seg så godt han kunne, og stå litt på tærne og fordi offiserene nok så litt gjennom fingrene med slikt, klarte han å beholde plassen. Da Bjørn og jeg på en forholdsvis lempelig måte prøvde å få ham til å flytte seg lengre ^{for å få plass til Ole} bakover i rekken tok han det meget ille opp, og ^{etterpå} gikk han ~~stolig~~ med et horn i siden til oss. I de følgende uker og måneder kom det stadig til sammenstøt mellom ham og oss hvor også knyttnevene blev tatt i bruk. De andre hollenderne kom vi meget godt overens med.

Eksersisen og øvelsene tok til, og vi marsjerte og sang og skjøt og lærte alt til faget henhørende. På forhånd hadde vi hørt rykter om at det skulle være en riktig hestekur vi måtte gjennom med kadaverdisiplin og straffe-eksersis for den minste feil, men vi syntes ikke det egentlig var så ille allikevel. Ikke selve øvelsene, derimot syntes vi de såkalte "putzapellen"

var litt overdrevet anstaltmakeri. Nåe den som da ikke hadde alt i orden i kleskapet, sengen og på uniformen, eller hvis det blev funnet et støvkorn på geværet. Han måtte nok gjøre alt om igjen, eller ^{kanskje} ta femti knøbsyninger med geværet på strak arm. Nu hadde jeg vært inne i Arbeidstjenesten hjemme i Norge og dertil et halvt år i Bedriftsvernet med mye eksersis og full militær opplæring så jeg var ganske vant til slikt. Og vi skjønnte jo, og var av den mening selv, at mye av dette måtte til for å gjøre oss skikket til frontlivet. Men en ting som det var verre med, ~~det~~ var at vi sultet og frøs mye. Kostholdet var særdeles skralt, sjelden fikk vi spist oss mett fordi rasjonene var blitt sørgelig små her nu. Og de manglet kull til sentralvarmen og til oppvarming av vann. I vaskerommet var bare kalt vann i springen og i badet for det meste likeså, bare de som kom først under dusjen fikk noenlunde lunkent vann. Dertil var vi nokså tynnkledte, og vinteren kunne være ganske hard her også. Men tross alt dette var stemningen ganske god, og de fleste syntes visst at det var en interessant tid, og vi så frem til den dagen da skulle videre og ut til fronten og oppleve selve frontlivet på nært hold. Slikt høres kanskje rart ut idag med så mye pasifisme og antimilitarisme, ~~men~~ dengang var dette mer "pop" på begge sidene av frontlinjene. Det hadde jo vært veldig mye antimilitarisme og "evig-fred"-prek og "ned-med-våpnene"-tale før krigen også, særlig blandt rødfargede sosialister på venstrefløyen som koplet denne agitasjonen sammen med klassekamp- og proletarromantikk. Men da det kom til stykket så viste det seg at disse folkene blev de aller mest krigerske og blodtørstige. Og ikke nok med det, men de blev perlevenner med kapitalismen og "monopolkapitalen" også, og stod skulder ved skulder med dem. Vi på vår side mente det skulle gå an å skape en mere nasjonal sosialisme i motsetning til den åndsforlatte pengetenkning og internasjonalisme som preget både kommunismen og kapitalismen, samt sionismen. Så selv om vi hadde det meget spartansk i Graz så marsjerte vi og sang av full hals om "Edelweis" og "Westerwald" og "Es ist so schön soldat zu sein" og "Weil ich eine Kämpfer Hitlers bin", og hva de nu het alle de taktfaste sangene til flotte melodier som vi likte. Dette var noe annet enn den evindelige negerjazz som man blev foret med både før krigen og hvis man satte på BBC og hørte på London under krigen. Nu vil kanskje våre velmenende motstandere si - og det er jo også mange ganger blitt sagt - at selv om vi ^{med} mente det godt så var vi allikevel naive og godtroende ^{og medlytløse} offer for et djevlesk utspekulert og ond system som forførte oss med fin sang og musikk og stilige uniformer ^{med blåne knapper} og germanerprat, slik at vi sviktet demokratiet og alt som godt var. Men la det nu være som det vil se ut.

Byen Graz, som var på omtrent samme størrelse som Oslo, lå vakkert til på en stor slette omgitt av høye, skogklelte åser og høydedrag. Elven Mur rant gjennom byen, og i sentrum raget berget Schlossberg høyt tilværs. Den hadde universitet, teknisk høyskole og gamle slott og andre severdigheter, men ingen særlig industri, dens største industribeurift var visstnok en sukkerfabrikk, så folk mente den skulle ha sjanse til å unngå videre ødeleggelse ved flyangrep. Da vi kom til byen var det mest gått ut over området ved jernbanestasjonen. Første flyalarmen opplevde vi første juledag, og vi marsjerte kompanivis ut av leiren og opp i en ås hvor det var gravd beskyttelsesgrøfter som vi kunne søke dekning i. En veldig bølge med fly, kanskje over hundre stykker, kom sydfra, fra Italia, og skinte som sølvfugler høyt oppe på den knallblå himmelen. Det var et fantastisk syn, og de laget en lyd som en mektig basstone fra et kirkeorgel. Det var ikke Graz som var målet denne gang, men ett av flyene blev truffet av luftvernet og kom skjenende nedover med en røkhale etter seg. Bare få av oss hadde søkt dekning i grøftene og vi stod og fulgte spent med. Flyet ville gå i bakken et godt stykke fra oss så vi følte oss trygge, men plutselig smeller det rundt oss med et øredøvende brak. Jeg stod akkurat ved kanten av et steinbrudd og blev kastet utfor av lufttrykket fra nærmeste bombenedslag, og etrillet nedover et stykke, men akkurat her var det heldigvis mest grus og sand så jeg blev ikke skadet. Da vi kom oss til hektene igjen fikk vi se at ti, tolv bomber hadde laget mørke kratere nedover på den litt snedekte bakken mellom villaene og i skogen. Besetningen på det nedskutte flyet hadde nok sluppet bombelasten da de blev truffet, og før de hoppet ut i fallskjerm. Det viste seg at et par mann av oss fra garnisonen var blitt drept og noen såret, men ingen fra vårt kompani. Et par av de engelske krigsfangene som likeledes var ført opp i åsen, mistet også livet. En villa like ved steinbruddet hadde fått en fulltreffer og var knust til pinneved, der var ikke sten tilbake på stein. Like før flyene kom hadde vi stått, en liten flokk av oss, og snakket med mannen som eide huset og beundret det fordi det var så ekstra pent og forseggjort i Tyrolerstil. Han fortalte stolt at han var bygnings snekker og hadde bygget det selv for noen få år siden. Da flyene kom løp han sammen med kone og barn inn i en tunnell som var sprengt i steinbruddet til tilfluktsrom. Det var trist å se familien stå rundt restene av hjemmet sitt da vi kom forbi på vei tilbake til leiren.

Kompanisjefen vår hadde vært lenge ved fronten, og var blitt såret et par ganger, blant annet hadde han fått en kule tvers gjennom hodet, men som ved et mirkel var han kommet seg igjen. Han var en mann ganske uten humor, og noen ganger kunne han være i riktig dårlig lune, så vi var ikke videre begeistret

for ham. Det blev snakket ~~om~~ om at geværkula kanskje hadde ramstert og ødelagt noe inni hodet hans, deriblandt latterensansen, for vi så ham aldri le. Men dette sa vi nu bare for spøk, han var vel plaget av hodepine etter denne tildragelsen. Han likte å høre oss synge, da tødde han likesom opp, men vi måtte synge orøentlig ut med glø^{og}ventusiasme. Jeg husker en gang vi kom tilbake til ~~leiren om kvelden, skrubbsulten etter~~ lang dags øvelser og trening, og gledet oss til middagsmaten og noen timer fri. Det var sneslaps og søle og riktig trasig var. Utenfor porten kom kompanisjefen, tilnæst ridende oss i møte og kommanderte "Ein Lied" mens vi marsjerte det siste stykket til kasernen. Men han syntes ikke vi fikk den rette schwung og klem på det, vi var jo ikke i riktig sangstemning akkurat da, og vi måtte prøve på ~~nytt~~ flere ganger uten at han blev fornøyd. Tilslutt blev han sint og beordret både oss og underoffiserene ut på nattmanøver uten å få middagsmat. Da vi langt på natt kom tilbake dødstrette fikk vi en sjelden god og rikelig middag som kokkene hadde fått ordre om å holde varm til oss, og halv fridag neste dag. Selv om vi ikke nettop elsket ham, så hadde vi stor respekt for ham. Vår troppsfører derimot var en ekte hurragutt, ^{og}verfaren frontsoldat tross sin unge alder. Han kunne nok også være ganske barsk innimellem, men han likte å prate og mange ganger glemte han seg helt bort og vi kunne bli sittende lange tider mens han fortalte ~~historier~~ historier, og mens vi diskuterte med ham.

Et par ganger i uken hadde vi "Weltanschauliches Unterricht" og det var ganske interessante timer, med politikk, historie og nasjonalsosialistisk verdensanskuelse. På fritiden om kveldene og i helgene hendte det av og til at det blev delt ut fribilletter til oss for et operabesøk eller konsert i byen. Kino hadde vi selv i leiren. Ellers var det meget sjelden vi søkte om perm for å gå ut.

Vinteren satte inn for fullt med sne og kulde, og ute i terrenget og på de avhøstede maisåkrene hvor vi drev våre øvelser vasset vi i sne og frøs og blev våt og forkjølt og snørrete. Jeg fikk en hard feber og noe ugreie i brystet som ikke ville gi seg, og gikk og hostet og spyttet opp en masse slim, men forsøkte å hangle med allikevel, av og til meldte jeg meg syk og holdt meg inne et par dager med noe lett innetjeneste.

Flyangrepene mot Graz begynde nu for alvor, og rett som det var måtte vi opp i åsen til beskyttelsesgrøftene våre. Der lå vi så og huket oss ned mens bombeteppene ulte mot sitt mål med et dommedagsbrøl som gikk gjennom munn og ben. Himmel og jord skalv ved nedslagene og eksplosjonene, og røk og flammer veltet frem over byen. Det var et dramatisk og tragisk skuespill. Som oftest var det dagangrep, men innimellem vekslet det med nattangrep som mange ganger kunne være i timevis. Avdelinger fra leiren ~~ble~~ blev beordret til byen for å delta i redningsarbeidet og brannslukningeⁿ, og noen av ~~dem~~ ^{guttene} vente ikke

tilbake. De blev vel begravet under ruinene. Vi som var igjen i leiren satt om nettene i tilfluktsrommene i kasernens kjeller, og hørte på brakene og spektaklet. Merkelig nok falt det aldri bomber på leireområdet, vi gjettet på at det kanskje skyldtes at flyverne visste om og hadde fått ordre å holde seg unna den store leiren med engelske krigsfanger som lå like opp til garnisonen. Men alle disse nattlige bombetokter med våking og nervepåkjenning gjorde oss trette og uopplagte. De allierte flyene hadde fritt spillerom fordi det vesle luftvernet som var igjen og ikke var blitt sendt til fronten, manglet ammunisjon, og heller ikke fantes det jagerfly til å møte bombeflyene med. Så bortsett fra det ene flyet som blev skutt ned første juledag, hendte det visst ikke at de fikk has på flere. Etter en slik bombenatt skjedde det engang at en mann på kasernen vår fikk nervesammenbrudd og skjød seg en kule for pannen. Dessuten stakk to mann av i et forsøk på å komme seg over til Jugoslavia for å slutte seg til Titos partisaner. Men de blev tatt etter at de hadde vært innom på en bondegård og ~~slått ned et eldre ektepar og~~ stjal mat og sivile klær. De blev ført tilbake til leiren og dømt til døden ved hengning, og vi synes dette var en velfortjent straff fordi de hadde bragt vanry og skam over oss andre i leiren. Hollenderne på rommet vårt, som hadde kontakt med noen av sine landsmenn som kjente litt til de to desertererne, fortalte at de egentlig var kommunister som hadde meldt seg frivillig bare for å få sjansen til å stikke over til russerne når de kom ut til fronten. Slikt hadde hendt før visste vi, men om det forholdt seg sånn i dette tilfellet er ikke godt å si.

Invertfall så vi at det blev reist en galge midt på idretts- og eksersisplassen. En morgen blev vi vekket ekstra tidlig og hele regimentet stillet opp i en åpen firkant rundt galgen, mens de to dødsdømte - som for anledningen varkledd i hvite klær og snauklippet på hodet - blev ført frem. Leirens sjef leste opp dommen og derefter blev de hengt ved siden av hverandre i alles påsyn. De tok det begge rolig og fattet og forsøkte seg endog med et litt anstrengt og fordreid smil idet løkken blev lagt rundt halsen på dem.

~~En~~ Gøran måtte forlate oss utpå vinteren da det blev bestemt at alle svenske frivillige skulle samles i en egen avdeling som ville bli satt opp, og med svensk befall. Vi hadde en svenske til på kasernen, en unggutt i syttensårsalderen, kvikk og morsom som han var kom vi til å savne ham, ~~fatti~~ han hadde vært en av leirens muntrasjonsråder. Også det at Gøran måtte reise synes vi var litt leit, han var en slik usedvanlig grei og sympatisk kar.

~~Sykdommen~~ jeg hadde pådratt meg blev stadig verre, og etter en røntgenundersøkelse fant legene ut at det var "Rippenfellentzündung", (brysthinnebetendelse) og jeg blev innlagt på leirens sykehus. Her kom jeg under kyndig behandling av noen engler til sykesøstre, hollandske de fleste, men det var også ihvertfall én norsk der. Etter ca. tre uker blev jeg erklært for tjenestedyktig igjen. Jeg var slapp enda, men feberfri og i adskillig bedre form enn før.

Vårt opphold i Graz var nu snart slutt og tiden nærmet seg for avreise til fronten. Men en dag fikk vi opplyst "på linjen" under oppstillingen om morgenen at de som hadde oppnådd de beste resultater ved skyteøvelsene var tatt ut til et skarpskytterkurs ved Prag i Tsjekkoslovakia, eller som det het da, protektoratet Böhmen-Mähren, et kurs av ca. ~~tre uker~~^{tre uker} varighet. Men først skulle vi skarpskytteraspiranter være med på en skytekonkurranse for å se om vi holdt hva vi lovet, eller om noen faldt ut. Blandt dencagruppen som var uttatt fra hele garnisonen var jeg og tre andre nordmenn, men ikke Bjørn og Ole. De to var også gode skyttere, især Bjørn, han lå såvidt under det poengtallet som var satt som grense for deltakelse i kurset. Vi syntes det var trist at vi skulle skilles ad, så jeg gikk til offiseren som hadde med dette å bestille og spurte om det lot seg gjøre at Bjørn og Ole kunne bli med på den siste og avgjørende uttagningen siden de var utmerkede skyttere de også og at vi gjerne ville holde sammen. Offiseren kikket i sine papirer, men fant ut at Oles poengsum lå litt for lavt til at ^{han} kunne ha noen sjangse, derimot gikk han med på at Bjørn skulle få prøve seg igjen. Dette blev Bjørn meget glad for, men Ole som i den senere tid hadde virket litt tungsindig og gått og sturet endel - det hadde vel med forelskelsen og lengselen etter piken sin å gjøre, og kanskje også det at han var havnet i en gruppe og på et rom med bare fremmede - han blev ytterligere en tanke mere misnotig. Vi prøvde å holde humøret hans oppe så godt vi kunne.

Skytekoakurransen blev avholdt og de aller fleste bestod prøven, også jeg og de tre andre nordmennene, vi kan kalle dem Jens, Per og Nils. Bjørn skulle skyte tilslutt fordi han var en slags efteranmeldt. Imidlertid var forvarslet for flyalarm gått for en god stund siden, og sirenene ulte full alarm mens Bjørn holdt på med de siste skuddene. Han lå godt an, men offiseren ba han raske på og bli ferdig med serien slik at vi kunne komme oss i dekning før bombene kom. Dermed fikk han ikke tid til å konsentrere seg skikkelig og det blev et par dårlige skudd som trakk den samlede poengsum så langt ned at han ikke kvalifiserte seg til kurset. Avgjørelsen var definitiv og det nyttet ikke at vi ordet frem på om omskyting til offiseren, det blev hverken tid eller anledning til slikt. For en gang skyld blev nu også Bjørn full av gremmelse og vrede mot skjebnen, men dog ikke lenge, slikt var ikke efter hans natur. Jeg tenkte en stund på å be om å få følge kompaniet sammen Bjørn og Ole til fronten, men slo det fra meg igjen. For det første var det ansett som en stor ære

å bli uttatt til skarpskytter, og for det andæ var jeg nettop kommet ut av sykehuset og følte meg slapp etter sykdommen, så det ville passe bra med en "rekonvalesenstid", ~~for å komme seg~~.

Kompaniet gjorde nu klart for avreise til fronten, med bestemmelsested Stettin ved Østersjøkysten. Russerne var rykket så langt frem at kampene nu foregikk i dette området. Vi hadde visst alle følelsen av at vi ikke kom til se hverandre igjen mere den morgenen de dro avgårde. Vi som hadde vært så fast bestemt på å holde ~~sammen~~, både Gøran, Bjørn, Ole og jeg var nu blitt spredt for alle vinde, ^{Noen nærmere detaljer om} stort sett. ~~hvordan det gikk med dem har jeg ikke~~ ~~redegjort~~ rede på, for hverken Bjørn, Ole eller noen ~~av~~ de andre nordmennene som var med kompaniet er vendt ^(tilbake) med livet i behold. Det eneste jeg har hørt er noe en frontkjemper ^(fra en annen avdeling) fortalte meg senere, om at han hadde hatt kontakt med dem i Berlin under de siste kampene om byen, og at hele kompaniet blev utslettet eller tatt tilfange.

Det føltes meget tomt etter at de var reist, især savnet jeg sterkt Bjørn, denne muntre og morsomme karen som hadde så lett for å le og å se noe komisk i de fleste situasjoner, og som nesten alltid hadde en vits på tungen. Vi som skulle til Prag dro fra Graz et par dager etterpå. Det kunne vel være omkring midten av ~~februar~~, antar jeg, og det var allerede begyndt å bli et varmere og vårlig drag i luften. Men Graz så nu ut som en spøkelsesby av ruiner, og hundrevis, kanskje tusenvis av sivilbefolkningen måtte vel være omkommet. Turen gikk først til Wien, men da det om natten var blitt rettet et voldsomt flyangrep mot byen - det største under hele krigen - så kunne ikke toget kjøre helt frem. Det stoppet på en liten stasjon et stykke utenfor, og vi fikk et par timers marsj innover. På lang avstand så vi røkteppet over byen av brannene som frendeles herjet. Ødeleggelsene var ubeskrivelige, men vi kom oss da omsider frem gjennom gater full av murbrokker og nedstyrtede bygninger og trikkeledninger og slikt som lå sammenkveilet og sperret veien. Ingen trikk eller bussrute gikk, og det fantes ikke elektrisk strøm eller vann noe sted. Vi fikk oss in-kvartering i Franz Josefs-Kasernene, noen veldige gamle bygninger som var forholdsvis lite ^{av} ødelagt ^{bombetreflere}, men som ikke hadde en eneste hel vindusrute og heller ikke vann og lys. Vann hentet vi i en gammel og uhyre dyp brønn ute på gårdsplassen hvor vi sveivet det opp i bølgevis, og vi fant frem noen stearinlys fra oppakningen slik at vi ikke tumlet omkring helt i mørke om kvelden. Vi hadde vært litt spent på å se nærmere på den berømte Wien, "Der stadt meine Traüme" som det heter i melodien, men akkurat nu med ruiner og røklukt som rev i nesen og gjennetrekking gjennom knuste vinduer virket den ikke som noen drømmeby, så vi holdt oss innendørs og forlot ikke kasernen.

Neste dag var det meningen å fortsette reisen, men før vi kom oss avsted gikk flyalarmen. Jeg kom meg ned i et tilfluktsrom i en av bygningene.

Her var både soldater og sivile, trette og slitne mennesker som hadde opplevet mange redselsnetter og dager. Bombingen begynte og den vedvarte i lang tid, det måtte være flere bølger med fly. Det dundret og braket, noen ganger ganske nært, så lengere borte. Plutselig smalt det slik at vi trodde vår time var kommet, murrussen falt ned fra tak og vegger og vi blev kastet overende på gulvet, stearinlyset som stod på et bord midt i rommet veltet og sloknet, men vi fikk tenkt det igjen og kunne konstatere at alle var ilive og uskadet. Langt om lenge tok det da slutt, og "entwannung" blev gitt. Da vi kom ut i dagslyset igjen fikk vi se at bygningen hadde fått en treffer som hadde sprengt bort det ene hjørnet like fra loftet og helt ned i kjelleren.

- 5 -

Det blir tidlig vår her nede, og kanskje blev det ekstra tidlig dette året. Allerede i førstningen av mars begynte det å grønnes på åkrene, og de tsjekkiske bøndene i området der vi holdt til, i nærheten av Stechovice og Mnisek like syd for Prag, var igang med våronnen. En god følelse var det å kjenne at det blev varmere i været, for vi hadde frosset mye denne vinteren. Vi hadde et svært øvelsesfelt her på flere kvadratkilometer med endel små landsbyer liggende innenfor feltets grenser. I noen av landsbyene ~~der~~^{og} husklyngene var beboerne fraflyttet og husene overtatt av militære til inkvartering. Vi som kom fra Graz fikk tilhold på et par bondegårder i en slik liten landsby, hvor både stue og fjøs, som efter skikken her er bygget sammen, var tatt i bruk til sove og oppholdsrom. Det var for det meste bare jordgult i de lave, enetasjes, hvitkalkede husene. Ganske enkelt og primitivt, men jeg syntes det var noen meget koselige landsbyer og bondegårder. Jeg bodde på et ~~rom~~ sammen med de tre nordmennene Nils, Per og Jens som var fra Østlandet og visstnok studentkamerater, tre velvokste, intelligente og greie gutter, samt en danske, noen hollendere, østerrikere og tyskere og en fra Romania.

Foruten skarpskytterskole var her også "Kraftfahrerschule" (sjåførskole), kurs for pionerer og ingeniørtropper og for soldater fra panservåpnet som iurett omkring med sine panservogner. Vi fikk oss tildelt hvert vårt skarpskytteri, et nytt og lekkert halvautomatisk våpen med kikkertsikte som nettopp var blitt uteksperimentert og satt i produksjon. Og kurset gikk sin gang med utmarsjer og skyteøvelser. Til å begynne med var det mye vått og surt vær, og det blev å åle og kravle rundt i søle og teleløsning og regnvar, men efterhvert blev det bedre, varmere og tørrere. I forhold til i Graz ^{var} dette en stille og god og behagelig tid, uten bombing og nattevåk og dramatiske begivenheter. Men brysthinnebetennelsen tok seg opp igjen og jeg var i elendig form en periode, og måtte sykemelde meg igjen. Dertil blev jeg plaget av en innværing som forørket tilværelsen i betraktelig grad, men jeg tok tilslutt

mot til meg og reiste inn til en tannlege i Prag og fikk trukket tannen. På slutten av vårt opphold her bedret brystsykdommen seg meget.

Og det evige problemet med smalhans i kosten hadde vi også nu, ja mere enn før. Vi forsøkte å tuske til oss litt ekstra mat hos bøndene i landsbyene, men prisen var skrudd så høyt opp at det var ikke stort-å få tak i, iallfall ikke for en menig soldat som hverken hadde særlig med penger eller verdigjenstander ~~og~~ bytte bort. Men tsjekkerne selv syntes å leve godt og ikke mangle mat ihvertfall. Noe av det jeg husker best var de svære runde brødene på størrelse med en vanlig slipesten som de gikk og bar på - uinnpakket - når de kom fra butikken eller bakeriet. Mange tsjekkere arbeidet for tyskerne og det syntes å være et ganske bra forhold mellom dem og oss, selv om det var vanskelig å snakke med dem på grunn av deres vanskelige og halsbrekkende sprog. Ingen tsjekkere deltok i krigen som soldater, alle menn fikk være hjemme og drive sin aker og sitt kjøpmannskap, i motsetning til slovakene som for en stor del deltok aktivt på tysk side, Byene deres var uskadet og hele og livet syntes å gå nesten som normalt. Lite ante vi da at Prag og omegn noen få uker senere, da tyskerne hadde kapitulert og lagt ned sine våpen, skulle bli skueplass for et blodbad uten like og at tsjekkerne ville gå amok og drepe ned den tyske sivilbefolkning og ubevepnede soldater i hundretusenvis i Prag og de tyske områdene i Sudetenland, og jage over tre millioner mennesker ut av sine hjemsteder. Etter krigen blev dette kunstprodukt og lappeteppe fra Versaillesfredens dager ved navn Tsjekkoslovakia gjenopprettet, med unntak av et stykke av Hvite-Russland som Sovjet tok tilbake og innlemmet i USSR.

Da kurset var ferdig blev vi inndelt i grupper for å sendes til de forskjellige frontavsnitt. Nils, Per og Jens som med flid og stort alvor hadde gått inn for å dyktiggjøre seg til soldater kom med i en avdeling som blev sendt ^{til} fronten i det tysk-polske området, mens jeg havnet i en gruppe som skulle til Ungarn, Så vi skiltes her, og jeg har siden hverken sett eller hørt mere til dem. Jeg har stadig spurt hos alle som kunne tenkes å ha noe kjennskap til dem, men har fått til svar at de kom ikke tilbake etter krigen, så jeg går ut fra at de må være falt alle tre.

Min gruppe bestod av femti mann, og transportordren lød på 16. SS-divisjon, Nagykanizsa i Ungarn. En mild og vakker vårdag forlot vi landsbyen vår med lastebiler det korte stykket inn til Prag hvor vi tok plass med opppakningen og oss selv i to godsvogner, såkalte kuvogner, med et tykt lag halm på gulvet til å ligge på. Vi regnet med ^{at} reisen ville ta et par dager, ja med vanlig passasjertog under normale forhold kan man vel gjøre turen på en dags tid, men det skulle nok ikke gå så glatt denne gangen. Hele elleve døgn

varte nemlig denne togreisen.

Det begynte med at vognene våre på en eller annen måte må ha blitt koblet til et feil togsett ved en rangering på en stasjon etter at vi hadde forlatt Prag, og da vi våknet etter første natten så vi til vår forbauselse at vi stod på jernbanestasjonen i Dresden, og altså var på tur nordover istedet for sydover. Vår transportfører fikk ordnet med stasjonspersonalet slik at vi blev koblet fra, og vognene våre blev derefter hengt på et annet godstog som gikk i riktig retning. Vi hadde hørt at Dresden en tid før skulle ha vært ut-satt for et voldsomt flyangrep som hadde ødelagt byen totalt og kostet en masse menneskeliv, men fra stasjonsområdet og i halvmørket tidlig om morgenen kunne vi ikke ^{stort} se av byen. Så bar det ~~til~~ tilbake til Prag igjen og videre over til Østerrike (Østmark som det hette etter Anschluss), og nu begynte vanskelighetene for alvor med stadige flyangrep og ødelagte jernbanelinjer og stasjoner. Vi avanserte smått og sakte, tok to skritt frem og ett tilbake så og si. I timevis, ja opptil en hel dag eller to kunne vi bli stående stille på en liten landsens stasjon eller midt ute på et jorde mens det var flyangrep ett eller annet sted foran oss, og mens vi ventet på at linjen blev gjort klar og reparert igjen. Vi slapp mange ganger opp for mat, og transportføreren hadde store problemer med å finne frem til militære forsyningssteder som kunne skaffe oss proviant.

Men det var mange fine stunder også, gode og late dager med sol og varmt vær. Da slo vi opp dørene på vid vegg på begge sider av vognen og satt i åpningen med benene dinglende utenfor og betraktet det skiftende og vakre landskapet. Bøndene, for det meste gamle menn og kvinner og barn da, arbeidet ute på jordene med våronnen. Det dampet fuktig varme av markene, og ofte så vi harer som sprang i siksak bortover, et par ganger også rådyr og hjort i utkanten av et skogholt. Vi passerte vinmarkene ved Donau og mange idylliske og vakre landsbyer. Vi diskuterte og pratet om at det skulle ha vært moro å besøkt disse stedene igjen i freastid og under normale forhold.

^{mens} Engang vi stod på en liten landsbystasjon fordi flyalarm var gått tok jeg en tur ut på egen hånd for å prøve å få tak i noe å spise. En midlertidig mangel på proviant gjorde seg gjeldende, og erfaringsmessig visste vi at det ville ^{minst} ~~gav~~ par timer før toget startet igjen, så det gjaldt å benytte anledningen, og vi spredte oss noen til hver kant. Vi måtte gå enkeltvis, for det nyttet ikke komme en hel flokk inn på bondegårdene å spørre etter mat. Jeg fulgte jernbanen ^{längen} fremover og kom til en vei som krysset linjen. Her lå et lite hus hvor bomvokterfamilien bodde, og jeg banket på og gikk inn. Konen hadde akkurat bakt "brötchen" (rundstykker) og hun gav meg to, men ville ikke ha noen betaling da jeg dro opp lommeboken og bød henne penger. Jeg takket hjertelig og gikk videre mens jeg tygget på de ferske og fine rundstykkene.

Langt borte lå en svær bondegård for seg selv med vældige jorder omkring, rene junkergodset, og jeg satte kursen dit oppmuntret av resultatet hos bondevakteren. Hovedbygning, tjenerboliger, fjøs og stall og uthus var bygget sammen i en stor åpen firkant og gjennom et portrom kom jeg inn på en mektig gårsplass, hvor endel høner og gjess gikk omkring og snadret og kaklet og det luktet godt av fjøs og stall. Gjennom en åpen dør i tjenerfløyen så jeg en kone og jeg begav meg bort dit, hilste og sa frem mitt ærende. En mann satt ved bordet og spiste, det var tydeligvis middagspause på gården, og de bad meg sette meg til boras og spise sammen med dem. Da de skjønte jeg var utlending spurte de hvilken landsmann jeg var, og jeg svarte at jeg var fra Norge. De stusset litt over dette og tenkte etter. "Norge er ikke det i Sverige" lurte konen på. "Hm, nei - -" sa jeg og dro litt på det. "Jeg mener hovedstaden i Skandinavia" sa hun så, da hun skjønte at jeg ikke var helt enig, men nu grep mannen inn: "Nei Norge det er et land i Skandinavia, oppe ved Narvik og deromkring". Da jeg gav ^{han} rett i dette blev han litt kry og fremholdt at konen nok ikke var så sterk i geografien. Vi blev sittende en stund å prate, og de fortalte at de hadde arbeidet og bodd på godset nesten hele sitt liv, barna var voksne og var reist ut, en sønn var falt i krigen, og selv hadde han vært ved fronten i første verdenskrig. Vi blev enige om at det var en stor jammer og gru med denne krigen og all ødeleggelsen, men at det vel var en skjebne og en tilskikkelse som vi ikke rådde noe med. Da jeg skulle gå fikk jeg to egg og et stykke brød av dem, og jeg takket dem så meget for all deres vennlighet.

Vel tilbake ved toget traff jeg dansken vår, Nielsen fra København, som også hadde vært ute på en ekspedisjon og fått tak i noen poteter på en bondegård. Vi slo oss sammen og gjorde opp ild mellom jernbaneskinnene og kokte egg og poteter, og så delte vi med hverandre og fikk spist oss riktig mett. En lylslugget, stille og beskjeden gutt denne Nielsen, og han var den eneste i avdelingen som jeg kunne snakke norsk med. Mens vi holdt på med kokingen passerte en veldig bølge med bomberfly over oss på tur nordover med sin last. En tid etter blev vi oppmerksom på noe hvitt som kom dalende og flagrende gjennom luften. Da det nådde bakken gikk vi bort og hentet et par av dem som falt nærmest. Det viste seg å være flyveblad som var kastet ut fra flyene, et engelsk-amerikansk produkt skrevet på tysk og beregnet på den østerrikske befolkning. Nysgjerrig og spent over denne hilsen fra den andre siden begynte vi å lese. "Rot-Weiss-Rot" stod det med store røde bokstaver øverst, og med det mente fargene i ^{det} østerrikske flagget fra før Anschluss. Videre leste vi at befrielsen av Østerrike fra tysk tyranni nærmet seg, idet den seierrike røde arme nu rykket stadig fremover og snart ville gå over grensene fra øst, samtidig som amerikanerne og engelskmennene ville hjelpe til av all kraft. Befolkningen måtte bare holde ut den korte tiden som gjenstod til frihetens og uavhengighetens

time slo. Folket blev også bedt om å reise seg til kamp mot de nazistiske undertrykkere og kaste åket av seg, og så videre i den duren. Jeg brettet sammen et eksemplar og la i tornistret for å gjemme det som souvenir og et minne. Hele flyvebladet virket merkelig virkelighetsfjernt og tåpelig på oss som kjendte litt til stemningen og holdningen hos de østerrikske soldatene og sivilbefolkningen i sin alminnelighet. Hos det store flertall var det sikkert ikke noe ønske om å bli adskilt fra Tyskland, og slett ikke om å bli "befrikk" av Stalin og Sovjet og heller ikke av noen andre. Og det var også helt klart at folket først og fremst ønsket seier over sine motstandere når de nu en gang var kommet med i krigen som blev utløst ved Englands og Frankrikes krigserklæringer. Alle østerrikkere hadde gledet seg og vært stolt over de seire de hadde vært med og vunnet i de første årene. At de nu skjønnte de ville måtte gi tapt for en overveldende overmakt og ønsket slutt på krigen er en annen sak. Det var rent tøv å tro - slik det fremgikk av flyvebladet - at østerrikerne lengtet etter nederlag og okkupasjon av Sovjet og USA, dette var like tåpelig som påstanden om at medlemmene av Nasjonal Samling ~~ixxxxx~~ ønsket tysk okkupasjon og tysk herredømme i Norge.

Reisen fortsatte og vi kom oss etter mye om og men endelig så langt som til Maribor i Jugoslavia (dengang hette byen Marburg og tilhørte Østerrike). Her forlot vi de godsvognene som hadde vært vårt hjem så lenge, og vi fikk oss en vanlig passasjervogn i et tog som på noen timer en mørk og regnfull kveld bragte oss til den ungarske grensen. Toget stoppet på en liten stasjon like før grensen og vi måtte gå videre tilfots. I bekværke trasket vi av gårde på en sølete og leirete landevei mens regnet silte ned, vi kom inn i ³⁷ en skogstrekning med et bakkete terreng, uten noen bebyggelse så vidt vi kunne se ~~i nærheten~~. Det blev sent på kveld og vi måtte prøve å finne et nattkvarter. Munøret stod ikke særlig høyt da vi endelig tok av en sidevei, men det lettet da vi ante konturene av en stor og pompøs bygning foran oss. Fra noen vinduer lyste det svakt bak blindingsgardinene, vi fikk tørt ut noen av folkene og etter en del akkordering blev vi sluppet inn og fikk ligge ^{på gulvet} i noen rom i kjelleretasjen. Bygningen var et jaktlott, fikk vi vite, og tilhørte en greve eller en fyrste som jeg nu har glemt navnet på.

Neste dag var det fint og varmt vær igjen, og vi fikk tørket klærne mens vi trasket videre. Vi krysset grensen til Ungarn uten noen formaliteter og kom til bebyggede trakter igjen, et fruktbart og vakkert landskap med husklynger og landsbyer med en litt annen stil og et annet preg enn vi hittil hadde sett. Det var søndag og folket gikk til kirke, alle sortkleute og alvorlige og med en salmebok i hånden, luften var fylt med kirkeklokkeklang. Det virket stemningsfullt og fredelig, men på veiene ⁷ var det stor trafikk av mili-

tære kjøretøyer og soluater som minnet oss om dagens virkelighet og at fronten med kamp på liv og død ikke var langt unna. Men det behøvde jo ikke å være noen absolutt motsetning mellom ^{det} kirken og prestene forkyndte og militært forsvar og krig, ja ikke engang angrepskrig. Så vidt jeg visste og hadde oppfattet ^{det} gikk Jesus først og fremst mot hyklari og løgn, og fariseernes ordtrelldom og ^{manne} ~~kyrkelse~~ dyrkelse. Han lærte at "himmerikes rike og fred er inni dere" og man kan vel godt delta i krig og ha fred med seg selv. Men det er ikke så enkelt heller, han skal også ha sagt "jeg er ikke kommet for å skape fred, men strid". Hva skal man holde seg til? I hvertfall har han intet sted uttalt seg mot krig som sådan. I en lignelse snakker han bare om det ukloke og dumme en hærfører gjør seg skyldig i hvis ^{han} gir seg ut på tokt med underlegne styrker. En slik hærfører vil bare nøste forakt og ^{hån} hvis han blir slått. Denne lignelsen passer jo akkurat på Hitler vil vel mange mene, men ved nærmere ettertanke vil man kanskje komme til at det stemmer vel så godt med England og Frankrike, da det jo var de som gikk til krig mot Tyskland, angivelig for å redde Polen og Europa. Frankrike ^{riktig} ble slått på ^{noen få} ~~to~~ uker og de engelske styrkene jaget over kanalen. Krigføring var nu overtatt av Sovjet og USA, og England ville bli redusert til en trede rangs makt uansett hvilket utfall krigen fikk, hadde Hitler sagt. Var det trolig at ^{de} to ikke europeiske makter Sovjet og USA kjempet for å "redde Europa"? Ville ikke et knust og ødelagt Tyskland bety et sverket og maktesløst Europa? Ja slike spørsmål melde seg nok av og til både for meg og de andre mens vi trasket bortover de støvete landeveiene på vei mot fronten. Men helst var det nok de nære ting som stod i hodet på oss, såsom å få tak i mat og nattelosji, vask og barbering, luseplagen og den tunge oppakningen vi dro på.

Efter et par dagers marsj slo vi oss en eftermiddag til på en bondegård i en landsby med jernbanestasjon. Plutselig kom et russisk jagerfly i lav høyde feiende og pepret løs med maskinkanoner, det gjorde en sving og kom tilbake og sendte en serie til. På jernbanestasjonen begynte det å brenne og eksplodere, og en skur av projektiler og granater haglet over landsbyen, hvor det tok fyr i et par uthus og skur. Noen gassvogner lastet med ammunisjon var blitt truffet av flyet og satt i brann borte på jernbanestasjonen. Det blev en urolig natt både for oss som holdt til i en høyløe og for landsbyboerne, med stadige smell fra de brennende vognene, men tilslutt stannet det av. Da vi neste morgen tok en tur til stasjonen hvor ammunisjonsvognene stod utbrendte og ødelagte kom vi i snak med lokføreren og fyrbøteren på toget. De hadde vært på tur østover, fortalte de, og de mente at vognene nærmest lokomotivet og selve loke var brukbar fremdeles, men de hadde for lite kull ombord til å gå videre, så derfor skulle de nu til å fylle opp fra en kullhaug på stasjonen.

Vi tilbød å hjelpe dem med å få sitte på østover et stykke. Etter å ha kastet jakkene satte vi i gang og løp kull, mens fjøstøveren begynte å f. re opp under kjelen. Et par timer senere traffet vi avgårde mens vi innrettet oss på noen åpne vogner med lave karnar rundt. Et sted hadde vi et langt lasaretttog på vei vestover, og gjennom vinduene kunne vi se at det var fullpakket av sarede soldater med blodige bandasjer. På stasjonene sto fullt av flyktninger med klesogiter og koffertar og håpet på en sjangse til å komme seg vidare.

Toget stoppet tilslutt enten fordi vi var kommet så nær frontlinjer det ikke skulle lenger, og vi forlot det og tok bana fatt igjen. Om kvelden fant vi kvarter i en landsby ved hovedveien til Nagykanizsa, og overnattet i en låve og fjøsbygning på en bondegård. Ved fronten var det tilbaketrekning og omkøbling fikk vi høre, og det oppstod vanskeligheter for transportføreren vår med hensyn til å finne ut hvor 16. divisjon befant seg for øyeblikket. Vi hadde vandret litt i siksa disse dagene og spurt oss for, men hittil hadde vi ikke fått noen klarhet i det. Dessuten gjalt det ikke bare å finne divisjonen, men en bestemt avdeling ~~av~~ den - Abt. 2 B - som alle nykommere måtte innom.

Morgenen etter tok sjefen med seg et par mann og dro ut for å orientere seg nærmere. Mens vi ventet på at de skulle komme tilbake benyttet vi anledningen til å få oss en grundig vask og toalette, og få av litt veistøv og skitt. Vi vrenget også av skjorter og undertøy for å knekke lus, noe som vi var blitt utrolig befengt med. Et par ganger hadde vi allerede vært gjennom avlusningsanstalter - i Graz og Prag - som foregikk på den måten at vi kledte oss helt nakne og hengte alt tøyet inn i et gasskammer (enten stasjonært eller et mobilt trukket av en stor lastebil), samtidig som vi badet og blev dynket med et pulver på de mest strategiske og utsatte steder. Det hjalp en tid, men den var seig denne store, stygge "russelusa" som den blev kallet, siden hjemsøkelsen av denne svørpe tok til etter at felattoget mot Russland startet. Den klødde forbasket og forstyrret søvnen om nettene og sugde blodet og kraften ut av oss. Jeg tror jeg vil påstå at lusen var et av Stalins mest effektive våpen, verre og farligere hans marxistisk-leninistiske klasskampteorier eller Stalinorglet.

Timene gikk og guttene var ennå ikke venut tilsaks. Med ett dukket det opp tre russiske fly som fløy like over veien og plaffet løs militærkolonnene og flyktningestrømmen som den var full av. Vi sprang til hver vår kant for å søke dekning, jeg og endel andre av gruppen løp bort til noen skyttergraver som var gjort klar til eventuelt senere bruk ved tilbaketrekning. Etter at angrepet var over satte jeg meg og iaktok trafikken på veien, samtidig som jeg fant frem et stykke brød av brødposen og gnagde i meg. De andre gikk etterhvert tilbake til bondegården, men jeg blev sittende og spise ferdig, og dessuten var

det beare å vere der enn på bondegården hvor støvfyken fra trafikken stod rett på oss. Uendelege kolonner med lastebiler, panservogner, artilleri og militæravdelinger til fots og på motorsykler, ungarske flyktninger i mengdevis med handgjerrer og trillebærer, eller primitive vogner trukket av kuer og okser strømmet vestover. Men det som fasinerte meg mest var de ungarske kavalleri-avdelingene. Det var noen usevvanlig flotte, barske og elegante huser, jeg måtte tenke på pizza og cardas og slikt når jeg så dem. Ungarn, som deltok på tysk side, hadde jo kapitulert overfor Sovjet for en god tid siden, men allikevel fortsatte store avdelinger å kjempe videre mot russerne.

Mens jeg satt der for meg selv tok jeg frem et brev jeg hadde fått mens vi var i Graz. Brevet var hjemmefra og var det eneste jeg hadde fått siden jeg reiste, det dannet likesom en forbindelse og kontakt med hjemlandet og jeg hadde lest det flere ganger allerede. Det inneholde ikke noe spesielt, for det meste smånytt fra byggen, men allikevel. Jeg la meg tilbake i gresset og tenkte at det virket veldig lenge siden jeg drev med jakt og fiske på sjøen og i fjellet derhjemme, eller med gårdsarbeide og i vedskogen, og på ski og skøyter sammen med de andre av byggens barn. Hvis jentene og guttene deroppe hadde sett meg nu tenker jeg nok de ville blitt litt forbauset. Jeg var den eneste fra kommunen som befant seg ved østfronten ^{for} ^{der} tre av mine kammerater hadde meldt seg tidligere, men det var kommet melding til foreldrene om at de var falt alle tre.

Jeg må ha sovnet av der jeg lå. Blot tomelonsk sprang jeg opp og skyndte meg tilbake til gården. Men der var tomt og stille, ingen av gruppen var der å se. Jeg traff bare den ungarske bonden som pente østover og gjorde meg forståelig at de var uratt den veien, "nach vorne, nach vorne", sa han. Med de få tyske ordene han kunne og med fakter forklarte han noe som jeg forstod slik at han hadde overlatt dem en ku og en vogn til å ha oppakningen og vapnene på slik at de slapp å bære. Jeg fant ingen av mine effekter der heller, så de hadde vel tatt med det også. Jeg fikk fart på meg og la meg ut bortover veien for å ta der igjen. ^{Jeg} ~~mens~~ ^{pa} ~~hannet~~ meg selv litt fordi jeg hadde vært så tosket og lagt meg til å arøme og sove. hadde de ikke holdt ordentlig opptelling av mannskapene før de startet, men gatt ut fra alle var tilstede, lurte jeg på, eller hadde de kanskje lett og ropt etter meg.

Men jeg skulle ha gode sjanser til å ha dem igjen for de hadde jo en ku med en tunglastet vogn som bestemt farten, mens jeg gikk kanskje tre ganger så fort. Hvis ikke satt jeg virkelig fint i det ^{der} jeg stod med to tomme hender så å si. En brøpøse som bare inneholdt spisebestikk, kokekaret og feltflasken som var festet til posen, pluss lønneboken med noen mark i og soluboken var alt jeg hadde igjen. Etter kondens utsagn skulle de bare ha ca. en halv times forsprang, men da jeg kom til steder hvor veien delte seg og til veikryss blev jeg

i villrede og hapet galte. Soldater som kom i motsatt retning og som jeg spurte var ikke stort å rette seg etter, noen mente de hadde sett en flokk på omkring femti mann med ku og vogn, andre hadde ikke lagt merke til noe slikt, dessuten var det flere enn oss på marsj uestover. Jeg fortsatte imidlertid på det jeg holdt for å være hovedveien. Det blev mørkt og det skjøet over og begynte å regne, men jeg gikk på sånda en god stund. Etterhvert blev jeg oppmerksom på en fjern rumling og torden av varierende styrke og som blev kraftigere eftersom jeg nærmet meg. Da det også begynte å lyse rodt som av branner mot himmelen langt i det fjerne, gikk det opp for meg at det var fronten ved Nagykanizsa jeg hadde foran meg. Jeg var ikke særlig nøy i hatten akkurat da, ^{Til slutt} gikk et stykke tilside fra veien og fant ~~en~~ en trestubbe og satte meg på for å hvile og legge over situasjonen. Det var sikkert ingen vits i å fortsette letingen på landeveien etter avdelingen, de hadde nok på dette tidspunkt allerede funnet seg et nattkvarter på en eller annen bondegård, kanskje hadde de også funnet frem til Abt. 2 B i 16. divisjon og fått alt i orden. Jeg kom til å huske på at vi dagen før hadde passert en landsby hvor jeg på en husvegg så et skilt med ordet "SS-MELDEKOPF" pamalt. Kanskje det var et sted hvor soldater i min situasjon, slike som var kommet bort fra sin avdeling, kunne melde seg ~~og~~ og få hjelp, tenkte jeg. Det lød ikke usannsynlig, og jeg bestemte meg for å forsøke å finne tilbake dit.

Det var langt dit, men veien var full av lastebiler på tur vestover, så da det blev en stans i køen gikk jeg bort til den første og beste og spurte sjåføren om å få sitte på, ja det var i orden hvis jeg ville krabbe opp i kassen, svarte han. Det viste seg at lastekassen var full av levende griser som la og halvsov, men innimellen tærnet de ut og gryntet og snøftet og holdt et svare spektakel. I hver sin krok satt også et par soldater som passet på grisene. De fortalte at de tilhørte forsyningstjenesten og hadde kjøpt denne lasten hos bønderne. Jeg så jeg ^{var} kommet bort fra min avdeling, men var på tur til et sted hvor jeg skulle melde meg. De visste ikke riktig hvor bilferden gikk, så de, men de hapet at jeg fant frem. Vi satte oss til å duppe og sove så godt det lot seg gjøre, mens bilen humpet langsomt gjennom mørket med maksimalt avlekkede lykter, og mens regnet trommet på kalesjen over lastepanet.

Ut på natten så jeg at vi passerte landsbyen med Meldekopfen og jeg gikk av og inn i huset med skiltet. Jeg var halvveis forberedt på å få meg en kraftig oppstrammer fordi jeg hadde stilt meg slik at jeg tullet meg vekk, og ~~han~~ begynte å forklare en offiser derinne om et russisk flyangrep som hadde splittet avdelingen vår, men han veivet meg av og spurte hvilken nasjonalitet jeg var. Da han hørte jeg var fra Norge blev han ganske overstrømmende og pratet iveri og fortalte at han hadde vært der en tid under krigen. Dette kom meg nu

storligen tilgode, han gav orure inn på kjøkkenet at de måtte diske opp det beste som nuset fornaade til meg. I et tilstøtende rom serverte kokken meg svinestek med alt tilbehør, og dertil en flaske vin på bordet. Jeg følte meg som Jeppe i baronens seng, og så nu alt i et mer rosenrødt skjær. Riterpa fulgte en underoffiser meg over gaten til en skolebygning som Meldekopfen brukte som inkvartering til "bortkomne" soldater. Det var nok ikke bare meg som var i en slik stilling, for bortover gulvet lå det tett med soldater og smokket. Underoffiseren lyste ^{rundt} med en lommelykt inntil vi fant en plass i halmen.

Dagen etter fikk vi vite at russerne var brutt gjennom stillingene og var på fremrykking vestover, og derfor måtte meldestedet flyttes til en annen plass. De aller fleste av oss "bortkomne" fikk i løpet av kort tid rede på sine respektive avdelinger, og dro hver til sin kant, men jeg og noen få andre fulgte Meldekopfen. Neste natt tilbrakte vi i en liten by på noen kommunale kontorer som var rømmet, og i de nærmeste par dagene som fulgte var jeg med på en underlig rundkjøring hit og dit, delvis sammen med Meldekopfen, delvis tok jeg turer på egen hånd for å lete etter 16. div., men stadig som passasjer på lastebiler som jeg fikk sitte på med. En dag etter at Meldekopfen hadde opprettet kontor i et gasthaus i en landsby på den østerrikske siden av grensen blev jeg med en lastebil som skulle ut til fronten med forsyninger. Divisionen skulle være der fremme et sted, blev det sagt, og jeg gikk av i en dorf like ved frontlinjen og så meg rundt og snakket med soldatene, men der var ingen fra 16. Like bortenfor i en skogstrekning pågikk det kamper, maskingeverene knitret i ett sett og granater eksploderte. Nu og da smalt en granat like i nærheten av landsbyen, og fra vårt eget artilleri ulte projektilene over hodene våre før de slo ned langt der fremme. Forunderlig var det å se hvor rolig, hverdagslig og likegyldig soldatene tok det, ~~for~~ for en nykommer som meg. De pratet og spøkte og lo seg om dette skulle være den mest dagligdagse ting, mens de gikk omkring i landsbygaten.

Det så ut til at jeg måtte dra tilbake til Meldekopfen med uforrettet sak. Men det var lettere sagt enn gjort, ingen bilskjuss å få den veien nu. mørket falt på, ~~og~~ det blev sent på kvelden, og jeg blev litt ille til mote. Skulle jeg virkelig måtte overnatte her? Hadde jeg enda hatt et gevar til å forsvare meg med og fått deltatt sammen med de andre. Sivilbefolkningen hadde forlatt stedet så det var nok av ledig husrom, men jeg ^{valgte} ~~for~~ tilslutt en lave med mye høy i, der gravde jeg meg ned og slo meg til for natten. Tanken på at tyskerne bestemte seg for tilbaketrekning eller at russerne brøt gjennom i løpet av natten uroet meg, kanskje våknet jeg om morgenen på russisk-okkupert område. Skytingen varte ved og sted enkelte ganger til det rene inferno, jeg syntes mange ganger de ~~var~~ ^{var} som om kulene gikk tvers gjennom

låveveggene. Jeg gravde meg enda dypere ned i høyet og såvnet tilslutt, selv om tanken på russisk fangenskap virket som et mareritt.

Efter å ha sovet som en sten hele natten våknet jeg om morgenen og lærte sprete skudd i det fjerne. Jeg listet meg bort til døren og kikket forsiktig og spent ut, var det tyske eller russiske soldater i gaten? Det var tyske, og jeg gikk lettet ut. Men hva var dette for noe, jeg kjennte meg ikke riktig igjen. Besteparten av landsbyens hus lå i ruiner eller var nedbrennte. Det lot til å ha vært kamper i dorfen i natt, kanskje hadde den vært på russiske hender en tid også. Jeg fikk ikke noe ordentlig rede på dette fordi jeg like etter fikk sitte på mekka til tilbake til Heldekopfen, heller ikke gjorde jeg noe forsøk på å finne det ut.

Da jeg kom til Heldestedet foreslo en underoffiser at jeg kunne slå meg til ro der og vente. En større tilbaketrekning var begynt og alle troppene i området ville nødvendigvis måtte passere på hovedveien som gikk gjennom den lille byen her. Før eller siden ville også 16. div. komme forbi og da kunne jeg holde øye med dem og slutte meg til når jeg så noen av guttene fra Prajavedelingen. Den store elven lur rant her i nærheten, og jeg forstod det slik at det var meningen å oppgi alt på østsiden av elven og å opprette en ny forsvarslinje vestenfor. Hovedveien krysset elven på en stor bro og det gjaldt å komme seg over før forbindelsen med vestsiden blev brutt.

Veldige kolonner tok til å strømme gjennom byen, og endelig om eftermiddagen neste dag kom også 16. div. Jeg holdt en øye utvikk etter skarpskytterne men strømmen tok slutt uten at jeg hadde fått øye på den. 16. div. dannet baktroppen, og da de siste holdt på å passere, kom en mann fra Heldekopfen til meg og sa at nu aktet de å stenge "bütikken" ^{og kom til å begynne} (de også, for de neste som kom var russere. Man mente det var best at jeg slo følge med noen fra 16. div. - de siste to mann som vi så et stykke borte i veien - og så kunne jeg prøve å finne frem til Apt. 2 B, og melde meg der. Dette høstes greit ut, og jeg gikk etter de to og innhentet dem. De hadde med seg en kjøredning forspent en ku, derfor gikk ^{det} så sakte med dem at de var blitt ^{blandt de} siste. I vognen lå deres militæreffekter samt antakelig noe privat "krigsbytte". Enkelte spredte granater fra de russiske fortrupper begynte allerede å slå ned omkring i terrenget, mens vi fulgte veien fremover. Jeg skvatt litt til hver gang det smalt, men de andre to lot ikke til å se noen ting, de så knapt til den kanten granatene slo i bakken så jordspruten sto. Nei jeg hadde nok endel å lære enda før jeg blev en skikkelig soldat, man kunne jo ikke godt søke dekning for hvert smell, ellers kom man ingen vei. Jeg tok meg sammen og forsøkte å virke like uanstrengt og avslappet som de der vi gikk og pratet.

Langs veien var satt opp en mengde skilt og piler på stolper og på trærne i alleene som viste hvor de forskjellige avdelinger og enheter hadde tatt veien. Her fant jeg også ett med "Abt.2B" og vår divisjons spesielle kjennetegn på, og jeg følte meg endelig på rett vei. Folk fra sambandstjenesten løp frem og tilbakke over markene og la ut telefonlinjer og satte opp utstyr. Meget beundringsverdig var det å se med hvilken presisjon og organisasjon alt foregikk.

Efter at mørket var falt på måtte vi se oss om efter nattelosji, og vi svingte ^{vi} på en gårdsvei som førte til en ensom bondegård. En eldre kone og hennes datter var de eneste som var igjen på gården, og de syntes tydeligvis det var hyggelig å få besøk. De satte igang og lagde mat til oss, kokte en slags maisgrøt og stekte endel finhakket fleisk som de tømte over grøtboilen. Det var en vanlig rett der i distriktet, fortalte de. De kunne ikke mye tysk, skjønt vi nu befant oss på den østerrikske siden av grensen. De tilhørte en slovensk folkegruppe som holdt til i dette området og som talte et eget sprog, men barna på gården -som nu var evakuerte- hadde lært tysk på skolen, fikk vi vite. Datteren var nede i kjelleren og hentet ^{et} par flasker vin, og i lyset fra en parafinlampe satt vi og pratet og drakk vin og hadde det riktig så gemytlig utover kvelden. Den eldste av soldatene ^{som} var fra Hamburg, var gift og hadde barn, tok frem noen familiebilder fra lommeboken og viste rundt med synlig stolthet. Dette ^{vakte} begeistring hos damene, og de hentet frem hva de eide av gamle foto de også. Vi kom også inn på politikk og krig, og blev sittende en god stund å diskutere, men da flaskene var tømt gikk vi over i høylåven og la oss.

Om morgenen ~~ble~~ ble seletøyet lagt på ~~ku~~, som om natten hadde stått på en bus i fjøset og fått høy og vann, den blev spent for vognen og ferden gikk videre. Vi holdt følge inntil vi kom til et veikryss hvor skiltene som viste til deres avdeling pekte i en retning og den til Abt.2B i en annen. Her skiltes vi og jeg fortsatte videre alene, d.v.s. der var jo stor trafikk overalt ^{med} militære kjøretøyer, sanitet, feltkjøkkener, sambandstjenesten, radiobiler o.s.v., og transporter med utavilte og nyarbeite soldater på vei ut til fronten, og andre med trette, skitne og skjeggete karer som kom derifra for en velfortjent hvilepause. Rundt om i terrenget drev artilleriet og rigget opp kanonstillinger, og panservogner drev frem og tilbake.

Det kunne vel være omkring månedskiftet mars/april nu, jeg fulgte ikke så mye med datoer lenger. Men været var vakker og varmt, løvtreene var blitt grønne og markene likeså. For meg virket det som om det var full sommer, og jeg formelig likte meg der jeg gikk og så det vakre landskapet hvor det stadig var noe nytt og usjendt å se. Når først gait skulle være så hadde jeg forsløvdt vært heldig, matproblemer hadde jeg nesten ikke hatt siden jeg kom

bort fra avdelingen, i motsetning til før da vi stadig sultet, jeg hadde sluppet å traske og gå så mye, men nesten alltid fått sitte på med biler. Ved en vakkert post i en landsby hvor soldater hadde klatret til og gjort toalett hadde jeg funnet en kassett, men brukbar barberhvel og noen brukte barberblad. Hovolen var delvis ødelagt og kunne bare brukes på den ene siden, men det gikk bra slik også. Et stykke søpe og en saks hadde jeg funnet i et forlatt gasthaus, og en bit av et kunst speil gjorde utstyret forholdsvis komplett. Men jeg manglet settet med skjorte, undertøy og fotkluter til skifte, samt ullteppet, teltakkene, levar, hjelm, gassmaske og alt det andre ~~so~~ so var blitt borte. Men ett gode var det i allfall med det, jeg hadde intet å bære og drasse på.

Efter et par timers gange viste skiltet bortover en gåsvei mot en husklyggen som lå i en bakkenelling, og jeg tok av oppover dit. Tanken på at jeg nu kom kanskje flere dager efter de andre trykket meg litt. Jeg var sikker på at de allerede var blitt plasert og kommet seg ut til fronten da jeg gikk inn for å melde meg. Et par offiserer satt på et rom hvor de hadde etablert seg med litt kontorutstyr og feltelefon, ^{sto helene sammen og mildte} og jeg sa at jeg kom fra frag og tilhørte en skarpskytteravdeling som skulle til 10. divisjon. "Ach so, ach so" sa de, ja de hadde fått underretning om at det skulle være en tropp på femti mann underveis, men kom jeg alene, hvor var de andre? Jeg forklarte dem da hvordan det var gått til, og de ba meg slå meg til der på gården og vente på de andre. Før eller siden ville de nok dukke opp, sa de, for alle nykommere måtte først innom her. Det var en overraskelse å få vite at jeg var først fremme og jeg følte meg lettet, men samtidig litt bekymret over hvordan det hadde gått med de andre.

Ventetiden benyttet jeg til å vaske og koke klærne mine for å bli kvitt mest mulig av lusen. Dessuten fikk jeg i oppdrag å hente mat til personalet på Abo. 23 og meg selv på et felthjokken i nærheten. Ellers la jeg for det meste og solet meg mellom frukttrærne i haven. Det var et stille sted med forholdsvis lite trafikk på veiene, og braket fra fronten hørte vi knapt noe til. Det gikk noen dager og jeg holdt stadig utkikk med veien som vi hadde god oversikt over fra gården. Så en eftermiddag fikk jeg se en flokk komme og svinge opp til oss. Jeg dro kjendelse på ^{dem} og gjorde tegn, de kom inn i frukthaven hvor de slengte seg ned på bakken og pustet og tørket svette og virket ganske utmattet. Men det manglet noen mann, bl. a. dansken Nielsen, og de fortalte at disse var blitt innlagt på et felatlasarett på grunn av sykdom, gaaguar og utmattelse. Enkel av dem oppførte seg noksa surt og fiendtlig mot meg uten at jeg faktisk kunne skjønne hvorfor, men så fikk jeg høre hollendoren, som Bjørn og jeg var blitt usams med under den første oppstillingen i Graz, han mumlet noe om at desertører ^{byrde} man ikke ha noe med å gjøre. Jeg ba ha holde kjeft, eller

skulle han få seg en på trynet igjen, og lenset opp for ham om at her hadde jeg vært i flere dager og bare ventet og kastet bort tiden, at jeg kunne ha vært ute ved fronten for lenge siden hvis det hadde stått til meg. Jeg sa han var en idiot hvis han mente ~~han~~ han skulle få noen ^{til å} tro at slikt var desertering. Han blev oml. som en okse i sjene, men de andre tok opp og berettet litt om turen sin.

Fra Abt. 2 B blev vi sendt over til Ersatzabteilung hvor vi blev fordelt på forskjellige kompanier. Det blev ingen "ansettelse" som skarpskyttere, fordi divisjonen ikke hadde slike nye geværer på lager som de vi var blitt øvet i å bruke. ^{De fleste av oss} ~~havnet~~ i Aufklärungs-Abteilung (AA) populært kalt "Das Feuerwehr" (brannvesnet). Det var den minst populære ^{av alle} blandt soldatene, da den alltid har store tap fordi den brukes til å settes inn på de mest kritiske steder og der hvor det går hardest for seg. Denne styrken ^{var} motorisert og utstyrt med amfibiebiler, såkalte Schwimmwagen fra Volkswagenwerk, som gikk både på land og på vann, og vi var fire mann om hver bil. Jeg fikk ny utrustning til erstatning for det jeg hadde mistet, og så bar det ut til fronten med oss.

De første to, tre døgnene flyttet vi fra sted til sted langs fronten, uten å komme i direkte kamp. Vi blev holdt i beredskap like bak forreste linje på punkter som var truet med gjennembrudd, der gravde vi oss ned og lå og ventet inntil det stilnet av eller at de anså faren for å være over, eller også at det oppstod ^{en} enda mer kritisk situasjon en annen plass. Da måtte vi kjøre avgårde så langt det gikk med bil og etterpå marsjere - kanskje midt på svarte natten - gjennom skog og mark, og så var det til å grave seg ned igjen så langt fremme som mulig bak ilinjen. Dag og natt gikk om hverandre uten noen forskjell, vi måtte passe på å lure oss til litt søvn nu og da så snart man fikk en sjangse. Det begynte å spekulere på hvor langt den menneskelige utholdenhet kunne strekkes med hensyn til å tåle fysiske og psykiske påkjenninger, det måtte være lengre enn man vanligvis tror. Alle har vel en større eller mindre reserve av skjulte krefter.

Av "gamlekara" i min gruppe - de var forresten bare unge gutter alle sammen - fikk jeg høre at divisjonen hadde deittatt i Italia, Monte Cassino pratet de stadig om, i Kaukasus, på Balkan og andre steder. Av de opprinnelige mannskaper var det nu ikke mange igjen, de fleste var falt, og rekkene var bare delvis fylt på nytt slik at divisjonen - som bar navnet "Reichsführer SS" - var uskilling redusert. Kompaniet jeg tilhørte og de andre i A-A bestod således av bare 60-70 mann d.v.s. omtrent halv styrke.

Efter å ha flakket rundt som nevnt ovenfor, tar det en dag ut på en litt lengre kjøretur i lange kolonner på støvete landeveier. I luftlinje var det kanskje ikke så langt vi skulle forflyttes, men med bilene måtte vi ta en lang omvei for å komme til stedet, som lå lenger nord. Da vi stoppet om kvelden sjekket vi bilene som vanlig i et skogholt, og begav oss tilfots ut til frontlinjen i nattemørket, tre kompanier tilsammen; stabskompaniet og første og andre kompani fra Ad. ~~De andre kompaniene var også med.~~ Vi rykket frem så langt som mulig mot de russiske stillingene og det blev gitt til en del av oss om å spre oss utover i terrenget og grave oss ned og å sende enkelte skudd mot skogen hvor russerne angivelig skulle befinne seg. Dette blev gjort og russerne svarte med enkelte salver fra granatkastere, men ellers var det forholdsvis stille.

Da det såvidt begynte å lysne i øst blev vi trukket tilbake for å samles ved kommandoplassen som var blitt opprettet på en bondegård like ved. Den gruppen jeg tilhørte blev nu tatt ut til "speetrupp" for å dra ut i skogen og rekognosere og finne ut hvor langt frem de russiske stillinger gikk. Vi listet oss frem på linje og med god avstand fra hverandre, samtlig som vi måtte holde kontakt, og med oppplantet bajonett og usikrede gevarer. Dette litt første møte med fienden var lervegirrende og spennende, noe ganske annet enn å gå på hare og rypegakt derhjemme i skogen, men vi skulle ikke ~~la~~ oss kampfrem med dem, bare finne ut hvor de befant seg. I halvørket syntes jeg å se saikneiser overalt, men vi avanserte stadig og kom ganske langt inn i skogen før det skjedde noe, en plutselig smalt det og vi så munningsilden fra et maskingevær rett foran oss, og like etterpå brak det løs fra alle kanter. Vi kastet oss ned og ålet og krøp et stykke før vi turde reise oss og gå tilbake til kommandoplassen, hvor vi meldte fra om våre iakttagelser. Alle kom uskaddt fra oppdraget.

Kompanisjefene gav oss nu en orientering om hva som forestod og om de videre planer. Det fremgikk av den at det bakom skogen lå en viktig strategisk høyde, benevnt "høyde 384" (såvidt jeg husker), som vi skulle erobre. På andre siden av høyden lå en liten og ved navn Straden, men vi skulle ikke gå lenger enn til bakketoppen. Det hadde vært kamper om denne høyden i flere dager, og den hadde avenslende vært på tyske og russiske hender, akkurat nu holdt russerne den. Vi skulle få artilleristøtte, og stabskompaniet skulle gå ut først, deretter første og tilslutt annet kompani. Var kompanisjefen forberede oss på at det ville bli en hard kamp, og han advarte oss på det kraftigste mot å vise feighet. Ordren var at høyden skulle tas tilbake.

Alt blev gjort klart, og med et kort opphold mellom hver gruppe blev

vi senat avgjort under ledelse av gruppe og troppsførerne. Fordi den gruppe jeg tilhørte var nr. 3 i tredje tropp i annet kompani så kom den avsted helt tilsatt. Kort tid etter var allerede de som gikk først ut tårnet sammen med russerne inne i skogen, og skytingen og bråket fortsatte etterhvert inntil alt stod i et eneste lok. Artilleriet på vår side satte i gang, og da russerne blev klar over hva som var under oppseiling lot det til at de konsentrerte alt hva de hadde av kanoner og granatkastere i området til forsvar av høyde 584.

Vi hadde nok en fordel i at vi kom overraskende på dem, og vi jagde dem ganske langt oppover før de fikk samlet seg til kraftigere forsvar. Jeg skal ikke gå i nærmere detaljer, eller gjøre noe forsøk på å beskrive alt, slike krigsepisoder har andre fortalt om mye bedre enn jeg kan gjøre, men vil bare si at selvfølgelig var vi både redd og skjelve og trodde hvert øyeblikk at ens siste time er kommet. Det var sørgelig å se alle de falne og sårde, men når man nu engang var med så forsøkte man å skyte og drepe for ikke selv å bli drept.

Kampen varte hele dagen, men da kvelden kom var de siste russere flyktet nedover bakken på den andre siden som var nokså bratt og bestod av åpne vinmarker og åkrer som ikke gav dem dekning og beskyttelse, og inn til byen ved Straden. Det voldsomme granatregnet og kanonaden stilnet av og en slags fred senket seg igjen over området.

Der hvor min gruppe - eller rettere sagt vi som var igjen - hadde opp til bakkehamen var det litt skog som skjulte utsikten nedover og mot Straden. Der lå også en istykkerskutt bondegård, men den solide stenkjelleren var noenlunde intakt, og der gikk vi inn sammen med noen andre som virret omkring deroppe. Vi var alle mer eller mindre fortumlet og utkjørt eftersom vi jo nesten ikke hadde sovet det siste nøyen og heller ikke hadde smakt hverken vått eller tørt på hele dagen, foruten alt det andre vi hadde vært gjennom, så vi trengte en pust og noe å spise. Stearinlys blev funnet frem av oppakningen og tent og vi fikk se at kjelleren inneholdt mange store eiketres fat fulle av vin, samt endel skinker og pølser som hang under taket, og som russerne merkelig nok ikke hadde fått med seg. Vi fant frem brød og annet vi hadde med, tappet vin av fatene og skar stykker av skinkene og pølsene og fikk oss et godt måltid, særlig var vinen til stor vederkvegelse akkurat nu.

Vi hadde gjennomført vårt oppdrag og tatt høyden, men noen stor jubel var det ikke hos oss nettop. Vi visste at vi hadde hatt svære tap, og alle pratet i sammen på hverandre og fortalte om sine opplevelser og om venner og kamerater som de visste var faldt eller saret. Selv var vi naturligvis sjeleglad for at vi var ilive og usåret.

En underoffiser kom plutselig inn i kjelleren og ba oss skynde oss

og komme oss ut og besette stillingene langs bakketoppen før russerne kanskje fant på å gå til motangrep. Man fortalte at bortsett fra noen få som allerede var der ute så var vi de eneste som var igjen av hele 2.kompani, de fleste av befalet var også falt, men kompanisjefen var ilive. Og det stod visst enda ver- re til med de andre to kompaniene. Vi grep geværene og tumlet ut i mørket, og underoffiseren gikk foran oss oppover og langs bakkekanten hvor det var ganske tett med utgravde skytternull fra før. Siden vi var så få måtte vi spre oss godt utover med lange mellomrom mellom hver mann. Vi fikk ordre om å skyte i ett sett for å gi russerne inntrykk av at vi var mange og uovervinnelige. I mørket snublet vi rett som det var både over falne soldater og materiell og utstyr som lå slengt omkring. Av og til sendte russerne opp raketter med lys som hang i en faliskjerm og gjorde det lyst for oss. Vi rasket med oss maskingeværer, maskinpistoler og ammunisjon av det som lå etterlatt og rustet oss godt ut for natten. Til venstre for oss var 1.kompani plassert og bortenfor dem stabskomp- aniet. Heldigvis kom det ikke noe angrep den natten.

Nede i den lille byen rett under oss - avstanden kunne vel være 300-400 meter - som vi skimtet i et spøgelsesaktig skjær hver gang det blev sendt opp lysraketter, hørte vi russerne romle i gatene med hester og vogner. De ropte og pratet og bannet så det lystet med sitt typiske forråd av utrolige råtti- ne leder og forbaanelser iblandet nesten hver eneste setning. Jeg hadde lært meg litt russisk slik at jeg kunne følge endel med i det som blev sagt. Året før hadde jeg nemlig tjenestegjort som vaktmann i seks måneder ved en stor fiskeforeningsbedrift i Nordland hvor det arbeidet ca. 1100 såkalte "delvis fri- gitte" russiske krigsfanger. Jeg omgikkes daglig disse og blev ganske godt kjent med mange av dem, derislandt en som absolutt ville lære meg russisk, og som ofte kom på brakkerommet til meg for å gi meg en leksjon. Jeg lå nå her og lyt- tet til dem, samtidig som jeg sendte serier med skudd ut i mørket. Tilslutt overmannet trettheten meg og jeg falt i søvn i jordhullet.

Et par nater^t vernet jeg av at noen tok bort meg. Sovlig og fortumlet tenkte jeg først på russerne, og lå helt stille og lot so om jeg var livløs. "Det er nordmannen, han er død", hørte jeg en kjent stemme si på tysk. Jeg re- iste meg opp og stammet frem en unnskyldning for at jeg hadde sovnet til kompa- nisjefen som var inspeksjon sammen med en underoffiser. De lo litt og kom med en bemerkning om at nordmenn nok ikke var så lett å ta knekken på allikevel. Etter å ha formanet meg om å holde meg våken krabbet de videre til neste mann.

Om litt grydde det av dag og solen kom frem slik at vi fikk et over- blikk over landskapet foran oss. Jeg blinket forsiktig over kanten og blev utt-

erst forbausset over hvor vakkert det var her. Rett foran oss på en klauv nede på sletten lå en fortryllende liten by med en stor slotts eller borglignende bygning med tårn og spir, en vakker kirke og en hel del middelalderisk utseende hus som nicote seg sam en oppå knausen. omkring brøte seg grønne åkrer og vinmarker. Bakom byen gikk et dalføre mellom noen slakke skogbevokkede åser, og med et par små landsbyer i det fjerne. Det hele minnet ~~me~~ om en illustrasjon til en middelalderisk ridderroman, bare at det anglet lansenneker i rustning og tilnæst. De russere som vi av og til fikk et glimt av i fullt firsprang mellom husene kunne knapt illudere som ridere, vi anså dem snarere for å være det motsatte; representanter for proletariatets og klassekampens ufysiske hjernespinne med et islett av asiatisk og mongolsk grusomhet og despoti. For første gang satte de nu foten på vesteuropeisk jord, og det var mildt sagt merkelig å tenke på at mange i vest - særlig i England, USA og Frankrike - ønsket dem hjertelig velkommen som befriere og redningsmenn. Kfr. sangen: "Du dages det brødre, det lysner i øst". Før krigen hadde jeg jo lest en del sosialistiske blader og skrifter og hørt på Arbeiderpartiets agitasjon om at arbeiderne og proletarene ikke har noe fedreland, de demonstrerte med brukket gevær i jakkeslaget og kange mente at vi burde nedlegge forsvaret siden Sovjet var blitt sterkt og opprustet, det var garanti nok for arbeiderne. Da i 1. mai togene forekom det til og med plakater med slagord som "Fram for Sovjet-Norge" og lignende. Mens på den annen side nambrø-klikken og de som svermet rundt kongehuset bare stolte på England i ett og alt. På det vis var det blitt til at nasjonalsinnede mennesker ikke lenger riktig følte seg hjemme i sitt eget land, de kom ikke til orde og blev sjikanert og bakvasket av både de venstreradikale og kapitalistiske pamper og partipolitikere.

~~...~~ Du, efter at de hadde ødelagt forsvaret, og ved at de med sitt maskepi med England hadde fått seg en okkupasjon på nakken, så fremstiltte de seg som de nasjonale og norske, og utnyttet det faktum at en okkupant aldri kan bli populær blant folk, og ^{prøvde} å legge all skylda for okkupasjonen på US. Stalins fedrelandsløse, internasjonale proletariat var nu også blitt særdeles nasjonalsinnede siden de blev med i krigen. ^{for} Stalin kom plutselig på andre tanker og agiterte nu svært ^{for} Sovjetrikets fedreland.

Jeg lå stadig og kikket over mot russerne mens jeg sendte ett og annet skudd, for det meste på må fa, det var sjelden man så noe til dem. Men de hadde oss bedre på kornet fordi de kunne se alt som beveget seg hos oss mot sagnsranden. Kulene deres ^{hvirvle} forbi ørene eller slo inn i brystvernet foran oss så jordspruten stod, og granater kom susende og smalt i bakken titt og ofte. Soldaten tilvenstre for meg ropte plutselig at jeg burde ikke holde knollen så nøytt, jeg kunne få meg en kule for pannen, sa han. Jeg tok hans råd ad notat og blev mer forsiktig, jeg var nok en nybegynner og grønnskolling fremdeles. Like

etter ^{hørte} jeg imidlertid et utrop fra den samme soldaten og så ham kaste geværet og hjelmen fra seg, jumpet opp av hullet og legge iveri det beste han hadde lært nedover bakken og inn i skogen bak oss.usserne oppdaget ham idet han sprang opp og senkte noen granater etter ham. Var han blitt truffet og saret, kontre.

Tre, fire meter fra meg lå en død tysk soldat fra dagen før, jeg hadde oppdaget ham da det blev lyst. Jeg visste også at det lå en død i hullet like ved siden av meg, vi hadde sett ham i siste ^{kommanden} liten før jeg skulle hoppe ned på ordre fra underoffiseren. En tanke slo ned i meg og jeg spekulerte på om jeg skulle vage å gå bort til ham som lå på bakken og hente hans opppakning, han trengte den jo ikke lenger, uerlikt manglet jeg både det ene og det andre, jeg skulle gjerne hatt klar til å skifte, slik som de andre. Siden det var militær-effekter kunne man jo ikke kalle det for tyveri, og dessuten ville han sikkert vært enig med meg hvis han hadde kunnet sagt noe, kanskje ville han bedt meg ta alt sammen. Jeg bestemte meg for å gjøre det, og dermed krøp jeg forsiktig bortover og fikk åpnet tomstret hans mens jeg betraktet ham der han lå. Det var en ung, kraftig gutt i attenårs alderen med uvanlig pene ansiktstrekk. En granat hadde slått ned like ved siden av ham og satt punktum. Jeg fikk dratt ut skjorte, undertøy og fotkluter pluss et lortui som inneholde barber- og toilettsaker, så nå kunne jeg kaste de elendige sakene jeg hadde brukt i det siste. Klærne var godt brukbare selv om de var litt gjennomhullet av splinter.

Tidene gikk og solen forsvant bak skogen i vest. I skumringen kom underoffiseren krøpende langs stillingene igjen. Han stoppet en stund hos meg og slo av en prat. Han kunne fortelle at feltkjøkkenet var kommet på plass og var i sving med å koke middag, så ~~det var det~~ det blev ordentlig morst kunne vi komme til den bondegården hvor vi kvelden før hadde vært, og hente middagsmat, brød, pallegg og sigaretter. De aktet å bruke det stedet til proviantutdeling, mens feltkjøkkenet var stasjonert halvannen kilometer vei lenger bak. Det skulle også bli ordnet med nye kamskaper til erstatning for alle de felle - han ^{trodde} at vi hadde mistet minst to tredjedeler av styrken under angrepet - men det ville ta noen dager, så foreløpig måtte vi bli stående uten avløsning. Jeg revnte de døde som lå omkring, og han sa han skulle si fra til saniteten slik at de kunne bli hentet når det blev mørkt. Saniteten hadde hatt en veldig mye å gjøre i det siste at de ikke kunne rekke over alt. Han fant ut at jeg ved å flytte til det nærmeste ledige hull ~~til~~ tilvenstre fikk et bedre skytefelt, og vi krabbet ^{og} bort ^{og} jumpet ned. I det samme så det pang, og da vi fikk rystet molken av oss og kikket opp blev vi stående ^{sa} forskrekket på hverandre. En granatfulltreffer hadde rasert det hullet vi nettopp hadde forlatt. "Denne gang hadde vi jamaen flaks", sa underoffiseren.

En stund etter at han var ålet videre kom soldaten som hadde løpt avgårde om morgenen listende oppover og lot seg skli ned i hullet til meg. Han hadde en stor bandasje om hodet, og begynte å legge ut om sin tildrapelse i morges, da han stod og sintet og kletta han hadde en russer på kornet. Plutselig fikk han et voldsomt slag og et smell i hodet og hjelmen sa det gnistret for øynene, ja han mistet trolig bevisstheten et øyeblikk. Da han kom til seg selv igjen rev han av seg hjelmen og fikk se at det var hull i den både foran og bak. Er jeg død eller lever jeg enda, tenkte han, mens han kjendte etter med hånden om det var hull i hodet også. Han fikk blod på hånden, og dermed løp han avsted. Han hadde håpet at det skulle vært et "Heimatschuss", men det viste seg at hullet bare hadde skrappt en stripe av huden oppå skallen, så etter å ha barbert han litt på hodet og lagt på en bandasje hadde saniteten ~~sendt~~ sent ham ut til "dritte og kokka"igjen, som han sa. Han hette Rudolf, men blev kallet Rudi, og var en morsom og vittig kar. I de følgende dager på "Der Todeshöhe", som vi heretter kalte den, krøp vi ofte over til hverandre og stod lange stunder i samme hull og pratet. Hans stadige omkvad var "Der Krieg ist bald alle", hvilket betydde at krigen snart var slutt. Han var fra Berlin, var i 17-18 års alderen, veldig interessert i musikk og lengtet bare hjem til sitt instrument og orkestret han var medlem av. Vi var begge nye i kompaniet og hadde enda ikke rukket å bli særlig kjent med de andre. Han var sønn av en banksjef, fortalte han, men med sin kunstnernatur var han meget lett å omgås, og med sin visesang og vittige og morsomme måte å være på blev han hurtig en populær person i kompaniet.

Siden det var utsikter til å bli liggende der en tid uten avløsning tok jeg derfor feltspaden og begynte å arbeide for å ^{gjøre} det mer behagelig i jordhullet. Først gravde jeg ut en liten gang inn i den ene veggen en halv meter opp fra bunnen hvor jeg plasserte tornistret, håndgranater og andre effekter. Deretter en lang tunnel på den andre siden som jeg kunne krype inn i for å sove, eller også til bruk når granatregnet blev altfor tett. Det var godt å ha noe å besjæftige seg med, så vi drev stadig med forbedringer og krøp ofte over til hverandre og utvekslet ideer og erfaringer. Skakelte bygde ut stillingene sine til de rene luksushull, med raffinererte oppholdsrom, sovesov og avtrede til å gjøre sitt fornuddene i. De var ute i skogen om natten og hentet stokkaer til avstivning og til tak, men så vidt drev ikke jeg det. Dessuten var det ikke mulig å få det så "nyggelig" hos meg etter at jeg under gravingen støtte på en fot av en russisk soldat som var begravet der. Antakelig var han blitt lagt ned i et granathull og maket over, og siden var så skytterhullet gravd ut uten at de visste om den falne som lå der. Jeg fyllte igjen omkring foten og forsøkte å glemme saken så godt det lot seg gjøre. Mot slutten av vårt opphold på Der Todeshöhe kom pionertropper som ^{en nettene} laget et ordentlig skyttegravsystem med bunners

av tanker og jord. De jevnet ut jorden omkring og gjorde seg stor flid, og som spen foreslo noen at de også burde så piken pess og plante ~~blomster~~ blomsterbeur. Men en natt var de uheldig og fikk en granattreffer mellom seg mens de arbeidet i svakt måneskinn i bakkeskråningen foran oss, helt useskyttet. Det blev da de sarsede og drepte av den smellen.

nye mannskaper kom opp til oss og gikk inn i de tre kompaniene vare. Russene forsøkte seg etter en tid med noen volasomme angrep, men da hadde vi allerede fått forsterkninger, blandt annet et par maskinkanoner som var plassert slik at de la en kraftig sperreild foran og på den, og tvang dem tilbake. Men i et av angrepene hadde noen av dem nesten helt frem til stillingene våre, slik at vi måtte ta håndgranatene i bruk. Vi gjorde en merkelig observasjon ved et par av angrepene. Det sa ut som om det fra russenes mere tilbaketrukkne stillinger blev skutt med mg. bakom og etter deres egne tropper som var i angrep, for å tvinge dem frem. I mørket når det blev brukt sporlys kunne vi tydelig se hvordan ^rkulspruten slo ned og la angriperne så å si under dobbelt ild, slik at de risikerte å bli ødets bytte enten de gikk frem eller tilbake.

Det var ~~part~~ å tenke på at vi utgjorde en liten del av en viktig linje av soldater som buktet seg tvers gjennom Europa fra Balkan til Østersjøen og videre en del i Nord-Norge, i vest gjennom Holland, Belgia, Tyskland og Frankrike, samt tvers over Nord-Italia. Fra høyden hadde vi utsikt flere kilometer til begge kanter, og i mørke og stjerneklare netter utspilte det seg et imponerende fyrverkeri av raketter, sporlys, granatekspløsjoner og hus som var skutt i brann. Men det kunne også være helt stille i lange perioder, inntil det plutselig ^{lød} et skudd i det fjerne som utløste en kjede-reaksjon og satte hele avsnittet i kok på et øyeblikk. Vi var merkelig godt beskyttet i våre hull og i skyttergraven, det måtte fulltreffere til for å gjøre noen skade, men den daglige granatild og stillingskrig krevde også en del ofre. Vi skjønnte at dette frontavsnittet ikke var av så stor viktighet for russerne akkurat nå. Det var på andre kanter det foregikk større ting, i Wien og ved Berlin. For oss syntes det nesten utrolig og skremmende å forestille oss ~~italienske~~ røde arme som herrer i disse byene.

En kveld hørte vi et svare spektakkel over hos russerne, noen hadde vist drunket seg fulle, og vi hørte en kvinne som skrek hjerteskjærende og gjentok flere ganger: "Hjelp, jeg vil dø, jeg vil heller dø". Det var følt å høre på, men vi kunne ikke gjøre annet enn å sende noen skuddsalver ^{derover}. Det skjedde nok litt av hvert der, skjønnte vi, med voldtekt og annet. At ~~de~~ sivile ~~hadde~~ hadde gitt seg igjen i byen hadde vi ikke tenkt oss.

En hel uke holdt vi til i nullene nesten uten å forlate dem, bortsett

fra om kveldene og om nettene når enkelte blev tatt ut for å hente mat. Kost-
en var forresten god og rikelig nu, så vi sultet ikke mere, og flere sigaretter
pr. dag enn før. Dessuten hadde vi et uttsømmelig vinlager i en kjeller på en
bondegård vi ~~opp~~ oppuget i skogen et par hundre meter ned i skraningen
rett bak oss. Det blev endel trafikk dit om nettene for å fylle feltflaskene
og for å hente vann fra en pumpe på tunet til vask og barbering. Stort sett
kan man kunne si at vi hadde det forholdsvis bra, særlig når man tenkte på hvor-
dan de hadde hatt det om vintrene i 20-30 kuldegrader under felttoget i øst
nelt frem til Volga, og den 6. armés undergang i sne og kulde ved Stalingrad.

En kveld fikk den gruppen jeg tilhørte beskjed om at vi kunne gå ned
til den ovenfor nevnte bondegården og oppholde oss der ett ugg for "berholung"
og "rekreasjon". En granat hadde truffet taket, som bestod av strå, og flerret
det delvis av, men i fjøset fikk vi ligge godt og mykt i salmen. Neste dag lag-
et vi en grue ute på tunet ^{varmet vann} og fikk oss en høyst påkrevet vask og et bad. Vi
renset og børstet klærne, knekket lus og pusset våpnene og hadde nok å stå i
med. Etter det langvarige oppholdet i jordhullene var det fullt av sand over-
alt, i st. viene, håret og i ørene. Inne i huset fant vi litt naismel og vi sat-
te igang å koke grøt. Men uheldigvis slo akkurat da en granat ned på tunet og
veltet kokekarene med grøten av gruen, og det hele mislyktes. Vi hørte den kom
og fikk kastet oss ned slik at ingen blev skaad.

En av "gutta" som hadde vært lenge ved fronten og satt inne med erfar-
inger begynte å snuse ~~noe~~ litt rundt på gården, og på en åkerlapp like ved
huset mente han å ha funnet noe av interesse. Tegn tydet på at det nettop had-
de vært gravd der, og han begynte å spa opp jorden. Og ganske riktig, det kom
tilsyne kasser og esker med musgeråd, sengklær og forskjellig andre fattig-
slige eiendeler som familien hadde skjult der før de flyktet. Vi lot tingene
ligge og gravde over igjen, men en trebutt med ekte skult tok vi opp, og noen
var så glupske at de åt skult med skje så fettstet raut nedover haken.

Om kvelden gikk vi opp igjen og avløste en annen gruppe som fikk komme
ned på gården til "rekreasjon". Herefter blev vi avløst omtrent tredje hver dag
til en dags hvilepause. Frontlivet blev efterhvert til en rutine og en jobb som
man gikk til, nesten i likhet med annet arbeid. Det merkte også at det blev
arrangert en "kameratskapsaften". Den foregikk på en bondegård hvor kompani-
sjefen hadde innrettet ko sandplass (kompanifechtstand). Der blev det sunget
og "ausisert" og drikket vin under stor stemning. Merkelig nok var der solater
som hadde dratt ned seg både trekkspill, fiolin og gitar, nok til et helt lite
orkester, og hver mann fikk ønske seg en melodi, som trioer spilte. I det hele
tatt sa syntes jeg ~~at~~ det var et ~~noe~~ annet forhold mellom befal og menige ut.

ved fronten enn i militarleirene. Omgangstonen var nu mer kameratselig og like-til, uten så stor vekt på former og etikette som vi hadde vært vant til før.

Så en dag fikk vi beskjed om at hele divisjonen skulle trekkes tilbake fra fronten for å sendes til et annet sted. Det blev sagt at alle SS-tropper i området skulle til Wien, for sammen med andre eliteavdelinger å gjøre et forsøk på gjenerobre byen, og at Wehrmacht skulle overta etter oss her.

Og i puljer kom de så en dag de nye, velpussede ~~og~~ friske ~~soldater~~ soldater fra Wehrmacht, og med en imponerende utrustning, adskillig bedre enn den vi var utstyrt med. Over hos russerne hadde de nok merket at det foregikk noe ekstra, for de satte igang et voldsomt bombardement mens avløsningen pågikk. Slik vi fikk oss en kraftig avskjessalutt. De aller fleste kom dog helskinnet fra det. På det tidspunkt vi forlot Der Totesöhne var byen Straden temmelig ødelagt og sønderskutt.

Vi ~~gikk~~ tilbake til bilparken vår, og etter endel trøbbel og dytting for å få start på dem kom vi av gårde. Meningen var, såvidt jeg forstod, at divisjonen med alt materiell skulle til en jernbanestasjon og lastes på tog for så å sendes nordover til Wien.

Vi blev imidlertid inkvartert på noen bondegårder i en landsby et par dager mens vi ventet på transport videre, og benyttet tiden til å slikke varene og tok en oppussing både på oss selv og utstyret. Og så sannelig fikk vi ikke litt linjeksersis igjen for at vi ikke helt skulle glemme å gå i takt og gjøre "zackige" vendinger. En natt mens vi sov i høylåven kom vakten inn og vekket oss med rolet at Hitler var død og at admiral Dönitz hadde overtatt makten. Ingen sa noe særlig, men vi tenkte nok alle at nu var det endelig slutt.

Men det var nok ikke helt slutt enda. På en jernbanestasjon fikk vi lastet bilene og alt annet materiell og oss selv på lange goastog, og så var det nordover forbi Graz igjen. I Graz sa vi at alt var gjort klart til forsvar av byen, skyttergraver var gravd og kanonstillinger og bunkers satt opp. Mens vi sto på jernbanestasjonen der gled et passasjertog langsomt forbi med kurs sydover. I de åpne kupevinduene sto en masse mørke og svartsauskede menn, antakelig italienerne eller balkanfolk. Vi gjettet på at det var slike som hadde vært utskrevet til arbeid, eller ranger på tur hjem. Noen av de klyttet nevne not oss og sang Internasjonalsen, mens andre kastet forskjellige gjenstander etter toget vart. Dette var en uhorrt frekkhet, og endel av gutta grep geværet, tok laagegrep og skulle til å skyte, men blev stoppet av andre som la seg imellom. Etterpå blev det pratet en hel del om disse elegante ~~makaroni~~ makaroni kommunistene

ynkelige soldater, men som kjekket seg, nu da de stød på et tog i fart og visste at vi ikke kunne få tak i dem.

Reisen gikk videre nordover iot rien, inntil vi blev stående stille for godt på en stasjon. Det blev nu gitt beskjeden om at alt skulle losses av toget, og da det var gjort tok vi landeveien fatt med bilene sydvestover i retning Klagenfurt. Det het seg nu at vi skulle ta oss frem til Alpene for å fortsette krigen derfra hvor det var gode forsvarsmuligheter.

Noen av bilene slapp opp for bensin og måtte tas på slep, og på grunn av dette og forsnjellige andre gjenvordigheter gikk det noksa sakte med oss. Ved middagstider en dag efter at vi hadde tatt av fra hovedveien og svingt i noroilig retning stoppet vi et sted omtrent midtveis mellom Graz og Klagenfurt. Feltkjøkkenet blev stillet opp på veikanten og kokkene fyrte opp og gjorde forberedelse til å koke en eller annen slags "mintopf". Lyktene om at krigen var slutt blev stadig sterkere. Vi ruslet omkring eller satt i grupper og pratet, noen la seg i gresset og sov. Veien var full av kjøretøyer av alle slag, det var sol fra skyfri himmel og varmt og deilig vær. Alt virket litt underlig, det lå opprødstemming i luften, en epoke var slutt og vi stod foran noe nytt. Enkel av offiserene hadde tyensynlig tatt seg en tår over tørsten, vi syntes de begynte å virke litt rørete av seg.

Da med ett kom noen store amerikanske fly i lav høyde, og ut av dem dro det et en delvis fallskjermtropper. Etterpå kom andre fly som slapp ned store beholdere. Vi sprang i stilling og gjorde klar til kamp. Fallskjermsoldatene landet noen hundre meter borte bak et skogholt som skjulte dem for oss. En speetropp blev sendt avgarde, men kort tid efter hørte vi en intens, men kortvarig skuddvevsling i retning av en landsby litt lengre vekk. Fallskjermtroppene hadde tatt veien dit.

Det blev kommandert oppstilling, og en offiser kunngjorde at de nettop hadde mottatt radionelding om Tysklands kapitulasjon. Sjakk SS skulle legge ned vapnene. Han holdt en liten tale og takket for innsatsen og for god kamp. Hver og en av os måtte nu forsøke å ta seg frem til sitt hjemsted så godt han kunne. Siden vi befant oss på et område som russerne antakelig skulle okkupere, var de bestemt på kommande seg medpikolononene over et fjellpass og til den vestlige delen av Østerrike og videre til Tyskland, til amerikanskokkuperte steder, for å unngå å havne i sovjetisk fangenskap.

Vi i Aufklärungs-Abteilung avtalte å dra til byen Judenburg først og samles utenfor byporten der og så prøve å holde følge over fjellet. Travel aktivitet^{en}et virrvar oppstod, alle kastet fra seg sine vapen og alt utstyr som det ikke var bruk for mere. Noen av bilene som var sluppet opp for bensin og

som vi hittil hadde taust og slept på, blev sprengt i lufta med handgranater, en bil blev øydet bort til en bonde for et brød. Later i proviantvognen blev delt ut til menneskene, og så bar det avgerde. Kvinnene som akkurat da hadde fått middagen ferdig ropte stort sett forgjeves at vi måtte komme og hente suppe, ^{Med} det var visst ikke mange som hørte på dem. For oss var det viktigere å komme seg unna russerne og fangenskap i Sibir.

De hundrevis og tusenvis av kjøretøyer skapte fort treggsel og kork på veiene, det gikk sakte fremover, og det blev natt før kom til Judenburg. Jeg hadde fått sitte på med en stor, innelukket radiobil fra Nachrichtendienst, og gikk av på det sted hvor vi etter avtalen skulde samles. Men det stod bare noen få mann der, og da vi strømmen av biler som passerte også så noen av våre som ikke lot til å bry seg om hele avtalen og bare kjørte videre, fant vi ut at det ikke var noen vits i å stå der lenger. Da kolonnen stoppet en stund kom vi oss opp i forskjellige biler og kjørte videre. Jeg så meg ut en stor tankbil, og ~~sk~~ krasket opp på stigbrettet og holdt meg fast der, idet jeg tenkte at denne måtte vel ha bensin nok til ferden. Oppe på toppen av tanken, som var av en bred og flat type, satt fullt av soldater og halvsov. Gjennom den åpne sideruten i førerhuset gav jeg meg i snakk med sjåføren og hjelpesmannen hans. De to viste seg til min overraskelse å være russere fra general Vlassovs arme av frivillige som hadde kjempet på tysk side. De kunne ikke mye tysk, og samtalen gikk tregt. Dessuten lot de til å være i en dyster stemning, og det var jo lett å skjønne hvorfor. Deres fremtidsutsikter var i forhold til oss andre ganske mørkere. De visste nok at Stalias fangarmer var lange og nadeløst hevnghjerrige. Etter en stund klatret jeg opp på tanken og fant meg en plass sammen med de andre.

Det gikk stadig saktere, og tilslutt stoppet kjøringen nesten helt opp. Ut på den etterfølgende dag sa jeg at turen ville ta lang tid, og da det ikke var noget blivende sted der oppe på tanken, gikk jeg langs kolonnen inntil jeg fant en plass i en lastebil med kalesje over. Der satt det mange fra før, deriblant et par Røde Kors-søstre, og jeg slo meg til der for resten av turen, som varte i syv døgn.

Vi var nå blitt en blanding av Wehrmacht, SS, og Luftwaffe og nverandere, og mine kjente i 2. kompani fra AA så jeg ikke mere til. For det meste stod vi stille, men det gikk rykkvis fremover på første giret et kort stykke om gangen. En uendelig rekke av soldater som hadde tatt bona fatt, vandret forbi. De orket ikke å vente på bilene, og hapet på å komme fortere hjem ved å gå, men med meg hadde det intet hastverk, så jeg holdt meg i ro i lastebilen. Vi kom inn i et vakkert alpelandskap og passerte noen fine landsbyer i fjorlerstil, og også et par romantiske gamle borger. Arkitektur og natur syntes her å

na oppnådd en fullkommen harmoni. Ingen moderne og kjedelig funksis nei, tvertimot hadde fantasien og romantikken fått fritt spillerom i utformingen og i byggeskikken.

Endelig den sjvende dag nådde vi toppen, et fjellpass hvor sneen lå dypt enda, og hvor veien var gått i oppløsning. Her fikk vi forklaringen på hvorfor det hadde gått så sakte med oss. Ved hjelp av tømmerstokker og planker kom vi over det verste stykket, og siden gikk det fort unna. I løpet av et par timer var vi nede på flat mark og fikk sommer og varme igjen. Ved byen Ladstaot fikk vi se den første amerikanske soldaten, han stod på post ved veikanten og bad oss smilende om å kjøre tett sammen, "dicht zusammen, dicht zusammen. Fahren" gjentok han og gjorde tegn med hendene. Ved et veikryss lenger fremme stod det flere "Amies" som dirigerte trafikken og sorterte oss ut fra hverandre, Wehrmacht rett frem, Luftwaffe til høyre og SS til venstre.

Et fantastisk syn møtte oss. Utover alle jorder og marker stod det fullpakket med biler og telt. Det måtte være hundretusener av soldater samlet her. Vi kom også forbi en amerikansk bil- og teltleir, med en blanding av hvite, negre og mulatter. For ~~_____~~^{manges} veikomnende var det vel første gang de så en neger lys levende, og det var ikke fritt for at vi sperret øynene opp. Noen steder hadde tyske soldater allerede satt igang med fotball og håndballtrening. Med mye rop og latter og i bare shorts i det varme været gikk spillet mellom teltene ute på jordene. Felthjökkener stod rundt omkring og dampet og kokte og spredte en god duft av "Intopf" og gulasj. Dette så ikke verst ut, og vi takket skjebnen for at vi var havnet her istedet for hos russerne.

Jeg ruslet litt rundt og lette etter kjendte fra mitt kompani. Men det var et stort område å gå over og stadig strømmet det nye avdelinger inn, så snart halt på gav jeg opp og fant meg en plass mellom noen busker i en bakkeveiling hvor jeg la meg til å sove, sammen med andre "bortkomne".

neste dag forsvante jeg letingen. Jeg hadde bra med mat enda, for på turen over fjellpasset hadde jeg hamstret enkel etter utdelinger fra et par proviantvogner som på grunn av bensinmangel måtte etterlates, men det var jo sterkt begrenset hva man kunne bære med seg i brødposen og tømmerstret. Men jeg hadde bare spist tørrmat i over en uke, så derfor fikk jeg en uikotstuelig trang etter en skikkelig porsjon middagsmat, og jeg husker en episode fra denne dagen. Et sted kom jeg forbi et felthjökkener hvor kompaniet stod i kø for å hente suppe, og jeg lot som jeg trodde det var utdeling til hvemsomhelst og gikk bort og stilte meg bakerst i køen. Ingen sa noe til det, men da min tur nærmet seg så jeg at kokken som stod åg øste opp skottet et par ganger kort på meg. Dette gar ikke bra, tenkte jeg. Han gav meg allikevel en god porsjon i kokekarot, og da først satte han i: "Men du tilnærer jo ikke her, kom deg vekk mann!"

"Uunnkjeld, men jeg trodde - - -". "Forsvinn", sa han. Men han hadde nok skjært sammenhengjen på forhånd, og kokken var sikkert en ord kar, det var bare det at måtte vise sitt kompani at han passet på og tok vare på maten som tilhørte dem. Jeg trakk meg tilbake til mitt kvarter mellom buskene i bakkehellingen og nå suppen i ro og mak. Det denret for meg at herefter kom kokkene til å måtte ansees som minst like viktige personer som offiserene.

Omstuder fant jeg noen fra 2. kompani og andre fra AA samlet på et jorde, og etterhvert kom det flere til. Kompanisjefen vår og annet befall var der også. De hadde fått med seg en hel del schwimmwagen og andre kjøretøyer over fjellet. Men proviant var det smatt stell med. Jeg sluttet meg til dem igjen.

fra den amerikanske okkupasjonsmakten blev det formidlet en kunngjøring om at ^{vi} skulle i krigsfangenskap. De som forsøkte å flykte ville bli skutt. Vi skulle nemlig granskes allesammen før vi slapp fri, om noen hadde gjort seg skyldig i krigsforbrytelser. De som det hadde gjort skulle bli stillet for en alliert domstol og straffes. Hos alle dem som hadde håpet på en snarlig hjemreise, især alle de som var gift og hadde familie å tenke på nu da alt var bare kaos og ruiner og elendighet, kom denne opplysningen som en stør skuffelse. Dessuten lød det som en blodig ironi at Rosevelt, Stalin og Churchill akttet å sette seg til doms over oss.

Ett par dager efter kom det ordre om at samtlige SS-styrker skulle flyttes og forlegges til Kleinarfjal, en liten og trang alpedal et stykke unna. Vi var vel noen titusen som blev samlet der i dalen, hvor det forresten var riktig naturskjønt. Vår lille avdeling ^{avdeling} kompanisjerens ledelse fant en plass nesten øverst i dalen, på en slette langs elven som rant forbi der. Bilene blev stillet pent opp i rad og rekke, og kokken og hans hjelpere rigget ^{til} feltkjøkkenet, men de hadde lite eller intet å koke mat av. De fleste hadde vel litt i brødposen til å begynne med, jeg var i besittelse av et halvt brød og en boks hermetisk kjøtt som jeg tøyde så lenge som mulig, men da det var slutt grinte hungersnøden oss i øynene. Etterpå levde vi nesten utelukkende av løvtannblader og oreanesis som vi sarket sammen og overlot kokken til å koke suppe av. Ved oppbelevelse av alle sine kunster og ved hjelp av salt, buljongpulver og litt krydderier klarte han å fremstille en ganske velsmakende rett, Men det blev altfor lite av den, bare ca. en liter til maans sann annen hver dag. Tilslutt hadde vi rensket terrenget på vår side av elven for spiselige planter ~~og~~, og vi måtte til å bygge bro over elven, som gikk noksa stor og stri i vårflommen, for å komme til den andre siden og finne mere. Men jo mer vi arbeidet jo saltmere blev vi, så vi måtte spare på kreftene og bruke minst mulig energi også.

Vi fikk engang overlatt et gammelt hestesk fra en kavallerivæling i nærheten, som vi slaktet og delte med fire andre kompanier. Det blev et stykke kjøtt på størrelse med en fyrstikkese til hver mann, men det var så gammelt og seigt at selv om vi koke^{de} det sa lenge lærte vi ikke å tygge det i stykker. Men kranter av kjøttet og knokkene satte dog en bedre smak på løvetannsuppen.

I grunnen var det et stille og fredelig liv som kunne ha vært rane ferien, hvis det ikke hadde vært for den evige sulten som gnagde. Om kveldene var teltet falt på tente vi leirbal som vi satt rundt og varmet oss ved. Lange arve og puslet og spikket på mere eller mindre kunstferdige kjepper og spaserstokker med håndtak og utsmykninger og snirklete forsiringer, og med navnet "leinarital 1945" innskåret. Det skulle være til minne om tiden i den vakre alpevalen. Ellers dreide samtalen seg mest om mat der vi satt rundt ilden, vi drøpte og fantaserte om brød og lekre måltider både når vi sov og var vakne. Solvatene fortalte og diskuterte om spiseskikkene og vanene på sine respektive hjemsteder, slik at vi fikk inngående kjennskap til hva de brukte i Thüringen og Schlesien, i Sachsen, Rheinland og Schwarzwald. De ville også vite hva slags spesielle retter vi brukte på mitt hjemsted, og jeg måtte forklare dem litt om Lofottorsk med leverølje, raspeball og røsmegrøst, salt geitost og hvalbiff.

Når natten kom og leirildene hadde bort tok vi ullteppene rundt oss og la oss på bakken for å sove. Noen da hadde slått seg sammen og satt opp telt av den trekantet med teltauke som var standardutstyr for hver mann, men de fleste foretrakk å tulle seg inn i den utepå ullteppet, det var varmere. Så lenge været var godt gikk det bra, men det hendte at det blev langvarig regn og survar, kanskje to, tre døgn sammhengende, som tvang oss til å ligge stille under tærne eller under bilene ^{bussar} og stirre ut i silurende og drypende vete overalt, uten sjansje til å lage løvetannsuppe eller leirbal til å varme oss ved.

Ørene gikk på dette viset, og vi begynte for alvor å lure på om amerikanerne hadde tenkt å sulte oss ihjel. Vi blev jo regnet som krigsfanger og skulle som sådanne ha rett til en viss minimumsrasjon av mat, men intet kom. Det gikk rykter om at flere mann lenger nede i dalen allerede var strøket med av sult og syndom. En gang daglig kjørte en amerikansk militærjeep oppover dalen og tilbake igjen, men ellers sa vi ikke noe til dem.

De det var gått en fire ukers tid fikk vi beskjed om at vi skulle overflyttes til lagere i Tyroland. Tankvogner kom med bensin til bilene, og endelig fikk vi litt proviant igjen. Et tredjedels brød og en klat sukker blev delt ut til hver, samt litt kjøttkermetikk. Før vi dro blev det besluttet å holde en pengeinnsamling til bøndene i dalen for å erstatte den skade vi hadde forvoldt på dem og eng ved vårt opphold. Det blev sagt at enkelte ekstra foretakskene

plant oss hadde vært ute om nettene og grava opp endel av settepotetene i anrene, ja en halv skulle også være forsvunnet hos en bonde. Innsamlingen resulterte i ca. 600 mark som blev fordelt blant bøndene.

~~En~~ Herjeture vi avgårde og ut av dalen, gjennom den vesle byen Laibach og til Salzburg hvor vi passerte grensen til Tyskland. I Hallein på den østerrikske siden av grensen blev vi gledelig overrasket over den mottakelse vi fikk av befolkningen da vi kjørte gjennom gatene. De vinket og ropte og kastet blomster og buketter opp i bilene til oss. Ja til og med en flokk amerikanske soldater som stod på et gatenjørne i sentrum blev revet med av stemningen og vinket og kastet hva de fant i lommene sine. Sigarettpakker, sjokolade og drops kunne vi samle sammen i bilen etterpå. Vi blev rent rørt over at det således blev en skule hyldest også til restene av Det Tredje Rikes armeer.

Efter å ha passert Salzburg kom vi inn på Autobahn, og dette enestående byggverk som med sine elegante linjer slynget seg gjennom landskapet gjorde et mentig inntrykk. Det var litt av en vei å kjøre på. Turen gikk forbi den vakre Chiemsee, og ut på ettermiddagen tok vi av fra Autobahn og svingte inn på en landevei som førte i retning av Bad Reilz. Vi kjørte gjennom flere bayerske småbyer hvor vi i likhet med i Østerrike fikk en hjertelig hyldest av befolkningen, bare med den forskjell at den var ikke så spontan som der. Her i Bayern stod barn, skoleklasser og søte piker med Gretchenfletter nedover ryggen, samt voksne, og dannet espalier i gatene og overdyngnet oss med blomster. Vi vinket og hilste tilbake, og enkelte fikk tårer i øyenkrokene.

Tilslutt tok vi av fra veien og ut i terrenget oppover en slakk skråning, og inn i et stort skogområde som var utsett til ny leirplass for oss. Fra skogkanten hadde vi utsikt over et vakkert bayersk landskap med noen dorfer og huskignyer med røde tak og med kirketårn sprent utover. Hver time døgnet rundt slo kirkeklokkene og varslet om tiden. Et stykke inne i skogen randt en bekk med rent og klart vann, og der var det også et fint tjern med vannliljer hvor vi ofte stoppte uti og badet og svømte.

Den oppholdet her startet med den verste suiteperioden vi enda hadde hatt. Levotann og branesie var det nesten ikke noe av her, og det gikk fire dager før det endelig blev utdelt litt orzo og en sekk med noe tørket potet-skrell til feltkjøkkenet. Slikt poteteskrell, som etter sigende var oppsamlet fra restauranter og samme steder og egentlig beregnet til kreaturfor, hadde vi tørresten fått litt av i Kleinmarthal også, og blev skutt til å blande i løyvetansuppen. I tiden fremover fikk vi to brøskiver tredje hver dag, men etter et par ~~uker~~ ^{fikk vi} denne rasjonen annen hver dag, og tilslutt, etter vel en måned økte det til to brøskiver hver dag. Sammen med poteteskrellsuppen holdt dette liv oss, men det var ikke mere heller, nei det var ikke alls som overlevde. Stadi

garte vi om noen som var død. En morgen fant vi en soldat, en ung gutt, død inne i et lite kryp. Han hadde laget seg av karavister. Han lå like ved siden av meg, som hadde en fast plass under et gventre, men jeg hadde ikke merket noen ting om natten. Tullen var nok inertial. Den indirekte årsaksårsaken hadde nos ham og de andre.

Heldigvis var ^{det} sommer og sol og hus under hver busk så å si, vi lå for det meste halv nakne i solen og blev brune som arabere tilslutt av sol og frisk luft. Forsaviat et sunt liv. Men det lot til å trekke i langdrag med undersøkelsen etter krigsforbrytere og nazister som amerikanerne skulle foreta. Ventesiden blev lang, og vi forsøkte å fylle den med læsning hvis man var så heldig å få lånt noen av de bøkene som gikk på omgang. Jeg hadde hele tiden lagt merke til at det var stor forskjell på lesestoffet blandt menigmann i Hitler-Tyskland og hjemme i Norge. Her gikk det for det meste i klassikere og romaner og fortellinger med kunstnerisk kvalitet, samt bøker som behandlet historiske og politiske emner, mens almenen i Norge stort sett holdt seg til billig masseproduksjon av serier med 25-øres Love Story's og romantikk, pluss Kriminal- og Westernserier med og uten tegninger. Man kan selvfølgelig si at i Hitler-Tyskland var det ikke andsfrihet slik som i Norge før og etter krigen, at de ikke fikk lov av nazistene til å utgi så mye Western og anglo-amerikansk misseromantikk, og at tyskerne ville også ha lest slikt hvis det hadde blitt produsert og utgitt. Dette er kanskje riktig, men et annet spørsmål er om hva som er godt og hva som er dårlig og mindreverdige lesestoff uten noensomhelst kunstnerisk kvalitet. Skal et samfunn være forpliktet til å utgi alt som folk kan fordøye, selv det mest tapelige og perverse, eller er det riktigere å bruke litt censur og tvang for å opparbeide en bedre smak. Nu er det forresten en stor og utbredt misforståelse, eller rettere sagt en iagnaktig oppfatning, at alt i Hitler-Tyskland var bare grunnet på blodig terror og tvang, og at Hitler bare var leder for en liten klikk og en bande som ved hjelp av diverse hekskunster og ondskinnat trolldom klarte å øvelegge et høyt kultivert og sivilisert folk. Og vi hører stadig bebreidelser mot tyskerne for at de lot seg forføre av Hitler og ikke hørte mere på røstene fra "det høyt respekterte annet Tyskland", hvis fremste representanter skal være Tomas Mann, Carl von Ossietzky, Rosa Luxemburg, Auri Liebknecht og en hel rekke andre jøder. Til dette vil jeg for min del si at selv om man kan kritisere Hitler og hans virke for både det ene og det andre så virket da folket ganske sunnt og friskt åndelig og sjølelig sett, såvidt jeg kunne beømme det. Og man må kunne spørre om hvordan et fremmed folkeelement, slik som i dette tilfelle jødene, skulle kunne utgjøre "det annet og det samme Tyskland". Mitt inntrykk var at folk flest ikke følte Hitlerstret som noen tvang og terror, snarere tvertiløt. Man hadde forsøkt å befri dem fra Versailles

traktatens gjørelser og tvangsbestemmelser, man hadde befria dem for arbeids-
 løsnets forvarende, og de rusket med skrekk inflasjonen for Hitler og de
 stadige oppstyrer og blodige tumulter foranstått av røde kommunistiske bander
 rundt om i landet. Folk mistet også med gru Weimar-republikkens avvikende parti-
 politikere med alt deres ufruktbare krangel. De hadde kort sagt likt det nye
 nasjonalsosialistiske styret og vart begeistret for det, og da blev det ingen
 terror og tvang mot den store masse. (Nu er det jo slik at folk etter krigen
 har fått sin oppfatning formet først og fremst av den jødiske antityske propa-
 ganda og av såkalte motstandsfolk og sabotører og illegalister og av slike som
 blev arrestert og satt i fengsel eller konsentrasjonsleir for ett eller annet,
 og som belønning for dette har fått seg et politisk sein i det nye Establish-
 ment og som har gitt ut en mengde bøker og artikler og laget film om sine mer-
 itter og sitt fengselsopphold. På grunn av dette har så folk blitt vibrert den
 oppfatning at Hitler-Tyskland var en eneste konsentrasjonsleir og tyskerne og
 NS-folkenes hovedbeskjeftigelse og eneste interesse og mål var å sette folk i
 fengsel og å torturere dem).

Vi fikk av og til utdelt en liten avislapp i leiren, den var på fire
 sider ~~og~~ i A4-format og blev utgitt av US Military Government in Germany. Det
 var den eneste trykksak og avis som var tillatt i den tiden, alle andre aviser
 og tidsskrifter var totalforbudt inntil videre i hele den amerikanske sone. Den
 var skrevet på tysk og inneholdt kunngjøringer fra okkupantene og litt agneter,
 samt alliert propagandaⁿstoff. I Norge hadde folk ropt over seg om åndelig terror
 og undertrykkelse av friheten da de tyske okkupanter innførte en smule sensur
 som de vel ansa nødvendig fra et militært synspunkt, ^{og fordi de ikke fikk servert Londonpropaganda i radio og aviser} eller avis de stoppet en
 avis for kortere eller lengre tid ^{når en redaktør hadde kjøkket seg med en provoserende artikkel} men her gikk amerikanerne anderledes
 drastisk tilverks og stoppet totalt alle trykksaker for lange tider.

Eftervert blev vi noksa nakne og stygge å se på, beinrangelt som vi var
 blitt av mangel på ernæring. Vi kastet lengselsfulle blikk over mot bondegarden
 og landsbyene i nærheten, der hadde de sikkert litt mat som de kunne ha hjulpet
 oss med, men det var forbudt med livsfare å begi seg utenfor leirområdet. "DIE
 AWIES" kretset rundt med panservogner og tilfots og med jeep og hadde ordrer om
 å skyte hvis noen gikk for langt utenfor leiren. I ly av nattetemnet var det ri-
 tignok en ganske lett sak å rømme allikevel, og det var noen få som gjorde det,
 men de som blev satt for rømmningsforsøk blev skutt. Av og til sendte amerikanerne
 ut kunngjøringer med navneliste over slike, som blev lest opp for oss i leiren
 til advarsel. Dessuten var bestemmelsen den at alle som ikke hadde sitt "Ent-
 lassungschein" (dimitteringspapir) fra amerikanerne i orden, de ville ikke få
 rasjoneringskort eller arbeid når de kom ut i det sivile liv igjen. Så derfor

holdt vi oss i ro og avventet begivenhetenes gang slik at alt kunne gå forskriftmessig for seg. Jeg mente ikke om noen som fryktet for å bli tatt for krigsforbrytelser, selv forsøkte jeg å granske etter og tenke over mitt synderegister og min samvittighet, men jeg kunne ikke finne stort annet enn epissoden med den treskuten med skult som jeg hadde vært med å tatt ute ved fronten, og slikt kunne vel neppe henregnes til kategorien forbrytelse mot menneskeheten eller war crime.

En dag kom en sivilkledd mann med en sekk på ryggen opp til oss fra landsbyen. Han hadde med noen brød og litt kjøtt som han ønsket å bytte i verdi-egenstander, helst arbeidsur. Jeg benyttet anledningen og fikk et brød for uret mitt. Han fortalte at han var polakk og var blitt tatt tilfange under Polenfelttoget, og siden under hele krigen hadde han arbeidet hos en bonde i landsbyen. Der var det også mange andre av hans landsmenn, og de fleste likte seg så godt at de aktet å slå seg til her, de ville ikke vende tilbake til sitt hjemland etter at det var kommet under sovjetrussisk og kommunistisk herredømmet. En del av lønnen sin hos bonden hadde han fått i naturalia som han nu gjorde forretning med. Han holdt stive priser, men i vår nåværende situasjon var et brød mere verdt en et ur, og jeg tror dette brødet berget meg fra å falle helt sammen.

Etter ca. en måned på dette stedet fikk vi ordre om å gjøre klar bilene for å flytte til en ny plass igjen. Denne gang gikk turen til den vakre lille innsjøen Riegsee i nærheten av Garmisch-Partenkirchen og Oberammergau. Der slo vi oss ned på en avnøstet kløvereng et lite stykke fra vannet, og rundt om hadde vi kveteankrer og grønnsak- og potetfelter. Vi var omkring 40 000 mann spredt ut over jordene langs den ene side av vannet. I syd hadde vi de mektige alpefjellene ved Mittenwald og Garmisch, et virkelig vakrert sted var det.

Men det var ingen skog her, og trær til å søne ly under, så vi måtte sø oss sammen to, tre eller fire mann og kneppe ihop de trekantete teltdulene vår slik at vi fikk tak over hodet. De som hadde ristet teltauken gravde seg huller i bakkeskranningene. Vi var så og si vendt tilsoke til haleboerstadiet. Mange haneler var gått siden vi sist lå inne i hus i en oruentlig seng. En gutt fra Wuppertal og jeg festet sammen våre teltauken slik at vi fikk to vegger og til tredje vegg stakk vi gresstorv som vi stolet opp foran åpningen med et hull i til å kripe ut og inn. Det klarte seg utværet til å ligge å sove i om nettene og som skjul når det en sjelden gang regnet. Klaus fra Wuppertal var en meget grei og real gutt med en sterk tro på at alt ville ordne seg. Før han blev soldat hadde han arbeidet på et stålverk i Turraustriktet og det samme hadde hans

far og bestefar gjort, så det var tradisjon i slekten. Alle yrkesgrupper var representert blandt soldatene, der var bondegutter og håndverkere, studenter og skolebarn, kontorister og industriarbeidere. Hos de tyske var det ^{nærmest} de fleste ferdigjorte soldater som hadde gjort at de var navnet i de fleste troppene i Wehrmacht, de var ikke noe spesielt mere "nazistiske" av seg enn andre tyskere, og andre soldater. Jeg traff ingen andre nordmenn i denne tiden, men derimot endel danskere og foruten hollendere og smagrupper av forskjellige nasjonaliteter utgjordes de fleste av kanskje 90 prosent tyskere.

Det sies at når krybten er tom så bites hestene, men jeg kan ikke si at dette gamle ordsproget slo særlig godt til for vårt vedkommende. Alt gikk nok så fredelig og disiplinert for seg hele tiden, bortsett fra et par bagatell store kontroverser. Slik som en historie med kokkepersonalet. Mens alle vi andre stadig blev magrere så holdt kokken og hans to hjelpere, to tidligere proviantforvaltere som delte tent med kokken, seg i merkelig godt hold. Etter som tiden gikk blev det mer og mer påfallende, og vi fikk mistanke om at ikke alt gikk riktig for seg. Vi holdt derfor skarpt øye med dem når de drev og kokte "middagsmat" av det før omtalte potetskreppet og løvetann for å se om de lurte til seg noe ekstra. Men bortsett fra at de i det uendelige drev og smakte på suppen og likesom aldri kunne bli enige om når den var passe kokt eller passe salt, så kunne vi ikke oppdage noe spesielt. Tilslutt gav kompanisjefen ordre om ransaking i teltet deres, og da kom de for en dag at de hadde fått gjemt unna litt av avdelingens proviant fra før kapitulasjonen, til eget bruk. Et lite restparti blev funnet, deriblandt noen kartonger med sigaretter, som blev delt ut til mannskapene. De fikk beholde kokkejobbene sine, men gikk nok litt beskjemmet rundt og furtet et par dager.

Ellers var tyveri av matrasjonene fra kameratene ansett for å være en meget simpel handling som ikke blev tatt på med silkehansker hvis tyven blev funnet. Vi hadde en gutt i avdelingen som var litt tyvaktig, og innehaude roll som familiens svarte far, og som jeg selv kom i konflikt med en gang når forsøkte å stjele noe fra meg. Jeg grep ham på fersk gjerning og blev så rasende at jeg slo ham i bakken og satte meg oppå ham og derjet løs til blodet rant av trynet hans. Han hadde et uvanlig slesk og falskt ansikt, og så ut som en tater eller sigøynes, svartsmusket og skitten og tal bestandig. Han vasket seg sjelden eller aldri uten at han fikk ordrer om det. ~~_____~~

På en eller annen måte var det blitt gjort henvedelse til det internasjonale Røde kors med klage over forholdene hos oss. Og en dag fikk vi beskjed om at et par amerikanske representanter for Røde kors skulle komme på inspeksjon. De ville komme med fly og vi fikk ordrer om å gjøre klart et slett og flatt jorde i nærheten til landingsplass. Teitene blev tatt ned og vi merket

opp plassen med enkel hvitt undertøy som vi la utover, og satte oss i rad og rekke for å velte ^{nyvasket og med bar overkropp} fjøet, et tysk storch-fischler som kan lande koster hvor-
somhelst, kom og gjorde et par svinger frem og tilbake like over hodene våre og forsvant så sin vei igjen. Det var ingen særlig grundig undersøkelse, men rasjonene blev etter en tid øket til to brødskiver om dag, dertil i tillegg og et skjebblad farina til kaffe og kanskje en tynn øliseskive. Videre fikk vi også litt makaroni og så alle nudler til å ha i suppen, og det blev kokt suppe hver dag. Det var da noe et.

På et jorde like ved la en leir med ca. 4000 russere og ukrainere fra Vlassovarmeen som hadde deltatt frivillig i krigen på tysk side. En aften kom amerikanerne med enkel geværer og ammunisjon til oss og med ordre om at vi skulle stille en bevogtet avdeling for å holde vakt over russerne om natten, fordi de skulle flyttes til et annet sted morgenen etter, og vi fikk overta ansvaret for at ingen rømte. Vi kunne jo ikke nekte å adlyde ordre, men vi hadde våre egne anelser. Jeg var blandt dem som blev uttatt til vekten, men så snart det blev mørkt gikk jeg inn i en hveteåker like ved leiren og satte meg, skjult av den høye halmen. For min del skulle de få rømme så mye de ville. Jeg satt der nesteparten av natten, det var en stille, varm og stjerneklar natt, og kirkeklokkene slo sine ^{slag} ~~slag~~ hver time i de nære og fjerne landsbyer. I grålysningen blev det oppbrudd i leiren og vi fikk avløsning av andre som skulle følge Vlassovsoldatene under marsjen til nærmeste jernbakestasjon. Vi fikk siden høre at de var blitt låst inne i goasvogner av amerikanerne og sendt over sønegransen til russerne og videre til Sovjet hvor de blev skutt allesammen. Vi syntes det var en meget utpekulert strek, og foruømt nedrig gjort av amerikanerne å tvinge oss til å vokte på dem denne siste natten, men de mente kanskje at de måtte ha noen til å dele skylden med for denne handling, og for knefallet overfor Stalin.

Tiden gikk og vi var kommet langt på den tredje måneden i fangenskap. Men omsider begynte det å skje litt som tydet på at vi kunne regne med løslatelse om ikke alt for lenge, iust det blev delt ut et spørreskjema til hver mann med noen spørsmål som skulle besvares skriftlig og med oppgivelse av personalia, og etterpå leveres inn. Utfyllingen av papiret var gjort på noen minutter og så var det bare å vente på den videre utvikling igjen.

I den amerikanske avisbladen på tysk som vi fikk noen eksemplarer av om trent en gang i uken kunne jeg et par ganger lese en linje eller to med nytt fra Norge, en gang at Quisling og 65 000 av hans tilhengere var arrestert og skulle få sin straff, og en annen gang at kong Haakon var vendt tilbake fra England. Men mest inneholdt bladet beretninger om reiseskjæringer som tyskerne og nazistene ~~gjorde~~ ^{skulle ha} gjort seg skyldige i og som de allierte nu etter hvert kunne avsløre og bringe sannheten om. Især var det jødene som hadde lidt overlast,

seks millioner av dem skulle være blitt puttet i gassovner og brent levende opp. Vi syntes dette hørt ut utrolig ut og holdt det for å være et propaganda-nummer som måtte tas med flere klyper salt. Dessuten var det begått grusomheter mot motstandsfolk, kommunister og sabotører og andre frihetskjemper som hadde sittet i konsentrasjonsleir, ~~men~~ ~~men~~ de skyldige skulle nu få sin velfortjente straff. At begåtte forbrytelser bør straffes er jo et almindelig anerkjent prinsipp, men dette lot til å være noe annet og mere, syntes vi, det hele brygget opp til en rasende hevneaksjon fra seierherrenes side. Etter all den fanatiske netspropaganda de hadde utfoldet mot oss var det forsvårlig ikke uventet at de måtte la raseriet og hevntørsten få utløp på en eller annen måte. Det hadde jo ^{også} gått temmelig galt og på tverke for dem helt fra begynnelsen av, både med Polen, England og Frankrike, og nu med selve sin militære seier hadde de utvilsomt skapt større og vanskeligere problemer for seg enn noensinne, selv om de jublet aldri så mye og feiret orgier med hevn. ^{Mange av} De problemer nasjonalsosialistene hadde tatt opp og forsøkt å finne en løsning på ville vel fortsatt være der.

Amerikanske soldater kom ofte til oss i leiren og ville bytte til seg pistoler for feltprovianten sin. Mange av dem virket som meget greie og kjeffe karer, og det hendte at ^{de} overlot oss proviantpakker selv om vi ikke hadde noe å bytte med. En kveld kom to "amies" med et rådyr de hadde skutt i skogen og kompanisjefen ofret pistolen sin i bytte for den. Rådyret blev flådd og hengt opp på et stativ av trestokker midt på leirplassen ved siden av feltkjøkkenet. En avdeling blev tatt ut til å gå vakt over slaktet om natten, og spenningen og forventningen var stor og almindelig til neste dags middag, som blev litt av et festmåltid.

Hver dag gikk vi en tur ned til vannet og vasket oss og tok en dukkert, men vi fløt dårlig siden vi var så lagre, så vi måtte nøye oss med noen få svømmetak på grunt vann. Enkelte som følte seg i bedre form svømte leggre utpå, men de blev ofte møtt med en skur av maskingeværkuler fra et amerikansk vaktårn i nærheten, enten de nu bare skjøt for moro skyld, eller de trodde at de bauende hadde teakt å komme seg over til den andre siden av vannet og stikke av, og derfor skjøt varselskudd.

En kveld i skumringen hadde tre soldater lurt seg avsted til en nærliggende bondegård for å prøve å få tak i en matbit, men de var blitt iaktatt av amerikanerne som stillet seg på vakt utenfor huset og skjøt dem ned da de kom ut. En melding om denne tildragelsen blev lest opp, med en advarsel til oss om ikke å forlate leirområdet.

Ut i august var omsider alt klart for dimitering. Amerikanerne stillet opp et par campingvogner og innebyggede lastebiler som var innredet til kon-

torer, og store grupper blev sluppet fri hver dag, efter først å ha oppholdt seg noen dager i en nyopprettet gjennomgangsleir omgitt av et høyt og solid piggtrådgjerde og med sterk bevoktning. Det var ikke mange igjen av de opprinnelige 40 000 mann da jeg slapp ut i midten av august, og jeg hørte ikke om noen som blev arrestert eller holdt igjen for å bli tiltalt og straffet.

En orientalsk utseende amerikansk offiser med svart krøllet hår skrev ut et "Entlassungsschein" til meg i campingvognen. Han snakket litt gebrokkent tysk og etter praten hans skjønnte jeg at han trodde Norge var et sted i Tyskland og jeg lot ham være i den troen. Vi fikk utdelt et tredjedels brød hver tilslutt, og så var vi endelig "fri og frank" igjen.

Det følte litt rart med det samme, for oss som hadde vært så lenge i militæravdeling og under militær kommando, å være totalt overlatt til oss selv igjen. Hvor skulle vi gjøre av oss og hvor skulle vi ta veien? For dem som hørte hjemme på landsbygden i Vest-Tyskland var jo saken forholdsvis grei, men det var verre for alle dem fra de neobombede byene, og de fra Øst-Tyskland som ikke hadde lyst til å reise til sovjetsonen, og alle de fra de store tyske områder som skulle overlates til Polen. Vi hadde hørt at 12-15 millioner mennesker var blitt kastet ut av sine hjemsteder av russere og polakkere i krigens slutfase og deportert vestover, og under denne enorme flukten og forfølgelsen skulle et par millioner være omkommet. De som var fra de tyske Sudetområdene i Tsjekkoslovakia kunne heller ikke vende hjem igjen, der skulle 3-4 millioner være blitt jaget ut. Og vi frivillige soldater fra Holland, Danmark, Flandern og de baltiske land visste jo at vi blev regnet som landsforrædere av de nye makthaverne i våre hjemland, eller retttere sagt av de gamle som var vendt tilbake fra eksil enten i England eller i Sovjet-Russland, og som bare ønsket å fa kloen i oss. Vi hadde hørt rykter om lynsjing og blodbad på fascister i Frankrike, Italia, Belgia og Holland. Det var min akt og mening å holde meg en tid i Tyskland inntil den verste stekningsbølgen og opphisselsen hadde lagt seg hjemme i Norge, men jeg tenkte å komme meg nordover så langt som mulig opp mot danskegrensen, mens jeg så tiden an og ventet på mulighet til å komme videre.

Jeg tok landeveien fatt i retning av byen Weilheim, og jeg holdt meg for meg selv ide. Jeg regnet med at det var lettere å fa overnatting og litt mat om jeg kom alene enn hvis vi var flere i følge. Hele dagen trasket jeg og gikk, men da jeg ikke hadde noe hastverk og heller ikke var særlig sprek så tok jeg det med ro og satt mye og hvilte innimellen. Om avelde gikk jeg inn på en bondegård hvor jeg fikk overnatte i høylåven. Jeg blev bedt inn på artensmåt

og satt tilboras i stuen sammen med familien på gården og endel evakuerte, ^{som bodde der} kvinner og barn for det meste. Måltidet var meget enkelt og bestod av melk og kokte poteter, og før vi spiste reiste alle seg og fremsa en bønn på latin, en lang regle som blev lest unisont. De var katolikker her. En underlig følelse var det å sitte tilbords i en fin stue igjen sammen med sivile, man måtte forsøke å omstille seg fra den litt rabarkede og harde tonen blandt soldatene og prøve å bli noe mer "salongfåhig".

Neste morgen fortsatte jeg videre. Jeg fikk noen poteter og et stykke brød av bondekona til neste da jeg tok farvel. De ville ikke ha noen betaling; jeg hadde ca. 200 mark i opptjent wehrsold i lønneboken så jeg var ikke helt blakk.

Det var et vakkert landskap jeg gikk gjennom, litt bakkete og med bølgende hveteåkrer, morsomme og trivelige landsbyer med frukthaver og en masse blomster, og innimellem enkelte skogstrekninger. Jeg nød turen og tenkte at den riktige måten å se seg om på er å vandre tilfots, da kommer man mer i kontakt med landet og folket. En amerikansk jeep med et par soldater oppi kjørte forbi, og idet de passerte kastet de noe på størrelse med en murstein ned på veien slik at det trillet forbi føttene mine og forsvant ned i gresset i veigrøften. Jeg stoppet og blev stående og se etter dem, og de snudde seg i bilen og gjorde tegn til meg. Best å se etter hva det var de kastet, tenkte jeg, og lette i gresset til jeg fant en eske med engelsk skrift på. Jeg kunne litt engelsk som min far hadde pugget og lært oss unger i oppveksten - han var hjemvendt norskamerikaner og snakket flytende engelsk - slik at jeg kunne lese og tyde det som ^{var} skrevet på pakken. Den inneholdt to hermetikkbokser, en med ost og en med kjøtt. Det var riktig pent gjort av dem, de to "amies", de skjønnet vel at jeg var en utsultet "fiende" på tur hjemover. Jeg puttet pakken i brødposen og vandret videre.

I fire dager holdt jeg meg til apostlenes hester, passerte Weilheim og tok i retning München. Når jeg blev sulten gikk jeg inn på en eller annen bondegård og spurte om å få kjøpe mat, og jeg fikk alltid noe, men det hendte aldri at de ville ta imot betaling. Hvis det var spisetid på gården så blev jeg bedt tilbords, og da var det som oftest spørsmål etter hvilken tro jeg hadde, om evangelisk-luthersk eller katolsk. Det lot til å være meget viktig her i Bayern hvor folk flest var katolikker. De holdt strengt på seremoniene med lange bønner på latin både før og etter maten, og slo korsets tegn på panne og bryst. Om kveldene oppsøkte jeg en gård og fikk ligge i låven. Det gikk bra dette, syntes jeg, men jeg oppdaget at jeg ikke tålte mye og kraftig kost. Fikk mavesyke og elendighet og skjønnet at jeg nok måtte venne meg langsomt og forsiktig til mat igjen, men det var ikke så lett å holde måte når et godt måltid blev

lastebil som skulle til Nürnberg stanset og tok oss på. Av de andre passasjerene på lasteplanet fikk jeg høre at all vanlig rutetrafikk med tog og busser hadde vært innstillet siden kapitulasjonen, og den eneste måten å reise på var med lastebiler eller tilfeldige godstog som blev satt opp. Jeg blev sittende sammen med et par riktig elegante damer på en tomkasse. De var hyggelig og liketil å samtale med disse "overklasse"-fruer, de tok situasjonen meget pent og fortalte om forskjellige episoder de hadde vært borti.

Et par timer etter var vi fremme ved stedet hvor jeg skulle av og sjåføren stoppet ved en avkjøring. Jeg fant frem et papir ^{hvorpå} min oppdraggsgiver hadde tegnet et detaljert og lokalt kart over distriktet til meg. Det var et godt stykke å gå til landsbyen hans, som lå på en høyslette vestenfor den dalsenkningen autobahn gikk gjennom. Etter å ha passert et par små dorfer begynte veien å stige oppover mot høysletten. Jeg likte meg her, pent landskap og hyggelige gamle landsbyer. Veien gikk etterhvert over til å bli bare en dårlig kjerrevei hvor det grodde gress mellom hjulsporene. I en landsby oppi dalsiden stoppet jeg og snakket med en kraftig gubbe av en bonde som stod utenfor en mølle med en voglast melsekker. Foran vognen hadde han forspent to digre okser, musegrå av farge. Da han hørte hvor jeg skulle bad han meg vente inntil han blev ferdig, så kunne jeg sitte på med ham, for han var fra samme landsbyen og kjendte de folkene som jeg skulle til. På turen hjemover fortalte han at de hadde fått en polakk hos seg og han trodde ikke de trengte mere arbeidshjelp, så hvis jeg ikke blev værende der kunne jeg bare komme til ham, han hadde alltiis litt bruk for en mann. **Lahnz** hette han og virket meget stø og real og med sundt bondevett, men av og til kunne det være litt vanskelig å forstå hans bayerske dialekt.

Da vi kom frem til landsbyen på høysletten viste han meg hvor de bodde som jeg skulle levere brevet til, og han pekte også på sin gård lengre borti gaten. Jeg banket på og gikk inn. I stuen satt et eldre ektepar og jeg tok frem brevet fra sønnen og hilste fra ham. De blev meget glad for dette og konen ropte på svigerdatteren som befant seg i et annet rom, og overrakte henne brevet. Hun var en riktig stilig og mørk skjønnhet fra Nürnberg, men virket litt reservert og kjølig og sa ikke stort. Mat blev satt frem på bordet, og mens vi spiste pratet vi - de gamle og jeg - om tidens gjenvordigheter og sønnen deres som hadde vært så uheldig å miste en arm i krigens siste dager. Faren var også endel invalid og led store arr i ansiktet, noe han hadde pådratt seg i første verdenskrig, i slaget ved Verdun, fortalte han. Men **Lahnz** hadde nok rett, de hadde alliereade sikret seg arbeidshjelp for innhøstningen, så etterpå begav jeg meg bort til gården hans.

Hos Lahnz fikk jeg et eget værelse i annen etasje, og fra vinduet hadde jeg utsikt over gårdsplassen og mot landsbykirken som lå like ved, og over en del av stedets hovedgate. Og jeg fikk en god seng med en kjempemessig dun-dyne å ligge i. For første gang på lange tider kunne jeg kle av meg når jeg skulle sove, det følte bra å ~~komme~~ være tilbake til sivilisasjonen igjen.

Familien Lahnz var meget enkle og alvorlige mennesker. De gikk helt og fullt inn for arbeidet dagen lang, og lite eller intet blev sagt utenom slikt som angikk de forskjellige gjøremål på gården. De hadde sin faste katolske tro, og om søndagene gikk de tre ganger til kirke, først til morgenmesse, så høy-messe og tilslutt aftenmesse. Tre barn hadde de, og for tiden bodde også bondens bror Albert, der. Han var ungkar i femtiårs alderen, og hadde arbeidet meste-parten av sitt liv på en fabrikk i Nürnberg, men nu var både fabrikk og huset med leiligheten hans nedbombet, så han var vendt tilbake til sitt barndomshjem. Dessuten bodde "der Grossvater", en bestefar på gården. Han hadde sengen sin inne i stallen og der oppholdt han seg for det meste. Hans jobb var å stelle og strigle hestene og kjøreokksene, og det var omtrent like rent og fint i stallen som inne i stuen. Når vi satt tilboras og spiste hadde han som oppgave å skjære opp brødet og dele ut til hver enkelt. Ingen av brødrene hadde vært ute i militærtjeneste på grunn av tuberkulosesmitte i sine unge dager, men de var friske og store kraftkarer begge to, og noen jern til å henge i og arbeide.

Klokken fem om morgenen ringte det hart og lenge i kirkeklokken for å vekke landsbyens befolkning til dagens dont. Da måtte vi opp og ut på jordene og i fjøset, og så gikk det slag i slag hele dagen med forskjellig arbeide til i 7-8 tiden om kvelden, bare avbrutt av spisepauser. Klokken ni om kvelden var som regel alle i seng igjen og det blev mørkt og stille i landsbyen.

Karl - som bonden selv hette - var en forstaelsesfull mann med godt skjønn, og selv om han ikke sa noe direkte så forstod jeg at han ville spare meg for det tyngste arbeidet, og satte meg til ganske lette jobber. Men det var jo sånt som måtte gjøres det også, rengjøring i fjøset, foring av kreaturene og å pumpe opp vann, og slikt, samt litt arbeide ute på markene. Han hadde jord-lappene sine spredt rundt landsbyen i alle himmelretninger.

Det hendte at vi blev sittende og slå av en liten prat etter kveldsmaten like før sengetid. Karl - som visstnok aldri hadde vært lengre ut i verden enn til Nürnberg - var meget interessert i å høre nærmere om det landet jeg var fra, og mens både han og de andre lyttet fortalte jeg om fjelllandet langt mot nord, at jeg var fra en stor øy hvor man fisket veldig mengder fisk og spiste mye fisk, og hvor der svømte hval i havet som var nesten like stor som

kirketårnet. Dette imponerte ham, og han blev også usåtelig forundret da han fikk høre at på mitt hjemsted skinte solen øgnet rundt i to måneder om sommeren, og at det var mørkt nesten hele døgnet om vinteren når solen var borte. Han var nok en smule stolt av å ha en sånn mann i huset, og når vi traff naboer var han snar til å presentere meg med ordene: "Han er nordmann, og han har kjempet i Ungarn og Østerrike". Han klarte ikke å uttale navnet mitt riktig, så det blev til at han kalte meg Joswa.

Pidlig en morgen pakket han en stor ryggsekk med kjøtt og flesk og reiste til Nürnberg for å bytte til seg noen nødvendige varer. Om kvelden kom han tilbake med sukker og forskjellig annet, deriblandt tobakk som han gav til meg. Ingen der i huset røykte, men jeg hadde vel nevnt ⁷engang at jeg gjorde det, og at jeg var sluppet opp for tobakk. Han hadde også en stor fisk med seg, hvor han nu hadde fått tak i den. På spørsmål fra meg svarte han bare at den var fisket i kanalen, og at sorten hette "Weissfisch". Den hadde store, grove og gyldne skjell. Det ante meg at han kanskje hadde kjøpt den for at jeg skulle få smake fisk igjen. Vi hadde den til middag neste dag, men konen var nok ikke særlig vant med å tilberede slikt. Hun lagde en slags grynsodd med kål og erter som hun kokte fiskestykkene i og serverte som kjøttsuppe, men det smakte dog av fisk.

En dag Karls bror, ungkaren og fabrikkarbeideren Albert, og jeg arbeidet med noe på låven fant jeg på å veie meg på en stor bismervekt som hang der. Den viste 55 kilo, mot 76 sist jeg veide meg. Albert, som ellers ikke var særlig pratson av seg, begynte å uttale seg om de elendige prøysserne og Hitler som alltid hadde drevet og undertrykket bayerne, men nu så det ut til å være slutt på den tiden, mente han. Han hadde hørt noe i radioen om at Bayern nu skulle bli ^{en} fri og selvstendig stat igjen slik som i gamle dager, da de var eget kongerike. Han kom også med noen ytringer om SS og lot meg forstå at han ikke hadde noe til overs for dem. Jeg blev litt paff over ham, og etterpå spekulerte jeg på hva som mon kunne ligge bak dette som åpenbart også var myntet på meg. Var det bare gammelungkarsøykker og surhet, eller hadde han gått og båret på en aldri så liten misunnelse over at Karl gav meg de letteste jobbene, og ellers gjorde litt stas på meg. Politisk sett var han tydeligvis ontrent analfabet, så det kunne ikke være slikt det stod i.

I landsbyens gasthaus og bierstube pleide endel av bøndene og arbeiderne samles om kveldene for å slå av en prat over en seidel øl, og jeg gikk også dit et par ganger og tok et glass sammen med dem og noen polakkere. Det löt til at de tidligere krigsfanger kom godt ut av det med landsbyfolket, de fleste jeg snakket med sa at de aktet ikke å reise tilbake til Polen igjen. Flere av dem hadde allerede fått seg kjæresten blandt stedets pikebarn, som det nok var over-skudd på siden så mange av guttene var faldt i krigen.

Korntreskingen begynte og jeg blev med noen dager som mannskap på et stort dampdrevet treskeverk som drev fra gård til gård. Det var dugnadsarbeide, og Karl hadde plikt til å stille en mann, siden skulle treskeverket til ham også og ta seg av hans kornhøst. Under mye munterhet og fairsing fra landsbyjentene som var med på arbeidet drev vi og lempet kornband frem til treskeverket. Arbeidet gikk fort unna og hvetesekker i store stabler blev fylt.

En lørdag var det opphold i treskingen og jeg arbeidet hjemme på gården hos Karl. Han hadde pakket ryggsekken om morgenen og reist til Nürnberg en tur igjen. Mens jeg holdt på med å fore kreaturene kom kona i døren og sier uten noen videre innledning at jeg må slutte hos dem, at jeg ikke kan være der lenger, jeg må reise vekk med en gang. Litt himmelfallen over dette som kom så uventet spurte jeg hvorfor, hva det stod i. Hun mumlet da noe om at hun hadde hørt i radioen at det var straffbart å ha tidligere SS-folk hos seg, det kunne være forbrytere som forsøkte å skjule seg, og selv om hun ikke akkurat trodde jeg var en forbryter så ville hun ikke ta noen sjangse. Jeg forsøkte å forklare henne at jeg jo hadde mine papirer i orden og at jeg kunne vise henne dem, men det hjalp ikke. Hun bad meg ta sakene mine, som hun hadde vært oppe på rommet og hentet og satt ut på gårdsplassen, og skynde meg avgårde. Da jeg gikk kom hun med et stykke brød som jeg kunne ta med til niste.

Så var det å ta landeveien fatt igjen. Jeg tenkte meg ned til autobahn for å fa sitte på med en bil videre nordover, men da det allerede var langt på dag så fant jeg ut at det var litea vits i å fortsette videre den dagen. Måtte heller prøve å finne et sted og overnatte. Litt fortumlet over konens uventede oppførsel satte jeg meg på veikanten for å summe meg og tenke over tingene. Nu hadde jo jeg aldri ment å slå meg til her, men det ergret meg ~~at jeg så å si blev jaget avgårde på en slik måte av et halvgammelt fruentimmer.~~ Tiden hos familien Lahnz hadde dog vært et ganske hyggelig og interessant opphold, og jeg skulle gjerne ha tatt avskjed med dem på en litt annen måte. Især likte jeg bonden selv, Karl, meget godt. Kona var sterkt katolsk og kirkelig anlagt, men jeg hadde henne mistenkt for å ville ha meg bort før mannen kom tilbake fra Nürnberg, slik at hun kanskje kunne si at jeg var stukket av og rømt min vei mens han var borte. Det var også mulig at Albert, den snodige og litt gretne ungen som stod bak og hadde tilskyndet henne og skremt henne med prat om farlige SS-folk og slikt. Kona stakkar, som nok ikke hadde det minste rede på politikens irriganger, var vel lett å skremme. I radioen hørte vi bare Antinazistiske programmer nu, men jeg hadde inntrykk av at folk flest ikke tok særlig notis av disse nye propagandister, som for det meste bestod av tilbakevendte jødiske emigranter,

representanter for det annet og saane, det ~~ansette~~ ^{ansette} og høyt respekterte Tyskland, som det hette seg.

I en landsby nede i dalsenkningen traff jeg et par bønder og ordet frempå om arbeide eller nattelosji. Men nei, de trodde alle hadde nok av arbeids-hjelp, det var så mange nu som ville ha jobb hos bøndene. De henviste meg til stedets borgermester, kanskje han visste om noe, alt måtte helst gå gjennom ham. Hos borgermesteren, som bodde i et stort og vakkert hus med en deilig have rundt, blev jeg meget vel mottatt, spiste aftens sammen med ham og fruen, og fikk et nydelig varelse for natten gratis. Men noe arbeide kunne han ikke skaffe.

Neste morgen gikk jeg til nærmeste rasteplass på autobahn og satte meg for å vente på bil til Nürnberg. Det var søndag og vakkert var, svalene lekte seg i luften, og i landsbyene ringte kirkeklokkene til morgenmesse. Amerikanske jeoper og ~~andre~~ militærbiler suste frem og tilbake på veien. Langs veikantene så det felt ut med søppel og skrot så langt øyet rakk, tomme hermetikkbokser, tomflasker, esker og papir i haugevis som yankeene slengte ut av bilene i fart.

Det kom et par andre personer som også stilte seg opp og ventet, og etter en tid kom en lastebil som svingte inn og tok oss med.

På turen til Nürnberg kom jeg blandt andre i samtale med en soldat i Luftwaffeuniform. Han var i 40-årsalderen og fortalte at han nettop var sluppet fri og var på tur hjem til Ostfriesland hvor han bodde i en dorf like ved Nordsjøkysten, ikke langt fra den hollandske grensen. Jeg fortalte at jeg var på tur nordover mot Danmark og videre til Norge. Han foreslo da at jeg heller kunne bli med hjem til ham og se tiden an en stund. Jeg tok med glede imot tilbudet fordi det da bar så ^{noenlunde} ~~noenlunde~~ i riktig retning med meg. Det passet bra for ham også, sa han, for han hadde bruk for en mann til litt hjelp hjemme til å begynne med. Han var slakter og pølsemaker og drev en kjøttforretning på sitt hjemsted, men butikken hadde stått stille i fem år nu, siden han blev innkalt til militæret. Nu aktet han imidlertid å gjenoppta virksomheten og gledet seg til å komme hjem og ta fatt. Han var en gløgg og ~~grei~~ ^{grei} kar som var lett å omgås, og jeg likte ham umiddelbart.

Vi gikk gjennom det nesten totalt nedbombede og ødelagte Nürnberg og satte kursen mot forstaden Fürth, hvor det skulle være en stor godsstasjon. Otto, som han hette soldaten fra Luftwaffe, mente vi kunne ha sjangse til å komme oss med et godstog derfra. På turen til Fürth møtte vi en masse mennesker som hadde vært på søndagstur ute i skogene og på landsbygden og funnet seg kvister og vindfall til brennsel og fått tak i poteter, okål og kålrabi til mat. De kom på sykler og med håndkjerrer og trillebårer og var på vei ~~hjem~~ til sine usle ruin hjem i byen. En hel del unger så vi også, og det var en ynke å se hvor blåmagre (de var der de sprang omkring på sine tynne fyrstikkben.

7 fillate

På godsstasjonen i Fürth satte vi oss sammen med en hel flokk andre som ventet på at det skulle bli satt opp et tog vestover, kvinner, barn og gamle og soldater. Langt på kvelden blev det kjørt frem et togsett, og folk stormet på for å sikre seg en plass. Otto og jeg kom oss opp i en åpen vogn med lave karmer rundt. Intet gods blev fraktet, såvidt vi kunne se, bare passasjerer. Dette var visst fremdeles eneste måten å reise på, men på den annen side kostet det ingenting, alt var gratis.

Det blev en langvarig og noe strabasies, men også tildels ganske interessant tur, som varte i fem døgn innen vi var fremme i Ottos dorf. Reiseruten vår gikk nok litt i siksak, ~~vi~~ vi måtte skifte tog flere ganger, og en stor del av tiden gikk med til å sitte på jernbanestasjoner og vente.

En vakker måneskiannsnatt ramlet og tøffet vi ned gjennom Rhindalen mens månesølvet glitret i elvestrømmen, og det var mørkt og stille i de sovende landsbyer. Jeg forsøkte å holde meg våken så lenge som mulig for å nyte synet av denne berømte vindalen med sine mange romantiske gamle ridderborger og slott som i måneskinnet virket ekstra eventyrlig og drømmeaktig. Min sidemann som også var våken og som var litt kjendt her forklarte meg om de forskjellige stedene og borgene og om Loreleiklippen.

Det kunne være trangt om plassen enkelte ganger, og en natt tilbragte Otto og jeg ute på en gousvogn, på en ^{liten} plattform i ene enden hvor vi satt med ryggene mot hverandre og med føttene støttet mot buffertene. Vi turde ikke sovne av frykt for å miste balansen og falle av.

Nisten vår tok fort slutt og vi blev skrubbsultne og måtte på en eller annen måte forsøke å få oss noe å spise. Men det var ikke så enkelt nu når vi reiste på denne måten. Sent en kveld mens vi ventet på en stasjon i en liten by streifet vi omkring i traktene i håp om å oppdrive noe, men det så ~~da~~ ^{dårlig} ut. Tilslutt fant vi frem til et nonnekloster og banket på porten. Etter en stund blev en liten glugge ved siden av porten åpnet, og en forskrekket nonne stakk nesen ut og spurte fryktsomt hva det gjalt. Vi forklarte vårt arende og klaget var nød, og hun syntes synd på oss, men det stod dårlig til i matveien hos dem også, sa hun. Hun bad oss imidlertid vente så skulle hun se om ^{hun} fant noe til oss. Hun kom heldigvis tilbake med ~~et~~ ^{at} stykke brød slik at vi var berget en tid til.

Siste etappe fikk vi plass i en vanlig passasjervogn og vi krysset grensen til den britiske okkupasjonsonen. Her så vi engelske soldater for første gang, og til å begynne med virket de litt komisk på oss, med sine noe feminint utseende alpeluer eller med vaskevannsfatliggende hjelmer. Uniformene hadde et slaskete og lite pent snitt, det så ut som om de som hadde laget dem hadde lagt an på å få de så stygge som mulig.

Utpå eftermiddagen denne siste dag av vår reise stoppet vi ved Ems-Jade-kanalen, og vi måtte alle gå av toget og inn på et britisk militærkontor for nærmere kontroll. Det blev fylt ut papirer og vi fikk utskrevet "visum" med tillatelse til å slippe over kanalen som dannet en overgang til den såkalte grensesonen hvor det gjalt særlig strenge regler, og reisen kunne fortsette.

Landskapet var flatt som havet her, og med grønne marker så langt øyet rakk. Store flokker med sort og hvitflekete kyr gikk og beitet, og en øg annen gammel vindmølle avtegnet seg mot horisonten med sine veldige vinger. De karakteristiske frisiske Kooger (bondegårder) lå brede og solidt plassert omkring på den uendelige sletten.

Om kvelden var vi fremme i Ottos lille by og det blev et hjertelig gjensyn mellom ham og konen og barna. Det var så lenge siden de hadde hørt noe fra ham, og de hadde ikke visst om han var levende eller død. Men nu blev alt bare glede og stor stas igjen.

Et riktig hyggelig og pent hjem var det Otto hadde, og en ganske stor eiendom. Det viste seg at han - etter landsbyens forhold - var litt av en kakse. Han eide en hjørnegård med forretningslokale ut mot gaten og en stor tomt på baksiden av huset med grønsak- jordbar- og potetåkrer. I et tilbygg hadde han slakteri, garasje med en lastebil i og kjølerom for kjøtt.

Haven med åkerlappene var litt vanstelt fordi mannen i huset hadde vært så lenge borte, og maskinene i slakteriet og bilen noe nedrustet, men Otto satte straks igang for å få skikk på sakene, og jeg var ham behjelpelig med dette arbeidet. En lett og grei jobb som passet meg utmerket mens jeg kom meg til krefter igjen. Otto hadde ikke sultet fullt så mye i fangenskapet som vi, så han var i litt bedre form. Jeg følte meg på en måte mere hjemme her enn i Bayern, selv om jeg hadde likt meg godt der også, her var ingen katolisisme og overdreven kirkelighet med lange latinske bønneregler og korstegn og vievann. Men jeg forstod nesten ikke et kvekk av deres platt-tyske dialekt til å begynne med, så når de skulle snakke med meg måtte de slå over til høytysk.

En dag tok jeg en tur til nærmeste større by for å få tildelt rasjoneringskort. Måtte innom et engelsk militærkontor for å ordne det. Rasjonene var ytterst små, men siden distriktet var et rikt og fruktbart jordbruksområde så klarte vel de fleste av by- og landsbybefolkningen å ordne seg litt ekstra utenom rasjonene. Især var kjøttasjonene elendig små, enda bøndene klaget over at de hadde en hel del slaktekveg som de gjerne ville ha solgt, men de fikk ikke

tillatelse av de engelske okkupantene. Folk begynte å lure på om det var meningen at de skulle sulte mere enn høyst nødvendig.

Otto, som var godt kjent med bøndene i mils omkrets, begynte å kjøpe opp slakt, og inntertfall noe gikk nok utenom de vanlige og "lovlige" kanaler. Lang en mørk natt vandret vi langt avgårde langs Ost-Frieslands flate veier mens vinden suste i de endeløse alleer, for å kjøpe opp krøtter i smug. Handelen som var avtalt på forhand, blev gjort opp med bonden, og før det blev lyst om morgenen var vi tilbake hjemme på slakteriet, leiende med oss i bånd en ku, okse, kvige eller en kalv. Således hjalp Otto mange med litt eksta mat, og så vidt jeg vet drev han ingen særlig svartebørs, eller tok noen ublu pris.

A drive slakteri og kjøttforretning var jo ellers miat i blinken i denne tiden. Handelen blomstret, og Otto syntes å bli en meget populær mann i dorfen. Dermed falt det litt glans over meg også siden jeg var en hjelpesmann hos ham, og folk hilste gjerne og slo av en prat med meg når det passet seg, og når jeg var ute og spaserte.

Virksomheten vokste stadig, og Otto nevnte at ~~at~~^{han} måtte få tak i en utlært pølsemaker ~~som~~ som kunne arbeide i slakteriet mens han selv stod i butikken. Jeg kunne jo ikke hjelpe ham stort med noe av dette; hverken som eks-peditør eller pølsemaker hadde jeg noen erfaring og kunne arbeide på egen hånd uten at han selv var tilstede. Innimellen drev jeg og pusset opp og lakkerte på bilen og på maskinene i slakteriet, tok opp potetene og grønnsakene, reparerte haveggerdet og slikt. I ledige stunder tok jeg meg av yngstebarnet deres, en gutt i 5-6 årsalderen og lærte ham tall og bokstaver og til å lese og skrive. Det var en morsom liten pjokk, og vi gjorde daglige fremskritt uti skrive og regnekunsten, til hans foreldres stolthet. Utenom ham hadde de to søte halv voksne piker.

En søndag foreslo Otto at jeg skulle ta sykkelens hans og ta meg en tur ut til kysten. Jeg hadde rent glemt at jeg jo skulle befinne meg like ved Norasjøen, landskapet så ikke slik ut, efter det jeg før hadde sett av kyster. Men det viste seg at efter bare ca. ett kvarters sykling var jeg fremme ved et veldig dike som slynget seg milevis til begge kanter. Da jeg gikk opp på den mektige jordvollen bygget av menneskehender kanskje gjennom århundrer, lå Nord-sjøen rett foran meg, blå og rolig i den klare, fine høstdagen. Ute i horisonten svante noen flate, langstrakte øyer i hildringen. Det var de Ost-Friesiske øyene Nordney, Baltrum og Langeoog. Akkurat da var det lavvann og et belte på minst en kilometers bredde med sand og mudder lå tørrlagt mellom diket og havkanten. På utsiden av vollen kunne man se merker efter hvor ~~høyt~~^{langt opp} sjøen hadde gått ved høyvann eller springflo, og disse merkene var atskillig høyere enn landet innenfor, så uten dette diket ville store områder av landet blitt oversvømmet.

Det gikk mot høsten, og det hadde likesom vært tanken min å forsøke å komme meg tilbake til Norge før vinteren. Jeg nevnte det for Otto, at det vel var på tide å komme seg videre, men han spurte da om jeg ikke heller kunne tenke meg å slå meg til i Lyskland for godt. Selv om det var dårlig stell der nå så var han sikker på at om 10-12 år ville de ha kommet seg på fote igjen. Jeg sa jeg tvilte på at det ville gå så fort, men det var nu ikke akkurat av den grunn jeg ville reise, jeg likte meg godt der selv om mørket nu ruget over landet, og jeg skulle ^{gjørne} ha blitt ~~der~~ hadde det ikke vært for at vi hadde et gårdsbruk hjemme som det likesom var meningen jeg skulle overta. Min far var allerede en gammel mann, så jeg følte meg tvunget til å reise tilbake og heller ta mitt tilmalte fængselsopphold og bli ferdig med det. Otto syntes det var rart at jeg ville ta sjangsen på kanskje flere års fengsel, og kunne ikke riktig skjønne dette, han syntes ikke det var noe særlig klokt av meg. (Og han hadde vel kanskje noe rett i det, for senere blev det allikevel ^{ikke} jeg som overtok gården, men en yngre bror, og mine bekymringer for de nærmeste pårørende derhjemme viste seg også å være sterkt overdrevet). Men på radioen fikk jeg inn Oslo, og fulgte litt med i nyhetene og programmet forøvrig derfra slik at jeg var forholdsvis bra underrettet om tingenes tilstand, og selv om ikke fremtiden for oss "landssviker" hørtes noe lovende ut, så regnet jeg med at den verste seiersrusen og halloien hadde lagt seg.

Jeg bestemte meg for å reise en dag, men kvelden før jeg skulle starte kom Otto hjem sammen med en storbonde som var en venn av huset og bodde like utenfor landsbyen. Han var en kraftig og rund og gemøttlig kar, men skjebnen hadde vært ublid mot ham, idet begge hans sønner var falt i krigen, og han hadde bare en datter igjen hjemme. Jeg hadde hilst på ham før og snakket med ham flere ganger. Denne gang var ærendet hans, så han, ^(siden han hadde) ~~sa~~ hørt at jeg var ment å reise, at han ville spørre ^(ikke heller) ~~meg~~ om jeg kunne tenke meg å flytte hjem til ham istedet og bo der og være som en sønn i huset.

Dette var jo et riktig fint tilbud, og jeg var ikke sikker på hva jeg skulle gjøre. Men det blev til at jeg takket han så meget og sa jeg allerede hadde bestemt meg og at jeg var nødt til reise hjem igjen. Kanskje var det dumt av meg å ikke slå til, jeg vet ikke riktig, men både titt og ofte har jeg siden tenkt på det, og enkelte ganger også angret på at jeg ikke gjorde det.

Efter at mannen var gått fremholdt Otto og fruene - som nok var litt skuffet over ~~denne~~ utgangen - hvilken enestående fin sjangse jeg hadde hatt til kanskje medtiden å overta en av de største og beste gårdene i distriktet. Otto blunket til meg og nevnte ^(bondens) datter ^{en} ~~en~~, som ^{ung Pike} skulle være ^{sa} søt og kjekk, og at det nok ikke var så lett å finne seg bedre koneemne. Jeg skjønnte at eftersom det var blitt en stor mangel på mannfolk på grunn av alle de falne og bortkomne og krigs

invalidene kunne det bli problematisk for noen og hver.

Tåken lå over markene og det var litt surt og kjølig i været da jeg neste morgen gikk på toget på den lille landsbystasjonen. Vanlige rutetog var så smalt bebygget å komme igang igjen, og man måtte betale ordinær billettpris. Litt vemodig var det å forlate Ostfriesland, jeg hadde likt meg så godt her i dette rolige, flate og fruktbare landskapet med de litt mosegrodde og idylliske småbyer, vindmøllene, kooogene og de uendelige alleer langs stenbrolagte landeveier. Og folket her virket så omgjengelige, gjestfrie og greie.

Otto hadde overlatt meg en gammel håndkuffert til å ha sakene i, samt en sivil jakke og senklær til å reise i. Uniformen min var nu blitt gammel og tynnslitt.

Jeg hadde tenkt meg til Hamburg, og etter kartet skulle turen gå om Wilhelmshaven, Oldenburg og Bremen. Det foresvøvet meg at i Wilhelmshaven, som var en stor havneby, kunne der kanskje være et norsk konsulat eller lignende som jeg kunne henvende meg til. Da jeg måtte skifte tog der så gjorde jeg ~~en~~ en runde ut i byen og forhørte meg om noget slikt fantes, men svaret var nok negativt der var selvfølgelig intet norsk konsulat for tiden. Og ved de nedbombede og ødelagte havneanleggene var det dødt og stille og ingen skipstrafikk. Det blev svært at det ~~muligens~~ muligens kunne være et eller annet norsk kontor i Bremen eller i allfall i Hamburg, og jeg fortsatte reisen og kom til Oldenburg om kvelden. Jeg måtte finne meg et sted å sove, men i de ødelagte byene var det nokvingen hotell og pensjonatvirksomhet, så jeg blev henvist til noen underjordiske haller og ganger hvor hundrevis av flyktninger og evakuerte oppholdt seg. Der lå de tett i tett på gulvene på papirsekker og halm; kvinner og barn, og mannfolk i all aldre. Det var elektrisk lys og vaskerom og toiletter i disse hallene langt under jordens overflate, de hadde vel vært brukt til beskyttelsesrom under flyangrep, og kanskje også til industrivirksomhet under krigen.

Neste dag gikk turen til Bremen, og jeg gjorde forespørsler der også etter et konsulat, men heller ikke her var det noe. Det nærmet seg slutten på min medbragte niste og jeg oppsøkte et forsyningsnemd-kontor hvor jeg fikk tildeelt noen spesielle rasjoneringskort for reisende. Tiden gikk med til dette, og det blev kveld igjen. Jeg kom i snakk med noen menn i soldatuniformer som jeg traff på gaten. De fleste var fra østområdene som var blitt innlemmet i Polen, og de fortalte at de hadde fått seg jobb med å demontere maskineriet i en stor fabrikk som skulle leveres til en eller annen seierherre. For å få ^{eg} mat ^{og forjet sonen} jobb var de nødt til å påta seg dette selv om de ikke likte det, der var ikke stort annet arbeid å opprive, og de bodde på fabrikkens. De bad meg bli med og overnatte hos

dem, da de hørte at jeg var på jakt etter nattelosji. På fabrikken som var sterkt bombeskadet hadde de rigget seg til med jernsenger og primitivt sammensnekrede køyer i en maskinhall. De fant frem noe "sengetøy" bestående av papirsekker og halm til meg og jeg la meg på gulvet og sov utmerket om natten.

Så gjenstod det å forsøke Hamburg. Det var søndag, og solskinn og fiart vær på turen. Toget var ganske fullt av passasjerer, men jeg fikk sitteplass i en kupe. Praten gikk om tidens store elendighet og tilaragelser. En krigsinvalid som gikk med krykker førte ordet en stund. Han var meget bitter både på konen sin som hadde forlatt ham og på de andre kvinnfolkene som nu fløy med de utenlandske okkupasjons soldatene og til og med med negrene, og solgte seg for et nål tid mat eller en bit sjokolade. Slikt var skammelig og nedverdiggende, mente han, for et folk som hadde ført en tapper og ærerik kamp under den store fører Adolf Hitler. Vi andre nikket til og beklaget invalidens traurige skjebne. En meget velkledd og utenlands utseende mann på benken vis a vis som satt og leste i en engelsk avis, og som hittil hadde tida stille, blandet seg plutselig inn i samtalen da han hørte krigsinvaliden uttale seg rosende om Hitler. Med en stemme som skalv av opphisselse ropte han at han syntes ikke det minste synd hverken på invaliden eller andre tyskere, de hadde bare fått det slik de fortjente. Selv hadde han hatt såpass forstand at han forlot Tyskland før krigen og reiste til England, men nu var han vendt tilbake igjen og aktet å arbeide for et ~~Tyskland~~ Tyskland uten fascisme og djevleskap, for et fritt land hvor Marx og Lenins sanne lære skulle være folkets rettesnor i arbeidet for ekte folke-demokrati og proletariatets diktatur. Hitler var intet annet enn en kapitalist-lakei og krigsprofittør, osv. osv. i den duren. Tilslutt løp han ut og stillte seg ved et vindu i korridoren hvor han fortsatte foredraget ennå en god stund for de som var der ute.

Efter denne voldsomme salven blev det stille en tid i kupeen, men efter hvert kom samtalen igang igjen, men nu med mere nøytrale emner for ikke å hisse mannen opp igjen.

Men hva var dette for noe? Vi nærmet oss Hamburg, og langs jernbanelinjen og utover sletten vokste det til et hav av små skur og hytter av rustent bølgeblikk, kassebord og papp. En hel kjenpeby med usle krypinn bebodd av titusener, kanskje hundretusener av mennesker. Vi skjønnte at det måtte være en del av Hamburgs utbombede befolkning som hadde slått seg til her. Det gikk vel på et vis ennå mens det var varmt i været, men hvordan ville det gå med dem til vinteren, tenkte jeg, og misunte dem ikke.

Siden det var søndag var vel alt som måtte finnes av konsulater og kontorer stengt, men jeg kunne jo bruke dagen til å orientere meg litt i byen. I en kiosk på stasjonsområdet fikk jeg kjøpt et bykart over Hamburg. Jeg visste at det skulle være en norsk sjømannskirke der, og ved hjelp av kartet og ved å spørre meg for fant jeg ut hvor den lå, og hvilken trikkelinje jeg skulle bruke for å komme dit. Hvis den var i drift så kunne det jo være en sjangse for å treffe nordmenn der idag, ~~på~~. På trikken ba jeg billettøren si fra når vi kom til kirken. Vi slingret avgårde gjennom Hamburgs ruinørkener hvor endel av gatene var ryddet såpass at enkelte trikkelinjer var kommet igang og etter en stund kom billettøren bort til meg og ~~de~~ pekte på en ruinhaug og sa at det var den norske sjømannskirken, eller retttere sagt restene av den. En medpassasjer som hørte dette spurte om jeg var norsk og da jeg svarte ja blev han meget interessert og fortalte at han var hollender, og at han hadde vært i Norge i lang tid under krigen. Han gikk over til å snakke et gebrokkent norsk, og viste meg et ^{like} norsk flagg som han hadde festet på baksiden av jakkeslaget. Her hadde jeg truffet rette mannen, skulle det vise seg, for han kunne fortelle at det fantes et norsk kontor i en sentrumsgate hvor jeg kunne henvende meg. Han gav meg adressen dit og forklarte ~~de~~ veien og var meget hjelpsom og hyggelig.

Jeg fant frem til stedet, men der var selvfølgelig stengt, ~~og~~. Siden flakket jeg rundt i Hamburgs sentrum utover kvelden, det blev mørkt ^{og} det blev kjølig, og nattelosji-problemet meldte seg ~~igjen~~. Det smule gateliv som hadde utfoldet seg mellom ruinene på søndagskvelden stilnet av og en dyster ro senket seg over byen. Av biltrafikk var det nesten ingen ting, kun en og annen engelsk militærjeep suste forbi. Jeg visste ingen annen råd enn å henvende meg til en politimann. Han så meg litt an og klødde seg i hodet og tenkte seg om, men tilslutt baa han meg følge med så skulle vi forsøke et sted han visste om, og hvor det kanskje ^{var} mulighet for å overnatte. Politimannen førte meg tilslutt inn i en sidegate og stoppet foran en stor bygning hvor han ringte på ved hovedinngangen. Døren blev åpnet og vi kom inn i en slags resepsjon, det var hverken hotell eller pensjonat såvidt jeg kunne skjønne, men jeg spurte ikke. Jeg fikk anvist et lite cellelignende rom med gammel og fillete tapet på veggene. En svak lyspære uten skjerm hang i en ledning i taket og kastet litt lys bort på varelsets eneste inventar; en jernseng med halmaarass og et ullteppe. Døren, som blev låst på utsiden, hadde et kikkhull og en liten luke, og vakten gjorde meg oppmerksom på en ringeknapp som jeg kunne bruke i pakkommende tilfelle. Jeg begynte å tro at jeg var havnet i et feng-

sel, men det kunne jo være det samme og, bare jeg fikk tak over hodet for natten. Noen blasert og bortskjemt turist og krøsus var jeg jo ikke. Neste morgen da jeg tok farvell fikk jeg vite at det var et sinnsykeasyl.

Med kofferten i hånden opsøkte jeg det norske kontoret som nu var åpent og betjent av noen kvinner og menn i engelske uniformer. Rart å treffe norske igjen, de var ~~blått~~; forholdsvis elskverdige. Jeg måtte oppgi personalia og avgi en kort forklaring som blev skrevet ned på maskin. Derefter blev det fylt ut et papir som jeg skulle ta med meg til "Camp Zoo", en flyktingeleir som jeg fikk adressen til og hvor jeg skulle få inkvartering.

Man blev altså ikke arrestert med en gang her, hva jeg halvveis hadde tenkt meg, og derfor ikke vært særlig høy i hatten. Derimot blev man behandlet med en viss overbærende nedlatenhet, ^{en måte} som det vel kanskje faller naturlig for seierherrer å behandle en slagen ^{motatander} ~~slagen~~ på. Kanskje var det ikke så ille som jeg hadde forestilt meg og som ^{jeg} hadde fått inntrykk av ved å lytte på radioen på Oslo. Det hørtes skremmende ut med alt pratet om rettsoppgjør og om den rettfærdige straff over dem som svek, at ingen straff over oss kunne bli stor nok til å sone det vi hadde gjort mot de gode nordmenn osv. osv. Et stort sceneskifte hadde funnet sted i Norge, idet rømlingene i London og Stockholm var vendt tilbake for å dømme levende og døde, for å skille bukkene fra fårene og de onde fra de gode.

"Camp Zoo" var en stor barakkeleir som lå i en park, en tidligere soldatleir som var overtatt av hjelpeorganisasjonen UNRRA og som blev brukt som oppsamlingsted for ikke-tyske flyktinger og for slike som ikke hadde sørget for å komme på "den rette sia" som utenriksminister Koth sa, eller for "Displaced Persons" som det hette nu.

Jeg fikk meg en seng i et barakkerom hvor det var ti, tolv stykker fra før av høyst blandet selskap og av forskjellige nasjonaliteter. De fleste var estlendere og andre fra de baltiske land som hadde deltatt frivillig i krigen på tysk side og som nu håpet på å få emigrere til Canada eller Australia, ~~der~~ der var også en som var født engelskmann, men som nu kalte seg statsløs. Der var i det hele tatt mange underlige og interessante menneskeskjebner samlet. Og i dagene som fulgte fikk vi god anledning til å høre hverandres livshistorie og mer eller mindre tragiske opplevelser.

Blandt mengden av "Displaced Persons" traff jeg også igjen endel av de finske lottene som hadde vært med på båten fra Oslo. De arbeidet som sykesøstre på leirens sykeavdeling.

En dag kom barakkesjefen inn med en ny mann på rommet vårt, hvor det var en ledig seng til ham. Han var meget mager og helt snauklippet på hodet og var en av de mest miserable fremtoninger jeg ennå hadde sett. På seg hadde han

en fillete og skitten gammel russisk militærkappe, og skoene, som bestod av to venstresko av ulik størrelse, blev holdt sammen av trådstumper som han hadde surret rundt dem. Han viste seg å være norsk, fra et sted langt oppe i Finnmark, og fortalte at han kom fra en russisk fangeleir ved Volga, hvorfra han var blitt løslatt for en måneds tid siden. Han virket litt skryt og en smule forvirret, og det var ikke stort vi fikk ut av ham til å begynne med.

Senere, når vi kom på to manns hånd, tødde han opp og blev mer fortrolig og berettet hele historien sin. Riktignok var han blitt pålagt av det norske kontoret i Hamburg om å holde tett med alt, men han ville allikevel fortelle det til meg, sa han.

Han var lærer av yrke og hadde vært ivrig kommunist. Under krigen blev han med og organiserte en kommunistisk illegal gruppe som drev med sabotasje og spionasje mot tyskerne. ~~Denne gruppen~~. Ved hjelp av radiosendere stod de i kontakt med russerne som forsynte dem med våpen, sprengstoff og utstyr ved fallskjermstlipp. Tyskerne kom imidlertid på sporet etter dem, men han og flere andre klarte å komme seg unna og tok seg over til russerne på Kolahalvøya. I Murmansk forsøkte de å bli opptatt i den Røde Arme, men blev istedet arrestert og sendt langt avgårde, og havnet tilslutt i traktene ved Volga og Don. Der blev de satt i fangeleire sammen med vanlige tyske krigsfanger.

Han fortalte detaljert om fangelivet i Sovjet, og det var en beretning som fikk vårt eget fangeopphold hos amerikanerne til å virke som rene slaraffenlivet. Blandt annet fortalte han at oppholdstedene for fangene bestod av jordhull som de selv måtte grave på steppene, 40-50 meter lange og brede grøfter som det blev lagt tømmerstokker over til tak og oppå tømmerstokkene måket de jord. I hver ende av disse tunnellene var det åpning opp til overflaten. Medi her lå fangene vinter og sommer, tett i tett på bare jordgulvet. Lite og dårlig mat fikk de, men hardt og tungt arbeide og lang arbeidsdag i gruber og med tømmer og på sagbruk. Tusener og atter tusener døde etterhvert av sult og sykdom, men hullene blev fylt igjen med nye fanger. De norske kammeratene hans fra den kommunistiske sabotasjegruppen i Finnmark døde også, men selv berget han livet fordi han kunne litt russisk og blev benyttet som tolk og derfor fikk litt lettere arbeide og bedre behandling enn de andre.

Det hele var en rystende og bunntrist historie, og han medgav at hans Sovjetbeundring og kommunistiske tro hadde fått en knekk.

(Mange år etterpå leste jeg ^{eg} kronikk i en meget konservativ dagsavis i Oslo som omhandlet en bok skrevet av en lærer fra Kiberg i Finnmark. Boken var viet beretningen om illegal virksomhet og motstandsbevegelse i Finnmark under krigen. Adskillige superlativer og høystemt patriotisme blev utgydt i spaltene over forfatteren og hans gruppe for utvist nasjonal og urokkelig antinazistisk

holdning. Jeg har ikke lest boken, men det var nok min kjenning fra Hamburg som har skrevet den. Imidlertid har han nok av gode grunner unnlatt å ta med hva som skjedde med gruppen etter at de rømte over til russerne).

Efter en ukes tid i "Camp Zoo" blev det gitt beskjed om at alle norske i leiren skulle gjøre klar til avreise, og møte opp ved hovedporten tidlig en morgen. Vi var ialt omkring hundre personer med stort og smått, mest kvinner og barn, norske piker som hadde giftet seg med tyske soldater, men så var mannen falt ved fronten og nu var kvinnene på vei tilbake til Norge med barna. Men der var også eldre ektepar som hadde bodd i Tyskland i 15-20 år, noen Røde-Kors-søstre, dertil femten frontkjempere. Tre helt hvitmalt busser var kjørt frem og vi tok plass, og det bar avgårde mot danskegrensen. Med på turen fulgte også et par mann i engelske uniformer som transportsjefer.

På den andre siden av danskegrensen stoppet vi ved en karantenestasjon for avlusing, bad og overnatting. Danmark var fremdeles landet som fløt av melk og honning, og vi fikk gå til et overdådig dekket bord med de lekreste retter. I København tilbragte vi to netter på et hotell mens vi ventet på at en av bussene som hadde fått motorskade, blev reparert.

Et par små episoder fra den videre reise mot Oslo kunne kanskje være vært å nevne. For eksempel da vi om kvelden i mørket og blåsten stod på kaien i Helsingør og ventet på fergen over Øresund, så vakte de hvite bussene stor oppmerksomhet blant danskene og en hel del folk stimlet sammen om oss for å få vite hva dette var slags transport. Jeg kom i snakk med en tykk og trivelig dansk herremann, og fortalte ham slik det var. "Men kan du ikke stikke av her", sa han, "jeg har hørt at i Norge går de meget hardt frem mot slike som deg. Stikk av, du skal få bo njemme hos meg til du får litt "kød" på benene, jeg er forretningsmann og har stort hus og god plass". Jeg takket for tilbudet, men mente at jeg nok fikk fortsette til Oslo.

Over på svenskesiden i Helsingborg samlet det seg også en flokk nysgjerrige rundt oss. En svenske kom bort til meg og spurte om vi var norske patrioter som hadde vært fanger hos tyskerne. Også ham måtte jeg forklare at vi nok var av en litt annen kategori, og at jeg for min del hadde vært ved østfronten som frontkjemper. Et øyesblikk så han på meg som om jeg skulle ha vært et spøkelse, men så lurte han på hvor lang straff jeg kunne regne med når jeg kom hjem. I samtalens løp kom han frem med at han ikke syntes det var riktig med all den straffeforfølgning de hadde satt igang med i Norge etter at krigen var slutt. Da jeg skulle gå på bussen tok han opp en tyvepakning sigaretter av lommen og gav meg og ønsket god tur.

Jeg blev sittende sammen med noen damer under en del av reisen, og et par av dem hadde bodd i Wien og der opplevet først den allierte ødeleggelse av byen ved bombing, og derefter gatekampene og artilleribeskytningen da russerne rykket inn, og okkupasjonen av sovjetsolaatene. Det var hårreisende historier de fortalte, om mord, volatekt og plyndring i det uendelige, historier som nesten ikke egner seg til å sette på trykk. Det var litt av et mareritt de hadde vært gjennom både de fra Wien og de som kom fra andre sovjetokkuperte områder. Men også de som bodde i den franske og den amerikanske sone hadde vært borti litt av hvert, av marokkanere og negersoldater og andre, selv om det på langt nær hadde vært så ille som i sovjetsonen.

Tidlig om morgnen kom vi til Gøteborg og stoppet for å spise frokost på jernbanerestauranten. Der inne stod det hundre tallerkener med havregrøt på bordene, så vi var nok ventet og måltidet fornåndsbestilt. Da vi skulle kjøre videre manglet en mann, som antakelig hadde benyttet anledningen til å stikke av. Han hadde holdt seg for seg selv på turen og nesten ikke snakket med noen. Det hadde vært hvisket om at han var en italiensk fascist som hadde klart å lure seg på bussen i Hamburg uten at transportførerene hadde lagt merke til det.

Vi passerte grensen ved Svinesundbroen og utpå kvelden da det var blitt mørkt kjørte vi inn i Oslo. Litt spente på hva som nu ville skje var vi nok. Byen og gatene var fullt opplyst igjen slik som i normale tider, men vi syntes nesten det var litt rart å se - sånn som i Danmark, Sverige og Norge - uskaade byer og forholdsvis velnærte og velklede mennesker. Vi var blitt så vant med ruinbyer, flyktninger, hungersnød og elendighet der vi kom fra.

Bussene svingte opp foran hovedpolitistasjonen i Møllergata 19 og stoppet ved inngangen. Ut fra stasjonen kom en hel flokk menn i ^{en}slags uniformer som vi ikke hadde sett før, alpeluer på hodet og med maskinpistoler i hendene og dessuten pistol i beltet. (Vi fikk senere vite at de tilhørte en avdeling som populært blev kallt "smørgåser" fordi de hadde vært i Sverige under krigen og der gjennomgått et kurs). De omringet bussene, og det blev også satt bevæpnet vakt på hver buss. Politibiler blev kjørt frem og så bar det avgårde igjen med eskorte både foran og bak oss.

Denne gang stoppet vi foran Frimurerlosjens store bygning vis a vis Stortinget og her blev vi alle geleidet opp i en stor sal. Vaktene stillet seg opp langs veggene med maskinpistolene klar og *med* et unyre bistert, strengt og alvorlig oppsyn i ansiktet. Dette lovet ikke bra, det så verre ut enn mange av oss hadde fryktet. Noen av barna blev redde og satte i å gråte, og mødrene forsøkte å trøste dem skjønt de var vel selv nokså nervøse. Da jeg skulle ut på gangen på W.C. fulgte en vakt meg i helene, og han holdt hele tiden maskinpistol rettet mot øren, som jeg ikke fikk lov til å lukke helt igjen.

Det blev rigget til et langbord tvers gjennom salen og en del av politistyrken satte seg ved bordet med papirer og skrivemaskiner, og så blev vi efter tur kallt frem til forhør. Dette varte mesteparten av natten og først langt uti de små timer hadde alle vært fremme og avgitt forklaring. Før vi skiltes snakket jeg litt med læreren fra Finnmark og han fortalte at han hadde fått beskjed om å melde seg i utenriksdepartementet for bl. a. å få utbetalt en større pengesum. Han var også blitt lovet fullt utstyr med nye klær og garderobe, og det kunne han sagtens trenge. Jeg gav ham adressen min hjem, og han lovte å sende et telegram for meg. Vi femten frontkjemperne blev arrestert og kjørt til Viktoria Terrasse og satt inn i celler i kjelleren.

Dagen efter blev vi overflyttet til Ilebu fangeleir, det tidligere Grini.